

FRITIDSLIV I BØRNEHØJDE

BERETNINGER FRA UDSATTE BØRN

08:06

BENTE MARIANNE OLSEN
KAREN MAGRETHE DAHL

08:06

FRITIDSLIV I BØRNEHØJDE

BERETNINGER FRA UDSATTE BØRN

BENTE MARIANNE OLSEN

KAREN MARGRETHE DAHL

KØBENHAVN 2008

SFI – DET NATIONALE FORSKNINGSCENTER FOR VELFÆRD

FRITIDSLIV I BØRNEHØJDE
BERETNINGER FRA UDSATTE BØRN
Afdelingsleder: Ivan Thaulow
Afdelingen for Børn, integration og ligestilling

Undersøgelsens følgegruppe:
Pauline Ansel-Henry, BUPL
Gitte Bossi-Andresen, Servicestyrelsen
Malene Brandt, De grønne pigespejdere
Rasmus Bruun, Servicestyrelsen
Hanne Gøttrup, Kommunernes Landsforening
Thomas Kirkeskov, Dansk Ungdoms Fællesråd
Nina Bach Ludvigsen, Socialpædagogernes Landsforbund
Charlotte Paludan, Danmarks Pædagogiske Universitet
Hanne Petersen Refslund, Odsherred Kommune
Søren Riiskjær, DGI

ISSN: 1396-1810
ISBN: 978- 87-7487-890-2

Layout: Hedda Bank
Oplag: 800
Tryk: BookPartnerMedia A/S

© 2008 SFI – Det Nationale Forskningscenter for Velfærd

SFI – Det Nationale Forskningscenter for Velfærd
Herluf Trolles Gade 11
1052 København K
Tlf. 33 48 08 00
sfi@sfi.dk
www.sfi.dk

SFI's publikationer kan frit citeres med tydelig angivelse af kilden. Skrifter, der omtaler, anmelder, henviser til eller gengiver SFI's publikationer, bedes sendt til centret.

INDHOLD

	FORORD	7
	RESUMÉ	9
	Godt skole- og familieliv giver bedre fritidsliv	10
	Børnene i plejefamilier har et godt fritidsliv	10
	Plejeforældre tager hånd om problemer	11
	Børn med få fælles fritidsoplevelser med forældre	12
	Fysisk aktivitet og nye venskaber giver bedre fritidsliv	12
1	FORMÅL, DESIGN OG ANALYTISK TILGANG	15
	Undersøgelsens formål	15
	Undersøgelsesspørgsmål	17
	Udvælgelse af informanter	17
	Børneperspektivet i interviewsituationen	19
	Analytisk forståelse af børns fritid	22
	Kapitelintroduktion	24

2	FRITIDSLIV OG HELDAGSSKOLE	25
	Beskrivelse af en heldagskole	25
	Fritidsliv og kammeratskab på skolen	31
	Børnenes fritidsliv uden for skolen	36
	Svært at sprænge rammerne og skabe sig en god fritid	46
3	FRITIDSLIV PÅ EN DØGNINSTITUTION	49
	Beskrivelse af en døgninstitution	49
	Internalisering af døgninstitutionens pædagogik	53
	Små og store sejre i fritidslivet	57
	Savn i fritidslivet	64
	Det spontane fritidsliv	67
	Fritiden hjemme hos forældrene	69
	Et planlagt og struktureret børneliv på en døgninstitution	71
4	FRITIDSLIV PÅ ET SOCIALPÆDAGOGISK OPHOLDSSTED	75
	Hverdagens strukturering	76
	Skole og lektier på opholdsstedet	79
	Børn med meget få fritidsaktiviteter på opholdsstedet	82
	Sammenligning af fritidslivet på døgninstitutionen og opholdsstedet	89
5	FRITIDSLIV I PLEJEFAMILIE	93
	Skolelivet	94
	Anbringelseshistorier	95
	De lokale kvarterer som ramme om fritidslivet	101
	Glæde ved det organiserede fritidsliv	104
	Forbrug	107
	Et aktivt fritidsliv	109

6	OPSAMLLENDE DISKUSSION	111
	Børnenes personlige og sociale udbytte af fritidslivet	112
	Begrænsninger for børnenes personlige og sociale udbytte af fritidslivet	114
	Pædagogiske og tidsstrukturelle begrænsninger for børnenes udbytte af fritidslivet	115
	Økonomiske begrænsninger for børns fritidsliv	117
	LITTERATUR	119
	SFI-RAPPORTER SIDEN 2007	121

FORORD

I forbindelse med reformen af anbringelsessystemet i 2006 er udsatte børns fritidsliv blevet trukket frem som en mulig ressource, der kan være med til at hjælpe børnene til en bedre tilværelse. SFI har i samarbejde med COWI og Statens Institut for Folkesundhed påbegyndt et større forskningsprojekt, der består af flere kvantitative og kvalitative undersøgelser af udsatte børns fritidsliv. Det samlede projekt forventes færdigt i 2009.

Den kvalitative undersøgelse af udsatte børns fritidsliv udgør en tredjedel af forskningsprojektet. Vi har interviewet 27 børn om deres fritidsliv. Børnene er mellem 9 og 16 år og er udvalgt efter, om de enten har en forebyggende foranstaltning eller er anbragt uden for hjemmet. Formålet er fra børnenes egen mund at høre deres mening om fritidslivet: Hvad betyder fritidslivet for dem? Hvad er de tilfredse med? Hvilke muligheder skaber fritidslivet for dem? Hvad skaber problemer for dem? Og hvilke drømme har de om fritidslivet?

Forskningsprojektet har en følgegruppe, som har kommenteret dele af undersøgelsen. Desuden har lektor Hanne Warming, RUC, kommenteret spørgeguiden og selve rapporten. Vi takker alle for kommentarer.

En særlig tak rettes til de professionelle, som har hjulpet med at finde interviewpersoner, og til de unge, der lod sig interviewe.

Den kvalitative interviewundersøgelse er foretaget af seniorforsker, Ph.D., cand.scient.soc. Bente Marianne Olsen og forskningsassistent, cand.scient.soc. Karen Margrethe Dahl. Stud.scient.soc. Maria Røgeskov har udskrevet interviewene med børnene.

København, februar 2008

JØRGEN SØNDERGAARD

RESUMÉ

Vi har interviewet 27 børn om deres fritidsliv. Vi har foretaget individuelle interview med alle børnene, og derefter er nogle af dem interviewet igen i fokusgruppinterview. Børnene er udvalgt efter, om de har en forbyggende foranstaltning (en støttekontaktperson eller en besøgsfamilie) eller er anbragt uden for eget hjem. Formålet med undersøgelsen er dels at give et indblik i disse børns egne oplevelser af fritidslivet, og dels at foretage en analyse af, hvordan børn ekskluderes og inkluderes i fritidslivet i samspil med de omgivelser, som de lever i.

Barndommen foregår i dag i en institutionel ramme for de fleste børn. Børn går i skole, og efter skole fortsætter de fleste i en form for fritidstilbud. Vi har undersøgt fritidslivet hos børn med udgangspunkt i forskellige hverdagssituationer: børn, der går på heldagsskole, børn på døgninstitution, børn på et socialpædagogisk opholdssted, børn anbragt i en plejefamilie og børn, der har en støttekontaktperson. Vi har i analysen af børnenes fortællinger om fritidslivet ladet os inspirere af børneforskerne Rasmussen og Smidts begreb om den institutionelle trekant (Rasmussen & Smidt, 2002). Den institutionelle trekant beskriver det forhold, at nutidens børn bevæger sig i et rum, som er struktureret af en hverdag, hvor de pendler mellem skole, fritidstilbud og hjem. Dette mønster gælder primært de mindste børn, mens de store børn er længere tid i skole og oftest går hjem efter skole. For nogle af de børn, vi har

interviewet, er den institutionelle trekant fysisk begrænset til en døgninstitution, hvorfra børnene ikke kommer ret meget ud i nærmiljøet. Andre børn går på heldagsskole, hvor skole og det pædagogiske fritidstilbud er vævet sammen, og atter andre har en støttekontaktperson, som de mødes og laver fritidsaktiviteter med fast et par gange i ugens løb efter skole.

GODT SKOLE- OG FAMILIELIV GIVER BEDRE FRITIDSLIV

I vores analyse af børnenes fritidsliv viser vi, at de børn, som har beretninger om at lave ting, de holder af i fritiden, og om nære venskaber med jævnaldrende børn, også er de børn, som beretter om at være godt integreret i deres skole, i deres familie og i nærmiljøet. Omvendt er de børn, der fortæller om at opleve kedsomhed til daglig og savne nære venner, også er de børn, som beretter om at mangle gå-på-mod, at være trætte og at have problemer i hjemmet og/eller i skolen, fx i form af konflikter med forældre, med andre børn og lærere og med børn og trænere/ledere i fritidslivet. De interviewede børn i vores undersøgelse, der er glade for deres fritidsliv og har kammeratskaber i de nære omgivelser, beskriver en proces i form af en positiv spiral, hvor gode aktiviteter og samvær giver flere gode aktiviteter og godt samvær med andre børn og voksne i fritidslivet, mens et dårligt fritidsliv danner en negativ spiral med flere nederlag i forhold til andre børn og voksne og mere kedsomhed og ensomhed i hverdagen.

BØRNENE I PLEJEFAMILIER HAR ET GODT FRITIDSLIV

De 27 interview viste, at børn i plejefamilier var godt integreret i deres fritid i lokalområdet og at de var glade for deres fritidsliv. Interviewene viste også, at børnene, der er anbragt på en døgninstitution, har et aktivt fritidsliv, men det er ikke altid selvvalgt og oftest tilrettelagt efter døgninstitutionens strukturer, og derfor er det ikke altid forbundet med lyst for børnene. Desuden er børnene på døgninstitutionen ikke integrerede i lokalmiljøet i deres fritidsliv, som primært foregår på institutionen.

Det er en kvalitativ undersøgelse, hvor børnene er strategisk udvalgt efter køn, alder og forskellige foranstaltningstyper, men der er ikke tale om en repræsentativ undersøgelse, og børnene kan derfor ikke sam-

menlignes direkte. De har forskellige typer af problemer – nogle har mindre fysiske handicap, nogle har fået stillet diagnoser som DAMP eller ADHD,¹ nogle bor med eller har samvær med meget dårligt stillede forældre, der er alkoholiserede og/eller har psykiske problemer, mens andre har forældre med ressourcer til at tage sig af dem og deltage i fx fritidsaktiviteter med dem. Det kan derfor ikke udledes af denne undersøgelse, at børn anbragt i familiepleje klarer sig bedre i fritidslivet end børn med forebyggende foranstaltninger og på døgninstitutioner. Men undersøgelsen viser, at der er en kvalitativ sammenhæng mellem et godt fritidsliv og så en række forhold, som karakteriserede livet for de børn vi konkret interviewede, som boede i familiepleje. Det er primært tre forhold, som giver de interviewede børn i plejefamilierne en god fritid: For det første har børnene god opbakning fra deres plejeforældre, for det andet har de gode relationer til kammerater i nærmiljøet, og for det tredje fungerer de godt i deres skole med lærer og elever, og der bliver løbende taget hånd om faglige og sociale problemer.

PLEJEFORÆLDRE TAGER HÅND OM PROBLEMER

Konkret ser vi, at børnene i plejefamilier har et fritidsliv, hvor de kan berette om gode venskaber, sjove hændelser og aktiviteter, der trækker andre aktiviteter med sig. Dette er tilfældet, på trods af at nogle af børnene i plejefamilierne på linje med nogle af de andre børn i vores undersøgelse har oplevet skoleproblemer og/eller problemer med deres biologiske forældre, der er skilt, er syge og/eller misbrugere. Vi ser dog den forskel, at i de plejefamilier, hvor vi konkret interviewede børn, var der ifølge børnenes beretninger fra voksnes side taget hånd om disse problemer, så de ikke var blevet børnenes ansvar. Måske giver det børnene mere overskud til at dyrke fritidslivet?

¹ ADHD og DAMP er forkortelser for henholdsvis Attention Deficit/Hyperactivity Disorder og Deficit in Attention, Motor control and Perception. For en nærmere redegørelse for diagnoserne se Thomsen (1999).

BØRN MED FÅ FÆLLES FRITIDSOPLEVELSER MED FORÆLDRE

De børn, hvis beretninger om fritidsliv kun sporadisk indeholder oplevelser og erfaringer med succes, glæde og anerkendelse fra andre børn og voksne i fritidslivet, er de børn, som beretter om, at deres forældre har forskellige typer af problemer. Konkret drejer det sig i denne undersøgelse om børn, der bor hjemme, går på heldagsskole og har forskellige former for forebyggende foranstaltninger. Børnene beretter om kun sjældent at opnå støtte fra forældrene i fritidslivet, fordi der ikke er overskud til det fra forældrenes side. Disse børn har desuden få beretninger om at have fælles oplevelser med forældrene i form af ferier, ture eller andre aktiviteter, der kan bryde dagligdagen. Der er så andre voksne, der støtter dem på heldagsskolerne, fx deres støttekontaktpersoner, lærere osv., men det fjerner ikke problemerne derhjemme. Nogle af børnene har svært ved at formulere ønsker for deres fritidsliv, mens andre ikke har det, men generelt formulerer de hjemmeboende børn med en forebyggende foranstaltning ingen klager over deres forældres manglende opbakning til at støtte dem i fritidslivet.

FYSISK AKTIVITET OG NYE VENSKABER GIVER BEDRE FRITIDSLIV

De aktiviteter eller sammenhænge i fritidslivet, som nogle børn i vores interviewundersøgelse beretter om som særligt succesrige og sjove, er aktiviteter eller sammenhænge, der styrker deres selvtillid og fysiske velvære, og så er det situationer, som skaber grobund for venskaber med andre børn. Nogle børn nævner, at de lærer at mestre deres temperament, så de ikke så let kommer op at toppes og slås med andre børn og voksne, ved at bruge deres energi på nye ting, fx at cykle eller løbe en lang tur hver dag eller styrketræne. Vi hører også nogle børn fortælle, at motion skaber velvære og selvtillid. Børnene fortæller fx, at det at kunne løbe langt uden at blive forpustet, at få muskler af at træne, at opleve at bevægelse giver energi til andre ting og at tabe sig, hvis man er for tyk og er blevet drillet med det, gør dem selvsikre og glade. Aktiviteter, som skaber grobund for venskaber, er også blandt dem, børnene beretter om som gode. Det sker fx, når den skemalagte hverdag bliver brudt for børn

på døgninstitutioner, og der laves spontane aktiviteter, hvor både børn og voksne får en chance for at indtage nye roller i forhold til hinanden. Det sker, når man udvider den arena, man færdes i til daglig, fx ved at begynde på nye fritidsinteresser, så der kan skabes kontakter til børn, man ikke før har mødt.

FORMÅL, DESIGN OG ANALYTISK TILGANG

UNDERSØGELSENS FORMÅL

Temaet for denne undersøgelse er børns egne fortællinger om fritidslivet og dets betydning for deres hverdagsliv. Undersøgelsen bygger på kvalitative interview med 27 børn med særlige behov, om hvad de laver, når de kommer hjem fra skole, hvilke fritidsaktiviteter de går til i løbet af en uge, og hvem de er sammen med i fritiden. Vi hører om deres ønsker og afsavn og om deres forestillinger om det gode fritidsliv med familie og venner. Formålet er at give et indblik i børnenes fritidsliv i børnehøjde, men også at foretage en analyse i voksenhøjde af, hvordan børn ekskluderes og inkluderes i fritidslivet, og hvordan de spiller sammen med de omgivelser, de lever i.

Udgangspunktet for analysen af fritidslivets betydning for børn med særlige behov er børnenes egne refleksioner. Både i international og dansk sammenhæng er børneperspektivet i de sidste to årtier blevet en integreret del af børneforskningen i form af undersøgelser, der foretager interview med børn, laver deltagerobservationer i børnenes omgivelser eller udstyrer børn med fotoapparater og båndoptagere for at indfange børns syn på barndommen (se fx Gulløv, 1999; James, Jenks & Prout, 1998; Jørgensen & Kampmann, 2000; Nielsen, 2001; Staunæs, 2004; Qvortrup, 1994). Det er væsentligt at give stemme til børnenes egne erfaringer med og vurderinger af fritiden, da børnene kan have andre

perspektiver på deres situation end de voksne, der omgiver dem. Specielt er sigtet i denne undersøgelse at opfange, hvad børnene synes fremmer og hæmmer deres deltagelse i fritidsaktiviteter, deres fastholdelse i dem eller deres eventuelle udelukkelse fra dem. Vi valgte det kvalitative forskningsinterview som metode, da kvalitative interview er bedst egnede til at belyse problemstillinger, hvor man ønsker at opnå uddybende og kontekstuel baserede forståelser af et fænomen (Kvale, 1994). Vi foretog først individuelle interview med børnene, derefter lavede vi fokusgruppeinterview med nogle af børnene for at få uddybet nogle af deres synspunkter i en proces, hvor børnene kollektivt kunne fortælle om fritidslivet. Det kan være vanskeligt at få mere end enstavelsesord som svar, når voksne interviewer børn. Vi har i vores måde at interviewe på været inspireret af Ann-Christin Cederborgs arbejde med interview af børn. Især har vi ladet os inspirere af hendes spørgeteknikker til at opnå mere fyldige beskrivelser og til at holde et konkretiseringsniveau på spørgsmålene, som er i børnehøjde (Cederborg, 2002).

For at opnå en bedre forståelse af børnenes beretninger ville det have været optimalt at kunne udføre deltagerobservationer af deres nærmiljø for at forstå den kontekst, som fritidslivet udspiller sig i. Det var imidlertid ikke muligt inden for tidsrammen af dette studie. Men da vi mener, at nærmiljøet udgør en vigtig kontekst for at forstå børnenes beretninger om deres fritidsliv, har vi valgt at bruge de observationer, som vi har kunnet nå at foretage ved de enkelte interview, som for alle børnenes vedkommende er foregået et sted, hvor de dagligt tilbringer mange timer. For de børn, vi har interviewet i institutionelle sammenhænge, har vi prioriteret at være længere tid på stedet, end den tid det tog at interviewe børnene. Vi har fx spist med nogle af dem, og vi har gået rundt mellem børnene for at opleve lidt af deres hverdag. Vi har også bedt nogle af dem vise os rundt på stedet og fortælle os om det. Det gælder for børnene på døgninstitutionen, opholdsstedet og heldagsskolen. De øvrige børn har vi interviewet i deres hjem med undtagelse af fire børn, som vi har interviewet på et center, hvor de af og til mødes med deres støttekontaktpersoner. Nogle af de børn, som vi har interviewet i eget hjem, har vi bedt om at vise os rundt i deres kvarter og fortælle om det. Vi har efterfølgende nedskrevet vores observationer af nærmiljøet og brugt det både i interviewsituationen og i den efterfølgende analyse af børnenes beretninger.

UNDERSØGELSESSPØRGSMÅL

Vi har i interviewene med børn haft spørgsmål som retningsgivende for samtalerne:

- Hvilke organiserede og uorganiserede aktiviteter har børnene?
- Hvad er ifølge børnene godt og skidt ved fritidsbeskæftigelserne indholdsmæssigt? Hvad appellerer specielt til børnene ved de pågældende fritidsaktiviteter? Hvad er de eventuelt mindre glade for?
- Hvad opfatter børnene som socialt godt eller skidt ved fritidsbeskæftigelserne i forhold til andre børn og til voksne i fritidsaktiviteten?
- Hvad opfatter børnene som en personlig gevinst og som personligt vanskeligt ved fritidsbeskæftigelsen?
- Hvad betyder de økonomiske omkostninger ved fritidsaktiviteten for børnenes mulighed for at deltage?
- Hvad betyder tidsskemaer for børnenes muligheder for fritidsaktiviteter?
- Kræver børnenes deltagelse i fritidsaktiviteter bistand fra forældre eller andre? Og er denne støtte i så fald tilgængelig?

UDVÆLGELSE AF INFORMANTER

Vi har interviewet 27 børn mellem 9 og 16 år. Børnene blev strategisk udvalgt efter alder, køn og foranstaltningstypen i Servicelovens § 52. I undersøgelsen sigtede vi efter at udvælge børn i to aldersgrupper 10-11 år og 14-15 år, ligeligt fordelt efter køn og fire udvalgte foranstaltninger: børn i besøgsfamilie, børn med en personlig rådgiver eller en støttekontaktperson tilknyttet, børn anbragt uden for hjemmet i plejefamilie og børn anbragt på institution eller opholdssted. I praksis blev børnegruppen sammensat anderledes, da det viste sig vanskeligt at få interviewpersoner. Børnegruppen er derfor bredere sammensat aldersmæssigt, og der er ikke en ligelig fordeling mellem de fire udvalgte foranstaltninger. Vi har interviewet 10 børn med en forebyggende foranstaltning: tre børn i en aflastnings-/besøgsfamilie og syv børn med en støttekontaktperson. I forhold til anbragte børn har vi interviewet otte børn i plejefamilie og ni børn fra en døgninstitution eller et socialpædagogisk opholdssted.

I de generelle beskrivelser af interviewpersonerne i undersøgelsen anvender vi begrebet børn om alle, hvad enten de er børn eller unge. Der er forskellige meninger om, hvornår børn kan kaldes unge. Nogle forskere mener, børn er unge fra 13-14-årsalderen (se fx Rasmussen & Smidt, 2002). I de konkrete analyser af det enkelte barn har vi forsøgt ud fra barnets selvfremsættelse at benævne barnet som ung, hvis det fremstår sådan i dets egne fortællinger. Vi har primært betragtet dem som unge, hvis de overvejende beretter om situationer og har vaner, som knytter sig til ungdomslivet. Det kan fx være at gå til fester om aftenen og evt. om natten uden deltagelse af deres forældre, at drikke alkohol af og til, at ryge, at tale om kærester, som de ønsker eller har langvarige forhold til, men der er selvfølgelig tale om glidende overgange, og nogle af de børn, vi har interviewet, er sikkert begge dele, alt efter hvilke situationer de optræder i.

For at finde børn til undersøgelsen henvendte vi os til en række professionelle personer på børn og unge-området i kommuner, i familieplejeforeninger, på døgninstitutioner, på socialpædagogiske opholdssteder og i forskellige kommunale projekter for udsatte børn. Da børnene er under 18 år, har vi indhentet samtykke fra både børn og forældremyndighedsindehaver til at foretage interviewet med barnet (Grieg & Taylor, 1999). Rent praktisk bad vi de professionelle medarbejdere indhente samtykket fra barnets forældremyndighedsindehaver, før de formidlede navnet på barnet videre til os, som vi så efterfølgende kontaktede, og spurgte om de ville deltage. Dette gælder også for de anbragte børn, da det formelt set er deres biologiske forældre, der har forældremyndigheden, og vi vurderer det derfor sådan, at det ikke er nok at spørge plejeforældre eller forstanderen på barnets institution. Der var mange kommuner, der takkede nej til at hjælpe med at finde informanter med begrundelse i omorganiseringer og tidsmangel pga. kommunalreformen, men også pga. besværet med at finde frem til og udvælge egnede interviewpersoner og med at indhente samtykke. Alle de adspurgte familieplejeforeninger takkede nej, blandt andet med begrundelse i, at de i dag er underlagt et ændret bevillingssystem efter kommunalreformen, der har fået foreningerne til at begrænse deres gratis ydelser. De kommuner og døgninstitutioner, der meldte sig til at finde informanter, havde generelt problemer med at indhente samtykke hos forældremyndighedsindehaverne, og i kommunerne blev det også til en tidskrævende proces, der tog omkring to måneder.

I forbindelse med opsporing af interviewpersoner er det en interessant problemstilling, at samtykke fra anbragte børns biologiske forældre, som i nogle tilfælde er for dårlige til at kunne spørges om eller svare på noget vedrørende deres anbragte børn, kommer til at blokere for, at børn kan udtale sig om deres forhold. Denne problematik har også et andet aspekt, og det er, når barnets plejeforældre ikke vil lade barnet deltage, selv om de biologiske forældre har givet tilsagn, fordi de skønner anderledes i forhold til at beskytte barnet. Det er vanskeligt at komme med et konkret bud på, hvad der generelt er barnets tarv, men det er en diskussion, der er vigtig for politikere, professionelle og forskere til staidighed at tage i en tid, hvor der kommer flere og flere undersøgelser, hvor børn selv deltager (Se fx Backe-Hansen, 2002).

BØRNEPERSPEKTIVET I INTERVIEWSITUATIONEN

Vi har arbejdet på forskellige måder med at integrere et børneperspektiv i undersøgelsesdesignet. Interviewguiderne er inspireret af Per Schultz Jørgensens rollebegreb om børns deltagelse i deres omverden (Jørgensen, 2000). Jørgensen skelner mellem tre forskellige deltagerroller, nemlig rollen som den person, der har viden, den person, der har en mening, og den person, der har kompetence til at handle. Formålet med begrebet deltagerroller er at forstå børn som subjekter i eget liv og dermed tilkende børn rettigheder på linje med voksne, fx i eget fritidsliv.

I interviewguiden er der arbejdet med temaer og spørgsmål, som åbner for dialog med barnet, så alle tre aspekter af børns deltagelse kan komme frem i interviewsituationen og senere i analysefasen give viden om børns fritidsliv. Det første aspekt belyses gennem børns erfaringer og aktuelle viden om deres fritidsliv. Det handler om spørgsmål, som giver et billede af, hvad fritiden består af, fx hvilke aktiviteter eller gøremål barnet har i sin fritid, og hvor ofte barnet gør eller deltager i disse. Hvordan er fritiden organiseret og af hvem? Hvordan fik barnet konkret viden om de organiserede og uorganiserede aktiviteter, det er en del af? Hvem møder barnet i fritiden? Er der voksne og børn, som barnet er særligt knyttet til? Er barnets fritidspraksis blevet ændret i forbindelse med skiftet til den nuværende forebyggende foranstaltning eller anbringelse? Det andet aspekt søges belyst gennem spørgsmål og dialog med barnet om dets mening om eller holdning til eget fritidsliv. Er barnet fx tilfreds med

sit fritidsliv? Hvad betyder nære relationer til andre børn og voksne i fritiden for barnet? Er der aktiviteter eller gøremål, barnet savner? Hvilken betydning tillægger barnet eventuelle brud i fritidsaktiviteter og i relationer til andre? Hvilke drømme har barnet om sin fremtidige fritid? Det tredje aspekt belyses gennem interviewtemaer om barnets muligheder for aktivt at handle i forhold til fritidslivet og være medskabere af de sociale relationer, som det indgår i. Er barnet fx selv aktiv i forhold til at opsoge organiserede eller finde på uorganiserede lege, gøremål og fritidsaktiviteter? Får barnet kommunikeret sine behov ud til de voksne og de andre børn i fritidslivet? Søger barnet hjælp i forhold til at ændre på sit fritidsliv?

Som en støtte til samtalen om fritidslivet har vi sammen med barnet på et tidspunkt i interviewet udformet et skema over deres daglige gøren og laden for en uge eller to, alt efter om ugerne skifter meget for barnet, fx hvis forældrene er skilt, eller barnet er i besøgsfamilie hver anden uge. Formålet med skemaet er at se strukturen i barnets fritidsliv og sammen reflektere over det. Er dagene fyldt med aktiviteter eller ej? Er der en fast rytme eller veksler dagene over ugen? Hvordan er fordelingen mellem det organiserede og det uorganiserede liv?

Tematisk er børnene ikke kun blevet spurgt om deres fritidsliv, men også om baggrundsforhold som deres skolegang, foranstaltning, familieforhold og økonomi. Det er vigtigt at kende barnets familiesituation og dets foranstaltnings- eller anbringelseshistorie i et vist omfang for at kunne forstå den livssituation, barnet er i. Ikke alle børn har kunnet fortælle sammenhængende om disse forhold. Vi har derfor inden for tidsrammerne af denne undersøgelse søgt anden viden om barnets livssituation via enten en skoleleder, plejeforælder, døgninstitutionsleder eller kontaktperson, men vi har så vidt muligt først gjort det efter, at vi har talt med barnet, for ikke at være forudindtagne før mødet med barnet. Desuden har vi spurgt pædagoger eller forstandere om den pædagogiske praksis på heldagsskolen, døgninstitutionen og opholdsstedet. Den pædagogiske opfattelse af, hvad et rigtigt børneliv eller en god barndom er, får betydning for, hvordan hverdagen struktureres for udsatte børn (Bossi-Andresen, 2005; Kristensen & Andersen, 2006). Vi har derfor søgt viden om den pædagogiske praksis for at kunne analysere, om denne praksis i børnenes øjne sætter grænser for eller fremmer et fritidsliv, som de ønsker det.

Der var ikke afsat tid til egentlige interview med voksne i barnets nærmiljø, men vi har ment, at det var nødvendigt i mange tilfælde at få flere oplysninger om det enkelte barn og om pædagogikken på institutioner og skoler for at kunne lave en meningsfuld analyse af barnets fritidsliv. Vi mener, at det er god etik og ikke i strid med at bevare et børneperspektiv at inddrage voksnes fortællinger om barnet – det giver blot nogle andre vinkler på børnelivet. Rasmussen & Smidt skriver, at de voksnes synsvinkel almindeligvis er almen, abstrakt og generel, mens børnenes mere er specifik, konkret og detaljeret (Rasmussen & Smidt, 2002 p. 13-14). Vi redegør i analysen af interviewene for, hvornår det henholdsvis er børnenes og de voksnes stemmer, der er repræsenteret i teksten.

Børnene blev i foråret 2007 interviewet individuelt af en forsker i 1½-2 timer i deres hjem, på deres skole eller døgninstitution/opholdssted. Ved en del af interviewene har vi været to forskere til stede for at lære af hinanden og bedre kunne skrive notater undervejs. Det fortalte vi børnene indledningsvist, og ingen af dem ønskede, at der kun var én forsker til stede. Vi har heller ikke oplevet, at det var et problem for børnene at sidde sammen med to voksne. Vi fortalte indledningsvist børnene, at de gerne måtte sige fra over for at svare på spørgsmål undervejs, at det var helt okay at gøre det. For at børnene skulle forstå, at vi virkelig mente, at de kunne sige nej til at svare på spørgsmål, gav interviewer en eksempel på, hvordan man kunne sige fra: ”Du kan bare sige: Det kommer ikke dig ved, eller det har jeg ikke lyst til at fortælle dig om.” Det var der nogle af børnene, der benyttede sig af, fx når det handlede om problematiske forhold vedrørende deres forældre, hvor vi oplevede børnene som meget loyale over for forældrene, eller når det fx handlede om kriminalitet eller vold, de selv havde begået. Vi fortalte også børnene, at de efterfølgende kunne kontakte os, hvis der var noget de gerne ville fortælle eller var kommet til at tænke over. Det har ingen af børnene benyttet sig af, heller ikke da vi kom tilbage efter de individuelle interview for at foretage fokusgruppeinterview.

Indledningsvist fortalte vi endvidere børnene, at de ville blive anonymiseret, og vi forklarede, hvad ordet betød, og hvad det indebar i disse interview. Vi kunne ikke love børnene, at de ikke ville kunne genkendes af kammerater, lærer, pædagoger og forældre, selv om vi gav dem nye navne og udelod eller ændrede egennavne, som optræder i deres beretninger. Alle navne og stednavne er derfor konsekvent opdigtet i

undersøgelsen. Hvorvidt børnene har kunnet overskue konsekvenserne af dette, kan være svært at vurdere, men i fremstillingen har vi for hvert barn overvejet, om det, vi skriver om barnet, vil kunne misbruges af andre i dets nære omgivelser. Vi vurderer, at risikoen for misbrug er størst, hvis andre børn genkender dem og måske vil mobbe dem i den forbindelse, men at det ikke er særlig sandsynligt.

Desuden fortalte vi børnene, at de kunne bede om pauser, og at vi straks afbrød interviewet, hvis de ønskede det. Nogle få børn har benyttet sig af muligheden for pauser undervejs, og et barn har ikke ønsket at blive interviewet, da vi kom for at interviewe ham, men ingen har bedt om at få afbrudt interviewet undervejs. Dog har vi selv afsluttet fokusgruppeinterviewene på heldagsskolen og på opholdsstedet, fordi børnene blev meget urolige et stykke inde i interviewet og på den måde tilkendegav, at de gerne ville have interviewet overstået.

Efter en første analyse af de individuelle interview foretog vi i forsommeren fokusgruppeinterview med fire grupper af de interviewede børn for at skabe andre perspektiver på børnenes fritidsliv (et på heldagsskolen, et på døgninstitutionen, et på opholdsstedet og et på et støttekontaktpersoncenter). Der er tale om to forskellige tilgange til viden om børns liv, idet de to interviewtyper fremmer forskellige samtaleformer: Den individuelle, hvor der mellem interviewer og barnet kan skabes en intim fortrolighed om det enkelte barns særlige livssituation, og den fælles samtaleform, hvor samspillet mellem børnene skaber grobund for fælles refleksioner over ligheder og forskelle i deres livssituation. Hanne Warming skriver om kombinationen af individuelle interview og fokusgruppeinterview, at den gør det muligt at se det fælles i de enkeltes livssituation og få en samtale i gang, hvor der kan udveksles holdninger til fælles vilkår, og hvor det private kan politiseres ved at pege på muligheder i de fælles erfaringer (Warming, 2005 p. 18-19).

ANALYTISK FORSTÅELSE AF BØRNS FRITID

I analysen af interviewene har vi fokuseret på børnenes fritidsliv frem for på fritidsaktiviteter, da vi mener, at børnenes oplevelse og bedømmelse af fritiden ikke alene kan forstås ud fra enkeltaktiviteter, men må analyseres i den daglige kontekst, som de enkelte aktiviteter indgår i. Vi har afgrænset fritiden til primært at være den tid, de tilbringer uden for sko-

len. Der er dog en mere flydende grænse mellem fritid og skole for de børn, som går på heldagsskole. De er typisk længere tid i skole end jævnaldrende børn, og skole og leg eller motion veksler med hinanden i skoletiden. Vi har derfor også spurgt til disse børns leg i skolen, og vi har spurgt alle børnene om venskaber med skolekammerater.

Vore dages skelnen mellem fritid og arbejde (for børnenes vedkommende skole) opstår med industrialiseringen, som splitter arbejde og fritid i to adskilte sfærer, i og med at arbejdet for lønmodtagere kommer til at foregå uden for hjemmet og adskilt fra det reproduktive og rekreative liv i øvrigt, som foregår i familien og med venner efter arbejde. Samtidig med at der sker en opsplitning af arbejde og fritid, sker der også en institutionalisering af dele af fritiden, som foregår under organiserede former i institutioner, bevægelser og organisationer (Højrup, 1983). Dele af fritiden bliver således omfattet af en strukturering, der ligner den strukturering, som vi også finder i arbejdslivet – fx at man skal komme og gå på bestemte tidspunkter, og at tiden har et planlagt indhold. Fritidslivet består derfor for de fleste af både planlagte og ikke-planlagte aktiviteter, af aktiviteter, som er organiseret af andre, og af aktiviteter som er planlagt af os selv eller af aktiviteter, som opstår helt spontant i situationen. At have fri tid er blot ét aspekt af fritiden, mens den bundne fritid er et andet. Vi taler derfor om organiserede og uorganiserede fritidsaktiviteter i det følgende.

Nogle af de børn, vi har interviewet, har en tidsbunden fritid. Fritiden er bundet, fordi børnene efter skoletid fortsætter med på forhånd strukturerede aktiviteter eller aktiviteter som i heldagsskolerne er vævet sammen med skolen. Rasmussen & Smidt taler om den institutionelle trekant, hvor hjem, skole og fritidsinstitution udgør de tre hovedhjørner i rammen, som præger børns bevægelsesmønstre (Rasmussen & Smidt, 2002). Rasmussen & Smidt anvender modellen i deres analyse af fritidslivet hos et bredt udsnit af børn, som bor med den ene eller begge deres forældre. I denne rapport er børnene udvalgt efter forskellige foranstaltningstyper, hvilket rent fysisk placerer nogle af børnene anderledes i den institutionelle trekant, end det er tilfældet for majoriteten af danske børn. For eksempel bor nogle af de interviewede børn på døgninstitution eller opholdshjem, og mange går på heldagsskole. Imidlertid er modellen netop god til at analysere disse børns fritidsliv. På den ene side tematiserer modellen forskelle i den institutionelle ramme, som børns fritidsliv finder sted i, blandt børn med forskellige foranstaltningstyper, og på den

anden side anskueliggør modellen, hvordan foranstaltningerne griber ind i vilkårene for udsatte børns fritidsliv.

Begrebet den institutionelle trekant tager teoretisk udgangspunkt i en kontekstuel forståelse af børns fritidsliv, hvor børn på samme tid anses for at være aktører i og medskabere af eget fritidsliv, men hvor konteksten, som fritidslivet foregår i, er begrænset af grænser og normer for børnenes udfoldelse. Rasmussen & Smidt skriver, at institutionaliseringstendensen er båret af de voksne, men da børn forholder sig aktivt og medskabende til deres omgivelser, skal institutionaliseringen af barndommen – og dermed også af børns fritid – ikke kun ses som et overgribende fænomen. Børn har modtræk til institutionaliseringen, hvilket kommer frem i glimt i de interviewede børns beretninger i denne undersøgelse (Rasmussen & Smidt, 2002 p. 150-151).

KAPITELINTRODUKTION

I kapitel 2 til 5 bringer vi en beskrivelse af børns fritidsliv i fire forskellige miljøer. Vi vil gerne præcisere, at der ikke er tale om generelle beskrivelser af de fire miljøer, som er en heldagsskole, en døgninstitution, et opholdssted og nogle plejefamilier, men om konkrete steder, hvor vi har interviewet børn. Vi beskriver i hvert kapitel, hvad der særligt karakteriserer de steder, hvor vi har været og interviewe børn. Det kan fx være i forhold til, hvilke pædagogiske regler der gælder på stedet, hvilke fysiske rammer der findes, og hvilke børn der normalt rummes på dette sted, fx om de har bestemte diagnoser eller adfærd.

I kapitel 2 ser vi på børn, som går på forskellige heldagsskoler, men som bor i egen familie. I kapitel 3 handler det om fritidslivet for børn, som er anbragt på en døgninstitution, hvor de også går i skole, og hvor de ser familien hver anden weekend. Kapitel 4 handler om børn anbragt på et mindre opholdssted, som er tilknyttet en større heldagsskole. Disse børn ser også deres familie hver anden weekend. I kapitel 5 ser vi på børn, som er anbragt i familiepleje. Nogle har næsten ingen kontakt til deres forældre, mens andre ser dem meget ofte. I hvert kapitel beskriver vi hverdagen, som den ser ud for de konkrete børn, vi har talt med om skole, fritidsklub, organiserede og uorganiserede fritidsaktiviteter, og vi hører deres mening om fritidslivet, og hvad de gør for evt. at ændre på det.

FRITIDSLIV OG HELDAGSSKOLE

BESKRIVELSE AF EN HELDAGSKOLE

En del af de børn, som vi har interviewet, går ikke i en almindelig folkeskole, men på en form for special- eller heldagsskole. Nogle af disse børn bor hjemme, andre i plejefamilie og andre igen på en døgninstitution eller et opholdssted, der hører til heldagsskolen. I dette afsnit præsenterer vi tre børn, Casper på 13 år, Rasmus på 11 år og Tanja på 10 år, som går på den samme heldagsskole, og to unge, Kristian og Tarek, som begge er 15 år og går på to andre heldagsskoler. Disse børn og unge bor hjemme med en eller begge forældre, og skolerne, som de går på, er ikke tilknyttet en bestemt døgninstitution eller et opholdssted. Der er flere drenge, der går på heldagsskole end piger, og det er derfor ikke tilfældigt, at det kun er lykkedes os at få interviewet én pige, som går på heldagsskole. Vi vil senere møde nogle andre piger på heldagsskole, men de er anbragt uden for hjemmet og bor i tilknytning til skolen. De fire drenge har en forebyggende foranstaltning i form af en støttekontaktperson, mens Tanja kommer i en besøgsfamilie.

Vi har besøgt den heldagsskole, hvor de tre børn, Casper, Rasmus og Tanja, går. Vi har været der to gange, spist frokost med børnene og talt med lederen og nogle af de ansatte. Vi vil derfor beskrive denne skole for at tegne et rids af, hvordan en hverdag kan være struktureret for børn, der går på heldagsskole. Heldagsskolen ligger i en lille landsby

med udsigt til den lokale kirke og åbne marker. Der er ca. fem kilometer til en større by, og der er kun få busser, der dagligt kører ud til skolen. Børnene bliver kørt af lærerne til alle aktiviteter uden for skolen, og alle børn bliver hentet af skolens lærere om morgenen ved 8:30-tiden og kørt hjem igen kl. 15:00. Der er plads til ca. 10 børn i alderen 8-16 år på heldagsskolen. For tiden er der syv drenge og to piger, der er mellem 8 og 16 år. Skolen er placeret i et forsamlingshus, hvor der ind imellem også foregår andre aktiviteter, når børnene er der. Indendørs råder skolen over to klasseværelser, et køkken og en garderobe. Der er ingen steder, hvor skolen er indrettet med sofaer, madrasser eller lave møbler, der er kun klasseværelsesborde og -stole. I et af rummene er der reoler med bøger, legeting og spil. Skolen kan benytte salen i forsamlingshuset til leg og idræt, men der er lamper og vinduer at tage hensyn til i rummet, så der er visse begrænsninger for udfoldelsesmulighederne. Der er et relativt stort udenomsareal til skolen, men det er ikke indrettet til leg med fx fodboldmål, legestativer eller lignende. Der er en stor græsplæne med buske og træer rundt om. Bag huset står der en halvbygget hule i en gruppe træer. Der er ingen asfalt eller sand, men en stor parkeringsplads med perlegrus foran huset.

På en typisk dag er der undervisning mellem kl. 9:00 og 15:00 afbrudt af middagsmad og faste pauser. Selv om børnene er opdelt i mindre grupper er der primært tale om enkeltelevundervisning, da de 7 børn er meget forskellige i alder og har forskellige evner for indlæring. I løbet af en uge tages grupper af børn med uden for skolen. Der er fast svømning en gang om ugen, men der er også enkeltture med grupper af børn, fx fisketure eller gåture. De fleste af børnene på heldagsskolen har ifølge lederen diagnosen ADHD. Lederen fortæller, at skolen modtager en del børn med DAMP-relaterede diagnoser fra andre specialskoler, som har opgivet at arbejde med børnene med den begrundelse, at børnene er så umulige og onde ved andre børn, at de ikke kan have dem på skolen. De oplever det nu ikke som et problem på heldagsskolen, siger han, når de overtager børnene. Børnene er udadreagerende og meget krævende, men ingen børn er onde, siger lederen. Skolens leder fortæller, at lærerne bruger computerne til at få børnene til at slappe af og falde ned. I pauserne mellem undervisningen er der derfor vekselvis 'fri' leg eller 'tvungen' tid foran computeren. Børnene fortæller, at de også bruger computerne meget i undervisningen. Lederen fortæller, at en anden måde at arbejde med børnenes ADHD-problematikker på er, at lærerne det

meste af tiden deler de ni børn op i mindre grupper, også under frokosten, for at dæmpe de konflikter, børnene har med hinanden.

BØRNEENS TILFREDSHED MED AT GÅ PÅ EN HELDAGSSKOLE

De fem børn, som vi har interviewet, er alle begyndt i folkeskolen, men pga. indlærings- og tilpasningsproblemer er de senere kommet på specialskole. Børnene har alle flere skoleskift bag sig, hvilket dels skyldes, at deres forældre er blevet skilt, og at de i den forbindelse er flyttet en del rundt, dels at børnene har haft problemer på de forskellige skoler, de har gået på. Nogle børn i vores undersøgelse er gode til at huske og redegøre for de skoler, de har gået på, mens andre har flyttet så meget rundt, at de ikke har overblik over dem. Casper på 13 år, hvis forældre er skilt, og som har flyttet en del rundt med sin far, fortæller:

C: Jeg har gået her på heldagsskolen i fire år, men jeg flyttede jo herfra, der hvor min mor og far flyttede fra hinanden. Så flyttede vi, mig og min far.

I: Så gik du i en anden skole?

C: Jo, to skoler deroppe. Der er mange skoler, jeg har gået på. Jeg kan ikke huske dem alle.

I: Vi tager det bare. Var det folkeskoler?

C: Jeg har gået i folkeskolen indtil 2. klasse.

I: Det var den skole, du startede i.

C: Så har jeg gået heroppe jo.

I: Så startede du her, eller var du på en anden skole først?

C: Jeg siger bare dem, jeg kan huske. Denne heroppe og så har jeg gået på to i Slagelse. Nørre Skole og Søndre Skole, og så tilbage igen gik jeg på Vest Skolen heroppe. Så kan jeg ikke huske flere.

I: Vest Skolen, det var da I flyttede tilbage, din far og dig, fra Slagelse?

C: Nej, det var en anden skole, jeg kom til at gå på. Det er ikke i rækkefølge det her.

Casper fortæller i interviewet, at han er glad for at gå på heldagsskolen. Skolens leder fortæller mig senere, at det har taget lang tid for Casper at affinde sig med at skulle være på skolen. Hele det første år stak han af fra skolen. Da forældrene blev skilt, flyttede faren og Casper til Slagelse. Casper begyndte på en ny specialskole, men stak af igen og nåede derfor at gå på flere skoler, før faren besluttede at flytte tilbage til lokalområdet med heldagsskolen. Casper kan ifølge lederen ikke lære ret meget, da han har en alkoholskade fra fødslen. Casper siger i interviewet:

C: Jeg kan hverken læse eller skrive.

I: Er du slet ikke blevet lidt bedre til det, mens du har gået her på skolen?

C: Nej, det synes jeg ikke. Jeg synes ikke, det går fremad.

Rasmus på 11 år er som Casper umiddelbart glad for at gå på heldagsskolen. Han fortæller:

R: Først gik jeg på den rigtige store skole [den lokale folkeskole] deroppe. Så gik jeg oppe i A-klassen, her da vi flyttede til Englerup [pause]. Det er sådan en lille klasse, der også er deroppe [på den lokale folkeskole], og så flyttede jeg så til heldagsskolen, fordi det gik ikke så godt i A-klassen. Jeg synes, at lærerne, de var dumme deroppe, jeg kunne ikke lide at være der.

I: Havde du også svært ved at følge med?

R: [Pause] Nej, det var ikke rigtig det. Men det var, fordi jeg synes, lærerne, de var for hårde og dumme og alt så noget. Men så flyttede jeg til heldagsskolen. Det er jeg glad for.

Senere fortæller Rasmus, at lærerne på de andre skoler var dumme, fordi de blev ved med at stille for store krav til lektier og at følge med i skolen, og at han ikke kunne følge med i dansk og matematik. Rasmus fortæller, at han har diagnosen ADHD, og at han – efter at være begyndt at få medicin for det – bedre kan klare skolen og bedre kan styre sit temperament, så det ikke går ud over andre børn. Selv om Rasmus er glad for skolen, har han alligevel et ønske om at kunne gå på den lokale folkeskole i nærheden af, hvor han bor med sin mor og stedfar. Han siger:

R: Jeg kunne godt tænke mig at komme på Øst Skolen.

I: Er det en almindelig folkeskole, der hvor du bor?

R: Ja.

I: Fortæl mig lidt om, hvad der er godt ved Øst Skolen?

R: Jeg har bare hørt, at det skulle være en god skole.

I: Hvem har du hørt det fra?

R: Min ven, Jonas fra vejen, går derinde, og hans storesøster.

Som vi senere skal høre mere om, er Rasmus i modsætning til de andre børn i dette afsnit en meget udadvendt dreng, der har opbakning fra sin mor og stedfar i forhold til at blive fastholdt i fritidsaktiviteter. Vi tolker hans ønske om at gå i folkeskole som et ønske om at være som de kammerater, som han tilbringer fritiden med, og et ønske om at kunne dele hele sin hverdag med dem.

Tarek, som er 15 år, går på en anden heldagsskole, hvor der er 25 børn delt op i tre klasser. Han er ikke tilfreds med at gå der. Han synes ikke, at han passer ind på stedet, og har ingen kontakt til de andre børn. Han har gået på forskellige specialskoler siden 2. klasse. Om de andre elever på skolen siger han:

Jeg er sådan lidt alene, og jeg vil helst være alene, fordi de andre børn er unormale. Nogle af dem er DAMP-børn, og nogle kan

ikke styre sig. Så holder jeg mig bare for mig selv og spiller musik.

Tarek fortæller også, at han sjældent taler med nogle af de andre børn på skolen, og at han aldrig ser dem i sin fritid. Tarek, der går på det trin, der svarer til 9. klasse i skolen, og som ifølge ham selv nogenlunde kan følge med i undervisningen, ser frem til at skulle begynde på en ny skole, hvor han skal tage 10. klasse efter sommerferien. Han håber, at der på denne skole vil være andre unge, som han svinger bedre med. Vi slår efter interviewet den nye skole op på nettet og kan se, at de to skoler er ret ens i forhold til de typer af problemer, de arbejder med.

Kristian på 15 år går på en tredje heldagsskole, hvor de er ni børn. Han har også gået på flere skoler, før han kom på den nuværende. Han er glad for at have skiftet skole, men han er ikke særlig interesseret i at lære noget. Han siger:

K: På den gamle skole, der kom jeg op at slås med nogle lærere og elever. Det går meget bedre nu. Der er ikke så mange mennesker omkring mig, for så kan jeg ikke lære noget, selv om jeg skal blive bedre til at være sammen med flere. Jeg er bagud med dansk og matematik, men det er jeg begyndt at indhente, fordi der er færre børn og flere lærere.

I: Hvilke fag kan du bedst lide?

K: Ingen af delene.

I: Hvad er dit værste fag?

K: Det hele. Nu er det en specialskole. Vi lærer noget, når vi laver noget, men det er ikke så tit. Ellers laver vi ikke noget. Så plejer vi at spise pizza, og vi skal snart i Tivoli.

Kristian vil hellere gå på efterskole end være på heldagsskolen, hvor han har været i 2½ år. Han har været begyndt på en efterskole, men blev smidt ud kort tid efter, fordi han drak sig fuld og havde et stofmisbrug. Det er ifølge ham og hans far ikke siden lykkedes for hans sagsbehandler at finde en efterskole, der har ressourcer til at modtage ham.

FRITIDSLIV OG KAMMERATSKAB PÅ SKOLEN

Vi opfatter mest skolen som værende indrettet til undervisning og ikke til frikvarter og leg. Det er lidt overraskende, i og med at der er tale om en heldagsskole, hvor børnene tilbringer mange timer hver dag. En måde, som heldagsskolen arbejder med dette på, er at tage børnene med på ture i mindre grupper i løbet af ugen. Efter frokost har børnene en halv times frikvarter, men de to dage, vi var der, var der ingen af dem, der valgte at gå uden for, selv om vejret var dejligt, måske fordi de blev opfordret til at spille computer. Faktisk observerede vi slet ingen børn være uden for de to dage, vi besøgte skolen. Der var børn, der var i salen i nogle af pauserne, men vi så dem ikke spille bold eller lave noget 'organiseret' i salen. De pauser, hvor børnene ikke sad ved computerne, virkede kaotiske med konflikter og de voksnes skældud, fordi drengene sloges, eller fordi der blev råbt meget. Det er meget muligt, at vores tilstedeværelse har affødt uro. I hvert fald fortalte lederen, at de børn, vi skulle tale med, havde været urolige op til interviewet. Ved interviewet med Casper spurgte interviewereren ham, om han ville have en lille pause og med ud at gå en tur, da han havde svært ved at koncentrere sig under interviewet, men det ville han ikke, fordi det blæste. Rasmus og Tanja fortalte, at de heller ikke gider at være ude, men det er med den begrundelse, at der ikke sker noget udenfor.

Tanja på 10 år synes, at der mangler en hyggekrog indenfor med puder og madrasser, hvor man kan snakke sammen i hemmelighed. Rasmus mener, at det at tale hemmeligt og lave en krog godt kan lade sig gøre, men han siger også, at det ikke kan være alle steder, fordi huset også skal kunne bruges til forsamlingshus. Rasmus, der elsker at cykle og være uden for derhjemme, efterlyser nogle udendørsting på skolen: en fodbold og et bedre sted at spille bold. Tanja vil gerne have en hinkesten og noget asfalt at hinke på. Hun synes også, at de kunne have en trampolin på plænen. Da vi var på skolen første gang, stod hulen ufærdig. De manglede midler til at bygge den færdig, fortalte lederen. Da vi kom en måned senere, var hulen ødelagt. Rasmus og Tanja fortæller i fokusgruppinterviewet, at de synes, at det er ærgerligt, at hulen, som de selv har været med til at bygge, er blevet ødelagt. Rasmus fortæller, at hulen aldrig blev færdig, så derfor nåede de ikke at lege i den:

De andre er så dumme, at de har ødelagt den. Det var Theis, Martin og Dennis. Det var meningen, at de skulle have lavet tag, og så har de bare ødelagt den i stedet for.

I interviewet med Tanja har vi spurgt hende om, hvad man kan lave i frikvartererne på skolen. Hun siger:

T: Spille fodbold eller computer.

I: Man kan godt spille fodbold?

T: Inde i salen.

I: Men aldrig udenfor?

T: Nej.

I: Er der en legeplads?

T: Nej. Det er der ikke. Der er kun en hule, som er blevet revet ned, og den kan ikke bruges mere. De voksne blev sure over, at de ikke kunne behandle tingene ordentligt. Det koster jo mange penge med materialer.

I: Hvad synes du om det?

T: Ikke ret godt for mig og Tobias. Vi legede meget derude.

I: Er der noget, du savner her på skolen, som I kunne bruge i fritiden?

T: Hulen og sådan noget.

I: Hvad laver I, når I leger inde i salen?

T: Stikbold og sådan noget, og så er der faldet en lampe ned. Så fik de en regning med hjem de store drenge. Vi har også haft det

sådan, at vi ikke måtte være ude i salen, fordi de havde ødelagt næsten alt, drengene.

Casper giver ikke udtryk for at savne udendørsaktiviteter. Han gider ikke spille bold, siger han. Han fortæller, at han mest spiller computer i pauserne. Da vi spørger, hvordan han klarer det, når han ikke kan læse, fortæller han, at han får en af de andre store drenge til at læse for ham. Vi ser ham aldrig sidde alene ved en computer, han sidder altid ved siden af en af de store drenge. Måske savner de store børn ikke udendørslege på samme måde som de mindre børn. I hvert fald er Tanja, Rasmus og Tobias, som Tanja leger i hulen med, de mindste børn på skolen, og måske er det et større savn for dem end for de lidt større børn, at der ikke rigtig etableres lege udenfor.

Et andet aspekt af børnelivet på heldagskolen er børnenes venskaber på skolen. Da skolen har så få elever, og aldersspredningen er så stor, kan det være svært at få en god ven på skolen. Tanja efterlyser jævnaldrende piger i skolen, da den anden pige, Louise, på skolen er meget ældre end hende. For Tanja er det alvorligt, fordi hun også fortæller, at hun ingen veninder har hjemme i kvarteret, hvor hun bor. Heller ikke i hendes besøgsfamilie, som består af en enlig kvinde, Laila, er der børn i nærmiljøet, hun kan lege med. Det er åbenbart også en problematik, som familiens sagsbehandler er opmærksom på.

I: Bor der slet ikke nogen børn i nærheden af Laila?

T: Nej. Men jeg skal snart til at lege med et barn, som er ude på en bondegård.

I: Hvad er det for et barn?

T: Det er en pige. Og jeg ved ikke, hvad det er for noget, men det er min mor, der har fortalt mig det.

I: Det er noget, din mor har fundet ud af. Er det også noget, som jeres sagsbehandler har hjulpet med?

T: Ja.

I: Så de tænker, at du kan komme ude på en bondegård, hvor der også er en pige. Hvor gammel er hun?

T: Jeg ved ikke, hvor gammel hun er. Måske 9-10 år ligesom jeg. Jeg har aldrig været derude, og jeg ved ikke, hvor tit det skal være.

I: Hvordan har du det med det?

T: Faktisk ret godt, fordi jeg ikke har andre piger at lege med.

I: Der er heller ikke så mange piger her på skolen. Snakker du nogen gange med Louise?

T: Mmm, ja lidt.

I: Har du nogle gode drengevenner her?

T: Ja, Rasmus og en, der hedder Tobias. Og så har jeg også en der hedder ... Nogen gange har jeg Niklas og en ... Så har jeg en, der hedder Jacob, som min ven.

I: Hvad laver I, når I er sammen?

T: Nogen gange spiller vi computer sammen, og så svømmer vi sammen, når vi er i svømmehal, og så har vi timer sammen.

I: Så det er mest sådan nogle skoleting, I har sammen? Hvad med at spille fodbold, gør I det?

T: Nej. Det gør vi ikke.

I: Så når du laver noget sammen med dem, når I har frikvarter, er det mest computer?

T: Ja.

Denne interviewsentens repræsenterer en tendens, der løber som en rød tråd gennem interviewet med Tanja: Hun er ensom og foretager sig meget lidt med andre børn både på skolen, men også hjemme – i fritiden uden for skolen. Og det er det samme, når hun er hos den kvinde, der er hendes besøgsfamilie. Tanja virker meget forknyttet, mens hun fortæller om sine manglende venskaber, og hun bider hele tiden negle under interviewet. Hun fortæller også om begivenheder, hvor hun er bange for drengene, fordi de er så voldsomme og ind imellem slår.

For Rasmus er det anderledes. Han siger, at han har venner på skolen, men også at han savner at lave aktiviteter med de andre drenge på skolen. Rasmus har imidlertid et ekstra tilbud på heldagskolen, som gør, at han to gange om ugen kommer tre timer på en naturskole i stedet for at være på skolen. Her mødes han med to andre børn og tre voksne, som fungerer som kontaktstøttepersoner for børnene. Det ene af de to andre børn er Casper. Casper og Rasmus har det fint sammen, det siger begge drenge, men de omtaler det ikke som noget tæt eller hjerteligt forhold, og de ses aldrig uden for skolen. Vi spørger Casper, hvem han mest er sammen med på naturskolen. Han svarer:

Jeg er alene. Lauritz, han er en nar. Han bliver ved med at provokere. Rasmus er okay, vi går i skole sammen.

Casper er to år ældre end Rasmus, og ifølge ham selv er han en meget hidsig fyr, så i nogle tilfælde undgår Rasmus ham. Og Casper fortæller også, at han nogle gange ikke orker andre. For eksempel sad han en dag i tre timer under et halvtag på naturskolen, mens de andre sejlede i kano. På naturskolen laver de bål, fisker og sejler. Det lyder på Rasmus og Casper, som om det mest er fritidsaktiviteter og mindre samtale, børnene mødes med af de voksne på naturskolen. Rasmus er meget glad for naturskolen, mens Casper har det mere blandet med den. Han kan dog lide at sejle og fiske. En af lærerne fortæller, at han er rigtig god til både det og til at rense fiskene.

Opsamlende virker det som om, at heldagsskolen ikke udgør en institutionel ramme for, at børnene kan udvikle leg og få motion i hverdagen, mens de er på skolen ud over legen ved computerne og legen, lærerne skaber ved at tage børnene med andre steder hen som fx i svømmehal og på gåture. For børn, der som Casper har læsevanskeligheder, bliver legen ved computeren også meget passiv, da han ikke selv kan

læse teksten på computeren eller lave spil, der indebærer noget med tal. Endelig gør skolens størrelse og visitationsproceduren, at det bliver umuligt for Tanja at have en nær kontakt til en jævnaldrende pige, hvilket hun tydeligvis savner.

BØRNENES FRITIDSLIV UDEN FOR SKOLEN

Blandt de fem børn, vi har interviewet, og som indgår i dette afsnit, er det kun Rasmus og Kristian, som går til noget i deres fritid. Rasmus går til spejder, men også derudover er han meget aktiv i sin fritid. Det er Rasmus' forældre, der holder ham til fritidsaktiviteterne. Han fortæller, at han ind imellem gerne vil holde op til spejder, fx har de lige fået en leder, der er kedelig, fordi de skal lave flere indendørs aktiviteter, fx øve morsalfabetet, end med den forrige leder, hvor de var mere udendørs og fx lavede bål. Men forældrene siger, at han skal give det en chance og følger ham derhen hver gang.

Tanja går ikke til nogen fritidsaktiviteter, og hun beskriver ikke situationer i det individuelle interview, hvor hun er ude på egen hånd i sit kvarter, eller hvor hun er sammen med andre børn. Når hun er i besøgsfamilien, fortæller hun, ser hun mest fjernsyn eller film, og nogle gange laver de ting, fx med perler. Derhjemme, fortæller hun, keder hun sig. Efter skole sidder hun mest på sit værelse, hvor hun har fjernsyn, og ser nogle videofilm, som hun har set mange gange før. Hun havde en veninde, som hun gik til ridning med, dér, hvor hun og moren boede før, men moren flyttede fra den mand, de boede med, og hen til den mand, de bor med nu. Tanja fortæller, at hun nogle gange går til banko med forældrene. Det er sjovt, siger hun, men ellers har hun meget få beretninger om at gøre ting med dem. En af lærerne fortæller, at moren er meget ustabil pga. psykiske problemer, og at hendes stedfar er alvorligt syg af hjerte-problemer. Tanja fortæller selv om sin syge stedfar. Det bekymrer hende meget, for han har været ved at dø. Og hun fortæller, at selv om hun elskede at bo der, hvor de boede før, og hvor hun havde en veninde, er det vigtigere at bo der, hvor de bor nu, fordi moren er meget mere glad for sin nye mand.

Tanjas familie tager, som mange af de andre børns familier, aldrig på ture eller ferier sammen. I Tanjas tilfælde er det sikkert, fordi der hverken er energi eller økonomi til det, da ingen af forældrene arbejder.

Vi lavede et fokusgruppinterview med Tanja og Rasmus om deres fritidsliv, efter at begge var blevet interviewet individuelt. I fokusgruppinterviewet med Rasmus og Tanja bliver det meget tydeligt, at Tanja ikke har noget gå-på-mod til at kontakte børn i det område, hvor hun selv bor. Tanja har lige fortalt os, at hun gerne ville have, at der var en trampolin i nærheden af, hvor hun boede, eller på skolen, og at der var et sted derhjemme med en masse børn, hvor man kunne lege. Vi spørger Tanja, om det at lege med andre børn. Undervejs blander Rasmus sig i samtalen.

T: Nej.

R: Det er der da.

T: Det er der da ikke.

R: På skolen, i skolegården.

T: Skolen, Rasmus. Jeg går altså ikke på den skole.

R: Det kan da være ligegyldigt, om du går i skolen.

I: Tænker du på, Rasmus, at Tanja kunne gå op på den, når man havde fri fra skole?

R: Det er sgu da et fedt sted, det kan jeg da godt sige dig. Der er da både fodboldbaner og det hele.

T: Der er da ligesom ikke nogen børn vel, Rasmus.

R: Det er der da.

T: Nogen børn, der gider at lege med mig, nej.

I: Der er måske nogle børn derhenne, tror du, der er det?

T: Ja, men det kan godt være, at der *ikke* er nogen børn, der gider at lege med mig.

I fokusgruppinterviewet får vi en opfattelse af, at de to børns forskellige muligheder udspringer af forskellen på deres sociale positioner i de børnegrupper, som de er en del af, og i den selvtillid, som de to børn har opbygget gennem disse grupper. For Rasmus er det ikke et problem i hverdagen at finde kammerater at lege med. Han har i det individuelle interview fortalt, at han har naboer, som han leger med, nogle på hans egen alder og en, der er større. Rasmus har et overskud til at opsøge andre børn i lokalområdet ved at gå ned på den lokale skole og være med til at lege. Han har altid planer, cykler frit rundt i området, går til spejder og har ting, han gerne vil. Desuden bliver han støttet i sine fritidsaktiviteter af sine forældre. Derimod fortæller Tanja om at blive mobbet både på sin egen skole og dér, hvor hun bor, af de lokale drenge. Hun kan ikke umiddelbart indgå i det legefællesskab, der er på den lokale folkeskole efter skoletid, måske fordi hun er nytilflytter og ikke er blevet integreret i lokalmiljøet, fordi hun går på en skole langt fra hjemmet. Desuden har hun ingen beretninger om at kunne hente hjælp fra forældrene, der har deres eget at slås med, fx stedfarens alvorlige sygdom. Tanja fortæller også i fokusgruppinterviewet, at hendes cykel er i stykker, og hun ved ikke umiddelbart, hvordan hun skal få den lavet, da hverken hendes mor eller stedfar kan hjælpe hende lige nu. Rasmus forstår ikke, at Tanja finder det svært at opsøge venner. Selv om Tanja nævner Rasmus som en ven, er det ikke helt gensidigt. Rasmus nævner ikke hende som en ven, tværtimod fortæller han i det individuelle interview, at hun er irriterende. Casper kan heller ikke lide Tanja. Og Tanja er bange for ham, fortæller hun. Han taler meget rådt om hende, han siger fx:

C: Hende den lille pige, der er her. Hun provokerer mig meget.

I: Hvor gammel er hun?

C: Det ved jeg ikke – jeg er sgu også lige glad med den lille smatso.

Tanja har meget få beretninger om succes i sit fritidsliv ud over glæden ved at ride. Tanja har imidlertid mange forestillinger om det gode fritidsliv, og hun har ideer til, hvad der kunne være bedre: en trampolin, et hinkested – og hun vil gerne gå til ridning. Når vi spørger hende, om der ikke er nogle voksne, der kan hjælpe hende med det, fx kvinden i besøgs-

familien, trækker hun på det og fortæller om ting, der ikke bliver til noget, som ellers var aftalt, og sådan er det også derhjemme, siger hun.

PROBLEMER I OMGIVELSERNE TAGER KRÆFTERNE FRA FRITIDEN

Casper går ligesom Tanja heller ikke til nogen organiserede aktiviteter i sin fritid. Han fortæller:

C: Jeg går ikke til noget.

I: Har du gået til nogen fritidsting på et tidspunkt?

C: Ja, fodbold har jeg gået til.

I: Var det, fordi der var et sted, hvor du kunne gå til fodbold i Slagelse?

C: Det er der også her.

I: Hvordan kan det så være, at du ikke går til det her?

C: Jeg gider ikke. Det er et lortehold.

I: Det er måske et sted, man kan få gode venner?

C: Jo, måske – det ved jeg ikke.

I: Kunne du slet ikke have lyst til det?

C: Nej.

Casper fortæller, at han har gået der for længe siden, men kom op at skændes med træneren. Han kunne dog godt tænke sig at gå til fodbold et andet sted, siger han, måske i en af nabobyerne, men han har hørt, at det også er dårligt der, fordi der er for få spillere. Han ville også gerne have et fritidsjob, fx være flaskedreng i Brugsen i byen, der ligger fem kilometer væk, men han kan ikke komme derind, fortæller han, så det kan ikke lade sig gøre. Han ville ellers gerne spare sammen til en bærbar

computer. Han spiller tit playstation derhjemme, men ville også gerne have en bærbar computer. Han har ingen mobiltelefon. Den har han selv smadret, men det gør ikke noget, siger han, han brugte den alligevel ikke så meget. Casper kan ikke skrive og er talblind, så det er sikkert vanskeligt for ham at bruge telefonen. Casper har ingen venner derhjemme ud over to børn, der engang imellem er på hjemmebesøg hos deres mor. De er anbragt i en plejefamilie. Casper vil ikke fortælle, hvad de laver, når de er sammen.

Casper lever ifølge skolens leder med en far, der har psykiske problemer. Casper fortæller selv, at han for et par år siden sagde fra over for sin alkoholiserede mor, så han ser hende ikke mere. Han fortæller også om en stor sorg, som han har efter at have mistet en søskende, der døde for mange år siden, og at han og hans far mener, at det er derfor, at han har fået DAMP. Casper har meget få beretninger om aktiviteter i sin fritid. Når vi spørger, hvad han lavede i går eller i weekenden, så ved han det ikke. Han fortæller om en fisketur med faren, hvor de bagefter røg fiskene i en rygeovn hos en af farens venner. Han fortæller meget detaljeret om, hvordan man gør, og hvor længe fisken bagefter skal ligge i køleskab, før den kan spises. Casper har ellers ikke nogen beretninger om at lave ting med faren i hverdagen ud over at sidde i sofaen og spille playstation ved siden af faren, der nogle gange går dårligt og derfor ikke er så mobil. Casper får en af drengene til at vise mig hans hjem på Google Earth på computeren. Han vil vise mig, at de har en båd liggende i indkørslen. Den skal de engang sætte i stand og ud at sejle i, fortæller han.

Casper er ikke opsøgende i forhold til forskellige aktiviteter i fritiden, selv om han tydeligvis er glad for at fiske og være i naturen. Det er ikke noget, han selv er i stand til at gøre uden voksne, eller som han forsøger at få andre børn med på. I interviewet fortæller Casper om mange konflikter med andre børn, hvor han går amok og tæsker de andre, og han bruger ofte ordet, at andre provokerer ham. Han siger:

C: På min gamle skole, der gennemtæskede jeg også en dreng.

I: Hvad havde han gjort?

C: Han svinede mig til og alt muligt. Først smadrede jeg ham om sommeren, og så smadrede jeg ham om vinteren. Han kastede

en snebold i nakken på mig, så tog jeg bare og rev ham ned i sneen.

I: Bliver du tit tosset, når andre gør noget ved dig?

C: Ja.

I: Hvad tænker du så bagefter?

C: Jeg tænker bare, jeg vil slå ihjel og smadre dem. Jeg vil smadre dem så meget, så de ikke engang kan gå dagen efter.

I: Er det, mens det foregår, du tænker det, eller bagefter?

C: Jeg tænker det hele tiden, når nogen provokerer mig.

Casper har flere beretninger om at miste kontrollen og komme op og slås med andre børn. Det kan være en af grundene til, at han beretter om få kontakter til andre børn i fritiden. Måske møder han ofte andre børns afvisning? Eftersom han slår og truer fx Tanja, fortæller hun, at hun er bange for ham og undgår ham. På den måde kan det blive en ond cirkel, hvor Casper kun får få positive erfaringer med at være sammen med andre.

Tarek går som Casper og Tanja heller ikke til nogen organiserede aktiviteter i sin fritid. Hans støttekontaktperson har støttet ham i at gå i gang med forskellige ting, blandt andet at spille guitar og senere klaver på den lokale musikskole, men hver gang er Tarek holdt op. Tarek er kurdisk iraker og har været i Danmark, siden han var 4 år. Han taler flydende dansk. Hans støttekontaktperson siger, at Tarek hele tiden skal holdes i gang, ellers sidder han bare derhjemme og kan ikke tage sig sammen til at komme ud. Støttekontaktpersonen fortæller også, at Tareks forældre ikke kan støtte ham, fordi de selv har så store problemer at slås med; de er begge traumatiserede efter at være flygtet fra Kurdistan for år tilbage. Tarek fortæller om mange aktiviteter med faren, fx at de griller sammen, tager på fisketure og er på stranden. Han fortæller også, at hele familien ofte samles hos moren, selv om forældrene er skilt, og at det går fint. Støttekontaktpersonen siger til dette, at det mest er noget, der foregår i Tareks tanker, da faren stort set ikke ser familien længere. I Tareks be-

retninger om sit fritidsliv er der hele tiden en vekslen mellem at være meget aktiv og være meget træt og mellem at være sammen med andre og være alene. Det er nok kendetegnende for de fleste teenagere, men i Tareks tilfælde er det lidt svært for os at finde ud af, om han er meget aktiv i hverdagen eller det modsatte, og om han ofte er sammen med andre eller mest vælger at være alene. På den ene side fortæller han, at han ofte er sammen med sin ven Mathias, som er to år yngre, og som han kender fra dengang, han gik i den lokale folkeskole. De kontakter hinanden via sms, de laver mad sammen om eftermiddagen, spiller fodbold, hører musik og ryger sammen. Han fortæller også, at han to gange om ugen cykler 11 kilometer, og at han spiller fodbold både der, hvor han bor, og med nogle kammerater i København. På den anden side fortæller han, at han gerne vil være alene, at han ikke gider at gå til fodbold, at han ikke gider spille musik med andre, at han ikke gider være kæreste med nogen, og at han ofte er meget træt. Men det er som sagt også muligt at Tarek skifter mellem disse positioner, som mange andre teenagere gør.

På spørgsmålet om, hvad der er det bedste at lave, når man kommer hjem fra skole, svarer Tarek: "Sove". Tarek står op kl. 7 hver morgen for at nå en skolebus til skolen, som ligger 10 kilometer fra, hvor han bor. Han fortæller, han er en natteravn, og at han ofte sidder ved computeren til klokken et eller to om natten, så nogle gange kommer han for sent til skolebussen. Når han ikke når bussen, har han en aftale om, at lederen af skolen, der kører lige forbi Tareks hjem på vej til skole, tager ham med. Intervieweren spørger ham om, hvorfor han helst vil sove, når han kommer hjem ved halv firetiden fra skole:

I: Er det, fordi du går for sent i seng, at du er træt der om eftermiddagen?

T: Ja.

I: Hvad siger din mor til, at du går sent i seng?

T: Hun siger, at jeg skal sove, men jeg kan ikke sove.

I: Hvorfor kan du ikke sove?

T: Det ved jeg ikke.

Tarek er meget musikalsk. Vi hører ham spille, og det lyder rigtig godt. Han har på den ene side nogle ambitioner med sit spil, han vil gerne blande forskellige musikgenrer og spille med et band til de store kurdiske fester, der afholdes lokalt. På den anden side gør han ikke noget ved det, selv om han får nogle tilbud om det. Vi spørger:

I: Spiller du nogen gange med andre?

T: Nej.

I: Kunne du tænke dig det?

T: Ja.

I: Kender du nogen, der spiller sammen i et band?

T: Ja.

I: Har du spurgt dem?

T: Nej, men de har spurgt mig.

I: Hvad svarer du dem så?

T: Enten at jeg ikke har tid eller er for træt.

I: Men du sagde, du havde lyst til at spille sammen med nogen?

T: Ja, men det er ikke altid, jeg har lyst. Jeg kan også sidde og spille alene.

Tarek har gået til fodbold, men er holdt op. Han har også gået på den lokale musikskole, men stoppede hurtigt. Tareks støttekontaktperson er den, der tager initiativ til, at Tarek går til noget. Men hvis han ikke holder ham til ilden, stopper han. Tarek siger, at det er, fordi han mister lysten. Fodbold gider han ikke, og han siger, at han ikke kan lære noget på mu-

sikskolen. Desuden gider han ikke være sammen med andre altid. Tarek har af og til haft et arbejde, men har ikke noget nu. Han får 150 kr. i lommepenge af sin mor om måneden, og det er for lidt, fordi han ryger og godt vil have råd til at gå til fester og i byen.

Tarek siger, at hans mor ikke vil have, at han går til fester, drikker alkohol og ryger, men det gør han alligevel. Han siger, at hans to store brødre også gør det, så han har ikke skullet bane vejen. Vi forstår det sådan, at moren ikke orker at tage konflikten med ham også. Brødrene, som er i midten af 20'erne, hjælper ham med at komme ind på de diskoteker, hvor man skal være 16 eller 18 år. Når moren siger, at han som god muslim ikke må drikke alkohol, siger han blot til hende, at det gør hans onkel også. Moren er også ked af, at han ryger, fortæller han. Tarek har lært kammeraten Mathias at ryge. Fællesskaber omkring rygning er der flere beretninger om hos de interviewede børn og unge. Rygning forbindes med noget socialt i disse beretninger. Børnene beskriver den intimitet, de opnår med de børn, som de har et rygefællesskab med.

Tarek og Caspers beretninger ligner hinanden på den måde, at de begge synes at trække sig tilbage fra omverdenen ind imellem. Måske for at samle kræfter til at holde sammen på sig selv og en hverdag med forældre, der har massive problemer og mangler overskud til at tage hånd om børnene ved fx at støtte dem i at komme af sted til skole og fritidsaktiviteter. På den måde bliver børnene dobbelt ramt, i og med at de både skal slås med deres egne problemer og ikke har nogen forældre, der kan skubbe dem af sted til samvær med andre.

FRITID MED VEDVARENDE STØTTE

Det sidste barn, vi har interviewet om fritidslivet uden for heldagsskolen, er Kristian. Siden Kristian blev smidt hjem fra den efterskole, hvor han kun nåede at være i tre uger, fordi han tog stoffer, har han haft en støttekontaktperson. Og en tidligere folkeskolelærer sørger for, at han kommer til amerikansk-fodboldtræning to gange om ugen. Kristian er imidlertid afhængig af, at de henter ham til aktiviteterne, da han ellers fortæller, at han glemmer det eller ikke kan tage sig sammen. Desuden har han fået en fodoperation, og det hæmmer ham, så der skal tages særligt hensyn til ham, ellers mister han lysten, fortæller han:

K: Det er min gamle lærer, der træner holdet. Jeg synes, det så så fedt ud, første gang jeg så dem. Så spurgte han, om jeg ikke skul-

le gå til træning. Så skulle jeg lige snakke med mine forældre. Så næste dag, der begyndte jeg at komme til det, og det var meget sjovt.

I: Har du nogen gode venner der?

K: Ja, det har jeg.

I: Hvordan er træneren?

K: Han er flink – han forstår mig. Når jeg har ondt i foden, så siger han: ”Så slapper du bare lidt af”. Jeg kan godt lide sådan nogle folk, der tager det sådan. Jeg har gået til fodbold, der kom de løbende og råbte: ”Av, jeg har ondt i mine ben”. Så skulle de efterligne mig.

I: Hvad gjorde du ved det?

K: Så stoppede jeg, men jeg blev også mobbet for meget. Jeg fik kun lov til at være med til træning, ikke til kamp.

Kristian ryger hash og har nogle enkelte gange prøvet kokain. Han fortæller, at det er svært at holde op, men hans beretninger om erfaringerne med hash fremstår usammenhængende i interviewet. Nogle gange siger han, at han er stoppet. Andre gange, at han bliver nødt til at tage noget pot eller hash for at kunne slappe af. Han taler med en psykolog, fordi han har tvangstanker og onde drømme, men han siger, at det ikke hjælper. Han har en god ven, som han turer med hver weekend. Vennen, der er nogle år ældre end Kristian, bor til leje hos hans forældre. Kristian og vennen er væk fra fredag til søndag. De sover hos en kammerat fredag og lørdag nat. Kristian skal nogle gange vælge mellem kamp med fodboldholdet og sine weekendture. Han tøver med at sige, hvad han vælger.

Kristian beretter om mange konflikter med sine forældre, og han vil gerne væk hjemmefra. Kristian har en stor gæld, fordi han har lavet hærværk. Det betyder meget for ham, at forældrene har tilgivet ham. Kristian tilgiver også dem, fx tilgiver han sin far, hvis han slår ham.

Ifølge Kristians støttekontaktperson har Kristian fået det bedre af at styrketræne og løbetræne i det sidste år. Han styrketræner fast med støttekontaktpersonen to gange om ugen. Han bliver hentet af ham, og de taler også sammen om, hvordan Kristian har det. De har et samarbejde med skolen om, at Kristian også styrketræner der en gang om ugen i skoletiden, og at han løber 1 til 2 kilometer hver dag. Kristian siger:

Jeg løber over på skolen, der har jeg en lærer, som løber sammen med mig. Jeg er født med klumpfod, da jeg var lille. Jeg har gået sådan helt skævt på mine ben, men nu er de blevet opereret.

Kristian viser et billede frem af sig selv fra for et år siden, hvor han er tykkindet og rund. Nu har han tabt sig og fået nogle flere muskler. Det er han både glad og stolt over. Det er imidlertid vigtigt for Kristian, at der er nogen, der holder fast i ham og motiverer ham, ellers kommer han ikke af sted, fortæller han.

SVÆRT AT SPRÆNGE RAMMERNE OG SKABE SIG EN GOD FRITID

I forhold til den institutionelle trekant, som vi introducerede som vores analysemodel, forstår vi heldagsskolen som en institution, der kommer til at dække to hjørner i trekanten: Børnene pendler ikke mellem fritidshjem og skole, de er på skolen hele tiden. På den måde kommer skolens pædagogik og fysiske udformning til at udgøre en ramme for børnenes muligheder for at udfolde sig i leg og samvær i pauser og frikvarterer, i og med at børnene er afskåret fra selv at søge andre steder hen, hvor der sker noget, som de kunne tænke sig at være en del af, fordi undervisningen strækker sig over hele dagen. De børn, vi har mødt i dette afsnit, er børn, som beretter om, at de ikke har kunnet rummes i andre skoletilbud, fordi de enten har været for voldsomme over for andre børn eller haft så store konflikter med lærerne i undervisningen, at det for det enkelte barn har ført til flere brud med folkeskoler og/eller andre specialskoler.

I børnenes beretninger om, hvad der skaber et godt fritidsliv, har nogle af dem bud på, hvad de godt kunne tænke sig at lave i fritiden, men det gælder ikke alle. Med undtagelse af Rasmus mangler børnene deres forældres opbakning til mere kontinuerligt at blive integreret i lo-

kalmiljøet og gå til organiserede fritidsaktiviteter. Tarek har nogle aktiviteter med sin far i fritiden, Casper fisker med sin far, og Tanja går til bankospil med sin stedfar og mor, men vores indtryk fra interviewene er, at det er ret sjældent, at disse børn har sådanne særlige oplevelser med familien. Der er en del undersøgelser, som viser, at børn af ressourcetsvage forældre ikke så ofte som andre børn deltager i fritidsaktiviteter (Christensen, 2004). De interviewede børn i dette afsnit har meget få aktiviteter med forældrene, fx tager de aldrig eller kun meget sjældent på ferie eller ture med forældrene. En kvalitativ undersøgelse viser også, at børn af fattige forældre adskiller sig fra deres jævnaldrende ved ikke at kunne deltage i aktiviteter, der koster penge, fx at gå i biografen eller i svømmehallen (Sloth, 2004). Tarek fortæller, at han helst skal have et arbejde, da han ellers kun har 150 kr. om måneden i lomme penge til at købe cigaretter, gå på diskotek og til fester for. Der er næppe nogen tvivl om, at økonomien kan spille ind på børnenes manglende aktiviteter, men forældrenes manglende psykiske eller sociale ressourcer kan også være en forklaring på den svingende opbakning fra forældrene til at foretage sig ting sammen i familien eller få børnene af sted til fritidsaktiviteter.

I børnenes beretninger er der mere eller mindre konkrete bud på og drømme om at gøre ting i fritiden. Men det er ikke kun et spørgsmål om manglende drømme og bud på, hvad man gerne vil i fritidslivet. Det er også et spørgsmål om de aktuelle rammer, som heldagsskolerne og familiesituationen sætter for børnene, når de aktivt skal skabe den fritid, som svarer til drømmene. Nogle af børnene beskriver deres fritid derhjemme som meget passiv. De aktiviteter, som skolen og støttepædagogerne laver for børnene og de unge, beskriver de som gode, men det kan være svært at holde fast i dem selv. For eksempel fisker Casper aldrig med andre børn, selv om han holder meget af det på naturskolen. Tarek, der er meget musikalsk og har gået på musikskole og har planer om at spille med andre, dropper ud af musikskolen og spiller ikke med andre i fritiden eller på skolen. Det, der ser ud til at fungere bedst for disse børn, er, når de voksne deltager i fritidsaktiviteterne. Sådan som det sker, når Kristian og hans støttekontaktperson styrketræner sammen to gange om ugen, og når hans gamle lærer fra folkeskolen henter ham og tager ham med til fodboldtræning en gang om ugen.

Der er træk ved heldagsskolen, som virker passiviserende på børnene, fx pædagogikken med at få børnene, der har fået en ADHD-diagnose, til at falde ned ved at sætte dem foran computere mange timer

dagligt. Børnene taler ikke med glæde om at sidde længe foran computere, selv om de nævner, at det er sjovt at gøre det i undervisningen. Kristians fortælling om at løbe dagligt på skolen er resultat af en anden pædagogik, der har til formål at dæmpe temperamentet hos børn, der har fået ADHD-diagnoser. Kristian siger, at han opnår selvkontrol og selvtillid ved at dyrke motion og er derfor glad for de daglige løbeture.

Det forhold, at der generelt er færre piger på specialskoler, bliver, i sammenhæng med at den heldagsskole vi besøger er meget lille, til et problem i forhold til at skabe venskaber med jævnaldrende af samme køn. Det er tydeligt, at Tanja lider under dette forhold i hverdagen. Dels er hun bange for at blive slået og mobbet, dels er hun ensom. Hun vil næppe selv kunne finde en løsning på disse problemer. For hende vil en løsning på ensomheden nok ikke være at få en hesteveninde et par gange om ugen. At hjælpe hende ud af ensomheden vil kræve, at hun flyttes til en anden skole, hvor der er flere jævnaldrende piger. Måske er heldagsskolen en nødløsning for Tanja, fordi der ikke er andre pladser i kommunen, men det, at Tanja er placeret på heldagsskolen, kunne også være et udtryk for, at køn i kombination med alder er en parameter, som man ikke har øje for, når man visiterer børn til specialskole.

FRITIDSLIV PÅ EN DØGNINSTITUTION

BESKRIVELSE AF EN DØGNINSTITUTION

Vi har interviewet seks børn, som er anbragt uden for hjemmet på den samme døgninstitution. Vi har interviewet dem på døgninstitutionen med to måneders mellemrum. Først enkeltvist og senere i et fokusgruppinterview, hvor alle deltog. Der er lige mange drenge og piger på institutionen, og det afspejler sig blandt vores interviewpersoner, så vi har lige mange piger og drenge, selv om der på landsplan er flere drenge end piger anbragt. Denne institution tilstræber, at der er balance. De interviewede drenge er Jeff og Markus, begge 13 år, og Frederik på 12 år. Pigerne er Mille på knap 15 år, Louise på 13 år og Katrin på 12 år. Vi har også interviewet forstanderen på døgninstitutionen og er i øvrigt blevet vist rundt på stedet af børnene.

Døgninstitutionen, børnene er anbragt på, ligger i kystnære, landlige omgivelser 10-15 kilometer fra nærmeste større by. Den består af et hovedhus og to længer, der tilsammen rummer undervisningslokaler, opholdsrum, værelser til børnene og lokaler til fritidsaktiviteter. Børnene bor typisk to og to på hvert værelse. Rundt om bygningerne er der store græsarealer med gode muligheder for boldspil og andre friluftaktiviteter. Der er plads til 30 børn i alderen 10-17 år på institutionen, men i foråret 2007 er der kun 21 børn fordelt på to afdelinger. Der er intern skole, som også optager børn fra lokalområdet, der har behov for et

specialskoletilbud. Disse børn kommer typisk fra opholdshjem uden intern skole. De børn, vi har interviewet, bor alle på institutionen. Institutionen ligger isoleret som en ø i lokalsamfundet uden de store kontaktflader til nærområdet. Børnene møder derfor kun børn og voksne fra lokalområdet, hvis de går til organiserede fritidsaktiviteter uden for institutionen. Der er dog et enkelt barn på døgninstitutionen, der har et fritidsjob i byen.

Forstanderen fortæller, at de anbragte børn kommer fra en stor del af landet. Institutionen definerer sin målgruppe som dem, der ikke har lavet alvorlig kriminalitet, ikke har svære misbrugsproblemer og ikke har alvorlige psykiske sygdomme. En del af børnene kommer med ADHD- og andre DAMP-diagnoser. Da skoletilbuddet udgør en væsentlig del af behandlingstilbuddet til børnene under anbringelsen, er det ofte børn, der har haft vanskeligt ved at følge med i skolen, der anbringes på institutionen. Ifølge forstanderen kommer de fleste af børnene fra familier med få ressourcer. De kan have oplevet omsorgssvigt og misbrug i familien, og de har ofte oplevet mobning og konflikter i skolen. Der er ikke præcise oplysninger om, hvor lang tid børnene er på institutionen. Efter forstanderens udsagn drejer det sig dog gennemsnitligt om 2-3 år.

EN STRUKTURERET HVERDAG

På en typisk dag er der undervisning mellem kl. 8:15 og 14:00, afbrudt af middagsmad. Når børnene flytter ind på døgninstitutionen, placeres de i basisklasser, hvor de får individuelt tilrettelagt undervisning, der svarer til deres niveau. De kan derfor være på forskellige klassetrin i forskellige fag. Når børnene når et niveau, der svarer til 7.-8. klasse og kan begå sig socialt, overflyttes de til en klasse, hvor undervisningsformen i højere grad ligner folkeskolens, og her føres de op til 9. klasses afgangseksamen i dansk, matematik og engelsk. Hvor mange procent af eleverne, der forlader institutionen med en afgangseksamen, føres der ikke statistik over.

Fra kl. 15:00 om eftermiddagen går børnene to gange om ugen på små valgfagshold med indhold som syning, tysk for sjov, musik, husgerning eller ridning. Pædagogerne har derudover oftest tilrettelagt aktiviteter, som er målrettet bestemte børn, og som børnene fordeles på/melder sig til, når de samles efter skoletid. På døgninstitutionen definerer man børnenes fritid efter skole som en del af deres arbejdsdag, hvor formålet er at arbejde pædagogisk med børnenes sociale kompeten-

cer og opbygge børnenes selvtilid ved, at de oplever, at de kan mestre forskellige aktiviteter. Aktiviteterne kan være sportslige, kreative eller sociale. Forstanderen fortæller os, at der laves elevplaner for børnene både i skolen og i fritiden i samarbejde med børnene. Børnene skal skrive under på, at pædagoger og lærere må 'spejle dem', dvs. kommentere og rette deres opførsel, udseende og hygiejne. Forældre og sagsbehandlere inddrages på linje med børnene i udformningen af elevplanerne for at brede kendskabet og ejerskabet til planerne ud til alle, der har med barnet at gøre. Elevplanerne opdateres fire gange om året.

Hver eftermiddag er der en times lektielæsning for de store børn og en halv time for de mindre. Her kan børnene hjælpe hinanden eller få hjælp af de voksne. Børnene skal et par gange om ugen udføre lettere huslige opgaver som fx rengøring, tøjvask og borddækning. Om aftenen ser de nyheder og diskuterer indholdet med hinanden. Derudover ser børnene ikke tv uden at få lov. De har heller ikke adgang til at bruge computere til spil og chat, men bruger dem af og til i undervisningen. Desuden må de ikke bruge deres mobiltelefoner, når de er på institutionen.

Børnene fortæller, at de bruger udendørsarealer til at spille fodbold og volleyball, til at bygge hytter og huler eller bare til at lege på. Da dagen er meget struktureret, er der dog ikke meget sammenhængende tid til ustrukturerede aktiviteter, og nogle af børnene efterlyser mere tid til sig selv. Der er i det stramme dagsprogram heller ikke megen tid, hvor børnene kan trække sig tilbage til deres eget selskab for fx at læse eller høre musik. Ifølge forstanderen har børnene et stort behov for struktur, for regler og rammer omkring deres hverdag og for at blive fastholdt i det sociale liv på institutionen. Før de kommer til døgninstitutionen, har mange af børnene ifølge forstanderen været vant til i høj grad selv at styre deres hverdag, hvilket har gjort dem passive og/eller rastløse i deres fritidsliv. Forstanderen nævner også, at de fleste har oplevet vanskeligheder med at begå sig socialt, og de har derfor et behov for at træne deres sociale kompetencer.

På institutionen har man den opfattelse, ifølge både institutionens hjemmeside og forstanderen, at de ikke vil grave i børnenes fortid, hverken for at finde det positive eller det negative. Børnene skal have en ny chance på institutionen, siger forstanderen. Opholdet på institutionen indebærer en tæt voksenstyring især i den første tid, hvor barnet følges af en voksen, som observerer barnets behov og hjælper barnet med at lære

at overholde skolens regler. Når barnet har vist, at det har forstået og er villig til at overholde reglerne, slækkes kontrollen, og barnet overlades i højere grad til sig selv og børnefællesskabet. På baggrund af denne periode udformes den første elevplan med retningslinjer for barnets udvikling til 'et nyt børneliv'.

Børnene kan gå til fritidsaktiviteter uden for institutionen, når de har været på institutionen et stykke tid. Det drejer sig fx om spejder, gymnastik, fodbold, mountainbike, motorlære eller svømning. Institutionens politik i forhold til disse aktiviteter er, at børnene skal opbygge selvtillid og færdigheder i det beskyttede rum, som institutionen udgør, før de meldes til fritidsaktiviteter uden for institutionen. De skal vise, at de kan overholde institutionens regler, og fritidsaktiviteterne fungerer for nogle som en belønning for god opførsel og tilpasning. Deltagelse i fritidsaktiviteter bestemmes i fællesskab af børnene og deres kontaktperson på institutionen og er en del af elevplanen. Børnenes deltagelse i både de interne fritidsaktiviteter og tilbud og de eksterne aktiviteter uden for institutionen er ofte primært begrundet i børnenes særlige udviklingsbehov og sekundært i børnenes lystbetonede interesser. Selve det at udvikle interesser og 'få lyst til noget' kan dog også blive et udviklingsbehov i sig selv, og der er således eksempler på børn, der i deres elevplan har et punkt, der hedder: 'formuler to ønsker til noget, du har lyst til at lave uden for institutionen'.

MANGE REGLER – OG SANKTIONER FOR AT OVERTRÆDE DEM

Børnene fortæller om institutionen, at der er mange regler, som man skal overholde. Børnene kender reglerne nøje og refererer til dem helt enslydende. Børnene lærer som nævnt reglerne at kende i den første tid, hvor de konstant overvåges af en voksen. Hvis barnet senere begynder at overtræde reglerne, bliver voksenovervågningen genoptaget. Børnene refererer ofte til dette system som en tildeling og fratagelse af frihedsrettigheder.

En anden sanktionsmulighed over for brud på institutionens regler er kollektiv afstraffelse, fx ved at en udflugt i en weekend afbrydes, fordi et af børnene opfører sig dårligt. Det er en form for straf, som børnene beskriver som uforståelig: Hvorfor skal det gå ud over alle, at en eller to opfører sig dumt?

Reglerne sætter klare normer og definitioner op for, hvad et 'rigtigt' børneliv er. For eksempel accepteres rygning ikke, og der er ikke

nogen afvænningsperiode, når man kommer på institutionen. ”Det er hårdt”, fortæller Markus, ”at kvitte smøgerne fra den ene dag til den anden”. Andre regler gælder påklædningen. Man må ikke gå i fx hængerøvsbukser og bluser, der viser mave. En tredje regel er, at man ikke må indgå kæresteforhold indbyrdes. Den høje grad af struktur og de forholdsvis detaljerede regler skal tydeliggøre nogle normer, som børnene ifølge forstanderen ikke har lært hjemmefra. Forstanderen fortæller, at hensigten med at gøre rammerne så tydelige som muligt er, at barnet slipper for selv at tage stilling til, om det vil det ene eller det andet. Dermed kan barnet frigøre sine kræfter til at arbejde fagligt, socialt og psykisk med sig selv.

INTERNALISERING AF DØGNINSTITUTIONENS PÆDAGOGIK

Reglerne og institutionens struktur og pædagogik fylder en del i børnenes bevidsthed og indgår i alle børneinterviewene som rammer for børnenes handlinger og meninger. Til at støtte op om reglerne og strukturen bruger institutionens medarbejdere forskellige belønninger og sanktioner, som er med til at strukturere og styre børnenes handlinger. Personlig frihed nævnes ofte af børnene som et integreret belønnings/strafferedskab i institutionens pædagogik. Opfører børnene sig som ønsket, får de øgede frihedsrettigheder til at bevæge sig omkring på egen hånd. Bryder børnene omvendt institutionens regler, bliver deres bevægelsesfrihed indskrænket, hvilket man er meget eksplicit om fra institutionens side som et led i pædagogikken.

INTERNALISERING AF REGLER AFHÆNGER AF OPHOLDETS LÆNGDE

Det er forskelligt fra barn til barn, om reglerne accepteres og anerkendes, eller om de opfattes som barrierer og modstand i børnenes liv. Blandt de seks børn, vi har talt med, var accepten af reglerne størst hos de børn, der har været på institutionen længst tid, mens de, der var startet senere, i højere grad enten stod uforstående over for reglerne eller bevidst eller ubevidst brød reglerne og blev sanktioneret for det.

Jeff, en 13-årig dreng, der har været på institutionen i to år, viser flere gange i vores samtaler, at han anerkender de begrænsninger og be-

lønningsmuligheder, som strukturen giver mulighed for. Han fortæller, hvordan han fx har opnået frihed til at gå til fritidsaktiviteter uden for institutionen ved at efterleve institutionens regelsæt:

Det bedste er, at man har nogle friheder. Jeg har fx min frihed til at gå til gymnastik, som jeg synes er meget dejlig. Det jeg godt kan lide er, at man kan arbejde sig frem til nogle friheder – både at komme ind til byen og at gå til aktiviteter.

Senere beretter Jeff om, hvorfor døgninstitutionen begrænser børnenes computerspil. Også her viser han, at han anerkender reglerne og sin egen elevplan om at lære sig sociale færdigheder. På trods af indlevelsen i institutionens regler og normer sætter han dog også spørgsmålstegn ved reglernes begrundelser.

I: Savner du at spille computer henede?

J: En gang imellem kunne det godt være hyggeligt at sidde og spille, men nej, det trækker ikke så meget. Jeg tænker ikke så meget over det. Her har jeg jo mine aktiviteter og skal være sammen med de andre, så det trækker ikke så meget. Det er jeg blevet vant til.

I: Hvordan kan det være, at I ikke må bruge computer?

J: De synes, det er mere vigtigt, at vi er sammen med de andre og er sociale, selvom jeg godt synes, man kan være lidt social ved at sidde og spille sammen med andre. Det er jo deres mening.

Jeff fortæller om, hvordan han hygger sig med en kammerat, som er nabo til hans forældre, når han er hjemme hver anden weekend: Drengene skiftes til at sidde på en varm radiator og spille på Jeffs computer. Jeff kan altså godt være social og spille computer samtidig.

Markus på 13 år har boet på døgninstitutionen i ni måneder, og selv om han stolt og glad fortæller, at han har udviklet sig meget i den tid, er han kritisk over for regler, der ikke giver mening for ham.

I: Kan du lide at være henede?

M: Ja, det eneste er, at jeg har det ikke særlig godt med, at man ikke må have mobiler eller noget henede. Det er ikke lige særlig fedt.

I: Det synes du er irriterende?

M: Ja, fordi man har nogle venner andre steder, og det er rigtig irriterende ikke at kunne komme i snak med dem. Især gamle elever henedefra, dem kan man heller ikke komme i kontakt med ud over at skrive breve, men det gider jeg ikke. Det tager flere dage at komme frem og tilbage, og så kan man ikke engang huske, hvad man selv har skrevet.

Markus er altså ikke positiv over for alle reglerne på institutionen, men har valgt en strategi, der går ud på ikke at gøre sig bemærket for at opnå flest mulige friheder på institutionen. Han fortæller:

Det bedste er bare at være fuldstændig neutral og lade være med at gøre noget, som man ikke må. Så må man komme ud fra matriklen, det må jeg nu. Komme senere i seng. For da jeg kom hened, der var jeg et nyt barn, og jeg skulle bare være op og ned ad en voksen i en måned. Det gider jeg ikke. Det er ret kedeligt.

Katrin på 12, der har været på institutionen i halvandet år, har valgt at indordne sig under reglerne, og i stedet for at kritisere dem, kritiserer hun dem, der ikke agerer logisk i forhold til dem. Hun siger:

Jeg synes, det er latterligt at tage den (mobiltelefonen) med, når man alligevel skal tage den med hjem igen. Det eneste, man kan risikere er, at den går i stykker.

Nogle af børnene bruger mobilerne hemmeligt og sender sms'er til venner uden for institutionen. Nogle af de børn, der savner deres forældre meget, beklager sig over, at de ikke må sms'e eller ringe til forældrene. De får besked på at skrive breve i stedet for, sådan som Markus fortæller det. Forstanderen fortæller, at reglen er til for at beskytte børnene mod at opleve skuffelser eller blive viklet ind i problemer, når de ringer hjem til forældrene eller sms'er med kammerater langt væk.

De tre børn Katrin, Jeff og Mille, der har været længst tid på institutionen, mellem 1½ og 2 år, viser i interviewene størst anerkendelse af institutionens regler og pædagogik. Markus, Frederik og Louise, der har boet kortest tid på institutionen, mellem 4 og 9 måneder, mærker i højere grad strukturens begrænsende virkninger og modsætter sig i højere grad reglerne. Markus på 13 år forsøger at være neutral og gemme sig lidt, så det ikke bliver synligt, at han synes, at reglerne er tossed, mens Frederik på 12 år overtræder reglerne og sanktioneres. Frederik er ved første interview blevet pålagt at følges med en voksen hele tiden, fordi han har brudt institutionens regler. Han bryder sig ikke på daværende tidspunkt om at bo på døgninstitutionen. Han forstår heller ikke, hvorfor han skal være der, og han fortæller om alt det, han går glip af med kammeraterne hjemmefra. Da vi et par måneder senere vender tilbage, fortæller Frederik, at det går bedre, og vi ser han griner og pjatter med de andre børn. Han fortæller om nogle gode oplevelser på institutionen, som især er opstået på nogle ture, de har været på. Disse ture er dog i en vis forstand kendetegnet ved, at institutionens strukturer er sat ud af kraft og ved, at lærere, pædagoger og børn er sammen på andre vilkår end til daglig. Han nyder altså fællesskabet på institutionen uden at kunne forlige sig med rammerne, og igennem vores samtaler med ham viser han, hvordan han leder efter hullerne i rammerne og dyrker det uorganiserede, mindre voksenstyrede fritidsliv på udendørsarealerne og på sit værelse.

Louise på 13 år fortæller både ved første og andet interview, at hun er ked af at bo på institutionen. Hun er ikke blevet en del af børnefællesskabet og føler sig bagtalt og alene. Hun arbejder målrettet med sit skolearbejde, fordi hun tror, hun på den måde kan kvalificere sig til at vende tilbage til sin mor samt sin tidligere skole og kammerater. Ifølge forstanderen er det dog yderst få af eleverne, der vender tilbage til deres gamle skole. Louise vil gerne ride, men da hun først og fremmest arbejder på at komme hjem, er der ikke mange af belønningsmulighederne i fritiden på institutionen, der for alvor tiltrækker hende, og hun bruger derfor ikke institutionens incitamentsstrukturer i sin personlige udvikling.

For nogle børn betyder det sikkert noget, at de oplever en positiv udvikling på døgninstitutionen, og derfor kan de bedre efterleve de i deres øjne uforståelige regler og strukturer. Men der sker sandsynligvis også en vis internalisering af reglerne over tid. Døgninstitutionen bygger en fortælling op omkring børnene, om at døgninstitutionen i kraft af sine

faste regler og strukturerer udvikler det enkelte barn på en måde, som barnet ikke ville kunne opnå hjemme. I denne fortælling fremstår strukturerne og reglerne som rationelle og nødvendige. Det betyder dog ikke, at børnene ikke tager til genmæle i forhold til nogle af reglerne. Med hensyn til mobiltelefoni har børnene bragt reglen op på nogle børnemøder, og de har argumenteret for rimeligheden i at kunne bruge mobiltelefoner i afgrænsede tidsrum hver dag. En af børnenes fædre har bragt emnet op i institutionens bestyrelse, og de afventer nu de voksnes beslutning.

Warming skriver i en undersøgelse med børn i plejefamilier, at børnene i hendes undersøgelse giver udtryk for, at regler og rammer ikke må være for rigide. Ligesom i denne undersøgelse reagerer børnene på at blive tvunget til noget, de ikke forstår, eller som er meget anderledes, end det jævnaldrende kammerater må (Warming, 2005, p. 91). Det er i dette lys, man kan forstå, at det må være svært for børnene ikke at måtte bruge mobiltelefoner og spille computer bare en gang imellem eller se fjernsyn til hverdag. Det er forhold, som de fleste danske børn har adgang til, og et totalforbud må derfor virke rigtigt og uretfærdigt på de fleste børn.

SMÅ OG STORE SEJRE I FRITIDSLIVET

De interviewede børn på døgninstitutionen kommer med forskellige typer af problemer i bagagen. Nogle børn beretter om, at der i familien har været utrygge rammer på grund af psykisk sygdom eller misbrug, og at forældrene derfor ikke har haft ressourcer til at støtte børnene i at skabe gode venskaber og gode fritidsinteresser. Nogle fortæller om forældre, der har støttet børnene i at få venskaber, givet dem oplevelser i deres fritid eller mulighed for at dyrke nogle interesser. Nogle af børnene kan også fortælle om gode relationer til venner, men for alle seks børn gælder det, at de har haft vanskeligheder ved at begå sig socialt i børnefællesskabet og har oplevet nederlag i den skole, de kom fra.

SELVTILLID, KAMMERATSKAB OG PERSONLIG UDVIKLING

Jeff fortæller, at han efter at have vist fremgang i skolen og opnået flere sociale færdigheder har fået mulighed for at deltage i gymnastik i lokalområdet og gennem en af de ansatte på institutionen, der selv dyrker

gymnastik, er blevet engageret som hjælpetræner på et gymnastikhold for mindre børn:

I: Er det sjovt at være medhjælper?

J: Jo, det er dejligt at vide, at der er andre, som jeg kan hjælpe. Det er meget sjovt. De render rundt, 40 små unger, der bare fiser rundt.

Mille (15 år) fortæller, at det bedste ved at komme til døgninstitutionen var fritiden. Da hun boede hjemme, blev hun holdt i kort snor og havde ikke lov at bevæge sig omkring på egen hånd. Hun siger:

Her [på institutionen] kan man sige, at man gerne vil ud, og så kommer man ud. Min papfar ville ikke have, at jeg var udenfor og lære nye venner at kende og lære, hvordan man opfører sig i trafikken, men det fik jeg lige lavet om på. Når jeg begyndte at komme op i niveau, trykkede han mig ned igen. Nu har jeg fået flere venner.

Døgninstitutionens forstander fortæller, at Mille, da hun kom til døgninstitutionen, psykisk og socialt var på niveau med et lille barn. Hun har efter eget og lederens udsagn udviklet sig meget under opholdet. Mille har fået mulighed for at gå til nogle aktiviteter såsom ridning, hvilket der ikke var økonomisk og psykisk overskud til i hendes familie. Mille har også oplevet anerkendelse fra de ansatte på institutionen, idet de har givet hende et job på institutionen, hvor hun tjener penge på at skrælle kartofler et par gange om ugen. Vi oplever dog, at Mille er meget tilbageholdende, fx ved fokusgruppeinterviewet, hvor hun tydeligvis skal samle mod for at deltage uden at blive spurgt direkte.

Modet bygges også op ved, at børnene integreres i kammeratskabet og oplever respekt fra deres jævnaldrende. Markus fortæller:

Jeg har haft nogle dårlige kammerater. Så har jeg haft nogle gode kammerater, som hjalp mig. Jeg følte bare dengang, at alle var imod mig, men da jeg kom herud, så er de alle sammen med mig. At jeg er respekteret.

Ifølge forstanderen for døgninstitutionen er børnene generelt meget rummelige over for hinandens svagheder, især hvad angår faglighed, tøj og udseende. Der kan dog være mobning, især blandt pigerne, der kan være intrigante. Det beretter Louise om. Hun har ingen venner på institutionen, og medmindre vi henvender os direkte til hende, er hun meget stille under fokusgruppeinterviewet.

FYSISK VELVÆRE

Børnenes velbefindende gennem aktiviteter i fritiden indgår i nogle elevplaner. Markus, der har DAMP og efter eget udsagn var meget overvægtig, da han kom på institutionen, har fået udformet et træningsprogram, så han kan tabe sig og komme af med noget af den energi, der før gjorde ham rastløs. Markus fortæller, hvordan træningen har givet ham en personlig succes:

I: Har du tabt dig, mens du har været her?

M: Der har jeg tabt 15-20 kilo. Så det er jo en del.

I: På ni måneder. Det var meget. Hvordan er det?

M: Det er fedt at tabe sig.

Markus cykler også to gange om ugen. Til at starte med gad han ikke, men nu siger han, at han gør det, fordi det hjælper ham med at styre sit temperament. Katrin fortæller om, hvordan hun får energi af at være fysisk aktiv:

Jeg synes, jeg får energi af fodbold: For hver eneste gang jeg bruger energi, synes jeg, at jeg får mere energi. Jo mere bruger min energi, jo mere får jeg lyst til at bruge min energi.

Også for Katrin er det et led i hendes elevplan at være fysisk aktiv. Katrin fortæller os, at hun er blevet meget mere aktiv, end hun var, før hun kom på døgninstitutionen. Dette stemmer dog ikke overens med, at hun også fortæller, at hun derhjemme gik i en klub, hvor hun deltog i et projekt, hvor de hver dag lærte at lave cirkusartisteri. De optrådte også med det og havde nogle gange ekstra øvetimer i weekenden. Når hun er

hjemme hver anden weekend, kan hun nogle gange være med til træning og møde sin veninde, som hun kender fra projektet. Katrin fortæller også, at hun har gået til spejder derhjemme i flere år. Katrin har altså været en aktiv pige hele tiden.

Imidlertid passer hendes udsagn om at være blevet mere aktiv, efter at hun er kommet på institutionen, med døgninstitutionens selvopfattelse, som den fremgår af hjemmesiden og af forstanderens udsagn, af at være et sted, hvor børn opnår selvtillid gennem fysisk aktivitet. I sammenhæng med at døgninstitutionen primært ser fremad og ikke taler om eller bygger videre på børnenes fortid, giver det mening for os, at Katrin fremstiller sig selv som mere aktiv nu end tidligere. Vi tolker derfor Katrins udsagn om at have haft en passiv fortid og at have fået en aktiv nutid, som en måde at skabe overensstemmelse mellem det billede, der er fremherskende, af børnenes evner og behov for at opnå en positiv udvikling på institutionen, og så hendes eget billede af fortiden. Vi mener, at det er en efterrationalisering, Katrin foretager. Den form for efterrationaliseringer hører vi ikke hos de børn, der lige er kommet, som fx Frederik, men hos de børn, der har været længere tid på institutionen. Det kan sikkert være et godt pædagogisk redskab, at der hersker en positiv udviklingshistorie på institutionen. Det kan give børn og voksne en vis kampånd og tro på fremtiden. Men omvendt kan det også betyde, at kvaliteter i fortiden negligeres for at forstærke eller understøtte forestillingen om den succes, som opholdet kan give børnene. Kvaliteterne, der ses bort fra, kan være kundskaber, som i Katrins tilfælde, eller det kan være en lyst til aktiviteter, man tidligere har dyrket, som kunne bruges positivt i udviklingen af børnenes selvtillid og velvære i dagligdagen på institutionen.

SUCCES I SKOLEN KAN BETYDE SUCCES I FRITIDEN

I skolen på døgninstitutionen har børnene en individuelt tilrettelagt undervisning. De følges ikke ad i grupper, men har deres egne opgaver og bøger efter det aktuelle niveau, de er på. Nogle børn beretter om, hvordan det for første gang nogensinde i deres skoletid har givet dem en følelse af succes. Ved fokusgruppeinterviewet taler vi med børnene om, hvad denne undervisningsform betyder for dem. Jeff og Katrin melder ind om forskellen på deres tidligere skoler i forhold til skolen på døgninstitutionen:

J: Det er også, fordi man får individuelt arbejde i skolen. Der får man de udfordringer, man har brug for. Det ville man ikke i en normal folkeskole.

K: Det er for, at man ikke må føle sig dårlig i skolen. Alle de andre var 20 gange bedre, end jeg nogensinde blev, tænkte jeg. Så tænkte jeg: Så gider jeg ikke. Jeg fik overhovedet ikke nogen selvtillid. Når jeg har min egen bog, og de andre har deres tænker jeg: Jeg skal alligevel gøre det.

I og med at skoledagen er integreret med fritiden, kan succes i skolegangen også give succesoplevelser i fritiden, ved at man kan hjælpe de andre med lektierne. Jeff fortæller:

J: Nogle gange hjælper jeg jo også, hvis det er matematik, og der er nogle af de voksne, som ikke kan finde ud af det. Så plejer jeg at hjælpe.

I: Hvordan føles det?

J: Det føles dejligt, at man kan hjælpe andre. Det er dejligt nok, at man kan bruges.

Med undtagelse af Frederik kan alle børnene berette om fremgang i deres skolegang, mens de har været på institutionen, og de fremhæver alle skolegangen som en af de gode ting ved at være på institutionen. Louise, som har forbedring i skolen som strategi for at komme hjem, og som gør store fremskridt ifølge hende selv og forstanderen, nævner dog ikke skolegangen som positiv. Hendes ønske om at komme hjem præger hendes opfattelse af opholdet på døgninstitutionen, og hun har svært ved at finde noget positivt ved den, som tingene nu er for hende. Hun er tydeligvis meget knyttet til sin mor og savner hende meget, og det gør opholdet på døgninstitutionen svært for hende.

SÆRLIGE OPLEVELSER SKABER FÆLLESSKAB OG SELVSIKKERHED

I den meget strukturerede dagligdag, børnene lever i til hverdag, er der ikke plads til meget spontanitet. Men når der sker noget usædvanligt, er

det noget, børnene beretter om som vidunderligt. Det kan fx være, når børnene er på ture sammen med de voksne uden for institutionen. På nogle af turene er piger og drenge adskilt, på andre ture er de sammen med dem, de bor på afdeling med eller med alle børn på institutionen. Her fortæller drengene i fokusgruppeinterviewet om en sejltur til en ubeboet ø:

F: Vi hyggede os rigtig meget ude på den fine lille ø der. En ø for måger (alle griner).

I: Kendte I den godt i forvejen, øen for måger?

F: Nej.

I: Så, når I bliver rigtig frække, bliver I sendt derud?

M: Man kan bare vade over til byen på den anden side.

J: Vi finder bare noget brænde, og så kan vi spejle alle de måge-æg, vi vil.

F: Der var en, der fik et æg i hovedet. Det var bare Tobias, der skulle lege lidt. Jeg blev angrebet af måger.

I: Hvad synes I, forskellen er på at lave sådan nogle ture og så de aktiviteter, I laver hver uge? Er det godt at lave noget nyt og forskelligt?

J: Jeg synes, det er dejligt at komme ud og prøve noget nyt. Vi er også kommet med forslag til, at vi tog i en forlystelsespark. Der var nogen af de voksne, der ikke syntes så meget om det. Men nu må vi se, om vi kan komme i Sommerland på søndag.

Den mest markante fortælling om sejre i fritidslivet på institutionen fremkommer under fokusgruppeinterviewet i beretningerne om en skiferie til Sverige. Der er ingen børn, der modsiger det, de andre beretter om, tværtimod er der fælles glæde over de andres succes og stor latter under beretningerne. Her kommer et uddrag:

M: Jeg har været med i Sverige, og det var meget hyggeligt, og der prøvede jeg også noget nyt. Jeg prøvede at stå på ski.

I: Hvad med dig Mille?

M: Lige pludselig løb jeg styrtløb. Det var ikke meningen, men så begyndte jeg at kunne lide det. Så kom jeg op på nogle af de store blå bakker, og så begyndte jeg at lave styrtløb længere ned ad.

F: Jeg kunne ikke engang stå ti meter på de dumme brædder uden at vælte. Om torsdagen endte det med, at jeg var den, der kom hurtigst ned af de der bakker. Det var rigtigt irriterende for Nikolaj, og jeg havde lavet et væddemål om, at jeg skulle forsøge at fange ham, inden vi kom ned i bunden. Det kunne jeg ikke, men det var lige ved.

Når døgninstitutionens børn og voksne er på ture sammen, er det overordnede indhold bestemt af de voksne, men som børnene fremhæver i interviewene, er der plads til en spontanitet, som hverdagen ikke altid giver plads til. De fleste af børnene fremhæver det store personlige og sociale udbytte, de får på disse ture.

POSITIVE FORESTILLINGER OM BØRNENES UDVIKLING

De seks børn, som vi har talt med, har på et eller andet plan oplevet personlige eller faglige succeser i deres tid på døgninstitutionen. Generelt oplever vi, at børnene har positive forestillinger om deres udbytte af opholdet på døgninstitutionen. For Louise er udbyttet udelukkende fagligt, mens de øvrige også fremhæver positive elementer ved det sociale liv på institutionen. De positive forestillinger om, at døgninstitutionsoopholdet kan give børnene et fagligt, personligt og socialt udbytte, genfindes hos forstanderen. Konkret peger børnene på integrationen i kammeratskabet, muligheden for individuelt tilrettelagt undervisning, muligheden for at hjælpe hinanden og øget fysisk velvære som vigtige succesoplevelser på døgninstitutionen.

SAVN I FRITIDSLIVET

Den meget strukturerede fritid, reglerne om børnenes brug af mobiltelefon og computere og den pædagogiske praksis, hvor fritidsaktiviteter uden for institutionen bruges som belønning for faglig og social udvikling, virker i flere tilfælde begrænsende for børnenes fritidsliv.

Det er forskelligt fra barn til barn, hvordan de fungerer i den pædagogiske praksis, der bruger fritidslivet som behandling og belønning. Jeff, der går til gymnastik og fungerer som træner, trives tilsyneladende rimeligt godt i denne struktur, mens Markus, hvis altopslugende interesse er motorlære, føler en ulyst mod fritidsaktiviteter, som skal hjælpe ham til at opfylde punkter i hans handlingsplan frem for at tage udgangspunkt i det, han har lyst til:

I: Men du glæder dig, Markus, til du skal til at gå til motor. Er det den første ting, du skal til at gå til?

M: Ja, men jeg skal gå til flere ting. Min kontaktpædagog har bare sat mig til flere ting, fordi jeg skal prøve noget nyt. Jeg skal gå til gymnastik og til svømning.

I: Så du skal gå til alle tre ting, pludselig. Har du mod på det?

M: Nej. Det skal jeg bare for at prøve noget nyt.

I: Har du ikke selv været med til at bestemme det i din elevplan?

M: Det er ikke min elevplan. På en måde aftaler vi det, på en måde aftaler vi det ikke. Motorlære har jeg selv bestemt for motor, det er min store interesse. Svømning, det glemmer jeg bare, hvis jeg ikke kommer i gang. Gymnastik skal jeg bare.

For nogle af de børn, vi har talt med på denne institution, er det ikke strukturerede fritidsaktiviteter uden for institutionen, de savner. Louise, Mille og Frederik fortæller, at de slet ikke har lyst til at gå til noget uden for institutionen. Det er der flere grunde til. For det første er institutionslivet som nævnt fyldt op med tilbud og struktur, og børnene har heller ikke brug for at bevæge sig uden for institutionen for at få opfyldt

deres sociale behov i fritiden. Mille skal hen på en rideskole, men hun er der alene med institutionens personale og nogle få børn fra skolen. For det andet er institutionens afsides beliggenhed med til at begrænse udbuddet af fritidsaktiviteter, sådan at de tilgængelige aktiviteter ikke altid matcher børnenes interesser. Det har fx været svært at finde noget motorlære til Markus. Derudover fortæller nogle børn, at det er vanskeligt at blive integreret på fx et spejder- eller gymnastikhold, hvor alle de øvrige børn kender hinanden fra lokalområdet. Man kommer som dem fra institutionen. Det hører vi også fra de børn, vi har interviewet på et opholdssted.

Katrin, der er 13 år, fortæller i de to interview, at hun er stoppet med at gå til spejder, fordi de andre på holdet var yngre end hende, og fordi hun var kommet på et rent pigehold, hvor aktiviteterne ikke svarede til de udendørsaktiviteter, de lavede, da hun var spejder derhjemme. Vi ved ikke, hvorfor hun og Mille, der er næsten 15 år, er blevet sat på et spejderhold med nogen, der er væsentlig yngre end dem selv. Det kan skyldes, at der ikke var andre hold, der tidsmæssigt passede ind i børnenes og de ansattes skemaer. Det er også muligt, at man har vurderet, at Mille og Katrin socialt passede bedre på et spejderhold med piger, der var yngre end dem selv. I begge tilfælde virker institutionslivet begrænsende på børnenes fritidsliv uden for institutionen. Det betyder, at Katrin hverken får oplevelser eller netværk uden for institutionen, selv om hun, før hun kom på institutionen, har haft et rigt fritidsliv. Mille er mere tilbageholdende, og ridningen er indtil videre input nok for hende.

Frederik på 12 år er ikke interesseret i at dyrke strukturerede fritidsaktiviteter uden for institutionen. Han har sin egen båd derhjemme og er vant til at ordne den og sejle i den. Hans afsavn går altså på de ustrukturerede hobbyaktiviteter, som han har kunnet gå til og fra derhjemme, og han fremhæver også, hvordan han savner at være en del af kammeratskabsgruppen derhjemme. Han giver udtryk for at være udenfor, når han kommer hjem hver anden weekend:

I: Frederik, du har jo sejlet meget derhjemme, og du har din egen båd. Får du dækket noget af dit behov for at sejle nu?

F: Det gør jeg.

I: Er det lige så sjovt, som når du sejler derhjemme?

F: Nej.

I: Hvad er forskellen på at sejle her og sejle derhjemme?

F: Jeg har mine venner, som jeg sejler med. Så ligger vi tit og smider anker, og så ligger vi der, og det er en lang historie.

I: Så det er lidt anderledes, men her har du jo dine venner fra institutionen at sejle med?

F: Man kan stadig ikke ligge og sole sig i den der båd, vi har her.

I: Så det er det der med bare selv at bestemme?

F: Ja.

Det gælder for nogle af børnene, at de har måttet opgive aktiviteter eller lave dem i langt mindre omfang, efter at de er flyttet ind på institutionen. Det gælder især individuelle aktiviteter som læsning, computerspil, tegning og at lytte til musik. Men der er også eksempler på fælles aktiviteter, som cirkusartisteri og praktisk arbejde med motorer og både. Nogle af disse aktiviteter har børnene måttet begrænse, fordi de ansatte har vurderet, at de ikke harmonerer med de pædagogiske bestræbelser på at lære børnene sociale færdigheder. I andre tilfælde, som med cirkusaktiviteterne og motorerne, mangler der remedier, og der har måske ikke været tilstrækkelig opmærksomhed på, at børnene har nogle interesser med sig fra før, som kunne være med til at opbygge deres selvværd.

SAVN AF KOMMUNIKATIONSMULIGHEDER

Som tidligere nævnt fortæller flere af børnene om, hvordan forbudet mod at bruge mobiltelefoner er hæmmende for deres kontakt til venner og familie. Børnene fortæller om venskaber, der er svære at opretholde og om at miste deres position i fællesskabet derhjemme, fordi de ikke er i jævnlig kontakt med kammeraterne. Når børnene ikke må bruge computere til internetkommunikation og spil, kan de også gå glip af teknologiske og kommunikationsmæssige færdigheder, som børn, der bor derhjemme, leger sig til. Nogle af børnene fortæller, hvordan de kompenserer for dette ved at spille og chatte, når de er hjemme. For en af pigerne

er alt, hvad der hedder computere og mobiltelefoner dog ukendt land, og hun vil sandsynligvis, hvis det ikke ændrer sig, få vanskeligheder ved at honorere almindelige krav til viden på dette felt, når hun forlader institutionen.

FORSØG PÅ AT ÆNDRE REGLERNE

Det har både positive og negative konsekvenser, at institutionen inddrager børnenes fritid i det pædagogiske arbejde. Positivt bliver det, som vi har beskrevet, når børnene føler, at de sejrer i fritidslivet. Negativt bliver det, når fritidsaktiviteter bliver brugt som en belønning, børnene kan få, når de engang er nået længere i deres udvikling. Det skaber et savn hos barnet og opfattes som meningsløst.

Vanskelighederne med at kommunikere med venner og familie samt institutionens afsides beliggenhed kan virke begrænsende for børnenes relationer til børn og voksne uden for institutionen. Mange af børnene bor på institutionen i gennemsnitligt tre år, og bortset fra Jeff er der ikke nogen af de interviewede børn, der kan fortælle om gode netværksrelationer til børn og voksne i lokalområdet. Når de forlader institutionen, vil de fleste børn have opbygget gode relationer indbyrdes, som de kan bruge fremover, men de har ikke fået mange erfaringer med sociale aktiviteter med børn og voksne, der er i andre sociale rammer, fx i lokalmiljøet. De har flest erfaringer fra deres eget lukkede miljø.

DET SPONTANE FRITIDSLIV

På trods af at livet på døgninstitutionen er præget af megen struktur og høj grad af voksenstyring, er der lommer med plads til spontane aktiviteter. Børnene fortæller om, at udendørsaktiviteter fylder meget i eftermiddagens fritimer. Både piger og drenge nævner, at der bliver spillet meget fodbold. Flere fortæller, at de er med til at bygge en hytte sammen med nogle pædagoger, og de fortæller om gemmelege i hegnene omkring døgninstitutionen. På en rundvisning på døgninstitutionens område viser en af pigerne os nogle huler, som børnene selv har bygget i hegnet omkring institutionens grund. Det er sjovt at se, at hulerne i hegnet er bygget af bortkast fra det velordnede liv på døgninstitutionen. Her finder man ting, der ikke kan bruges mere på institutionen, fordi det er lidt i stykker, men som finder en funktion i hegnet, hvor der er hyggekrøge og

tove til at svinge sig i og forhindringsbaner bygget af skrammel. Man kan se, at disse steder bruges dagligt. Der er tydelige stier i hele randbevoksningen, og grenene på de store buske og træer når ikke at vokse sammen, sådan som det er tilfældet længere oppe i hegnet tættere på døgninstitutionen. Her i det allerfjerneste hjørne af døgninstitutionen holder det voksendominerede og velordnede rum op, og et usystematisk og fantasifuldt rum begynder, hvor børnene kan skærme sig fra de voksnes blikke og fra det pædagogiske regelsæt. Når børnene taler om boldspil og leg i hegnet, er de sammen på tværs af køn, hvor de i mange af deres andre aktiviteter er opdelt eller vælger at være sammen med en af eget køn. Der bliver også kærestet lidt i hegnet, fortæller nogle af børnene, selv om man ikke må være kærester på institutionen. Hegnet og boldbanerne er det sted, hvor vi tydeligst både ser og hører fra børnene, at de kan skabe deres eget liv i en ellers meget velordnet struktur. Der er noget næsten symbolsk i, at det ustrukturerede børneliv finder sted på grænsen til lokalområdet. Lokalområdet trækker måske lidt i børnene, men samtidig er de stadig inden for rammerne af den organiserede – og i den forstand trygge – verden.

Af børnenes fortællinger og gennem samtalen med døgninstitutionens forstander fremgår det, at nogle typer af ustrukturerede aktiviteter er mere anerkendte af medarbejderne på døgninstitutionen end andre. Indendørsaktiviteter og individuelle aktiviteter på værelset opfattes som mindre gavnlige end udendørsaktiviteter og aktiviteter, der har et socialt eller sundhedsmæssigt sigte. For eksempel fortæller Frederik, at han er vant til at læse en time hver dag derhjemme, men det må han ikke på institutionen med den begrundelse, at han har brug for at opøve sociale kompetencer. Så selvom børnene oplever, at der er perioder i løbet af dagen, hvor der er plads til spontane og ustrukturerede aktiviteter, er der derfor ikke nødvendigvis tale om, at voksenstyringen er fraværende. Man kan stadig blive bedt om at forlade sit værelse og fortage sig andre ting.

Muligheden for at lave spontane aktiviteter kan være afhængig af, hvilke voksne der er på arbejde. Især i weekenderne er der forskel på, i hvor høj grad de voksne synes, der skal være en bestemt struktur på dagen. De voksne, der engang imellem bryder med strukturerne, fremhæves positivt af børnene. Jeff fortæller om en hyggestund med en pædagog:

Ja, Thomas, han er sjov nok. Der sad Mille, Thomas og jeg og så The Village, mens de andre var gået i seng. Der sad vi indtil klokken tolv, og så fik vi nogle klatkager. Så sad vi og spiste det, vi tre, så det var dejligt.

Der er forskel på hverdag og weekend, men der er også forskel på, om fritiden tilbringes på døgninstitutionen eller på ture uden for institutionen. De længerevarende ture og ferier, som personalet og børnene er på sammen, er, som før beskrevet, kendetegnede ved, at døgninstitutionens strukturer til dels ophæves, og ved, at der gives plads til et mere ustruktureret samvær. Disse ture fremhæves af børnene både for deres sociale indhold og for det store læringsmæssige indhold.

FRITIDEN HJEMME HOS FORÆLDRENE

Børnene på døgninstitutionen kommer som beskrevet fra familier, der er meget forskellige med hensyn til sociale, økonomiske og psykiske ressourcer. Et par af familierne har økonomisk mulighed for at give børnene forbrugsgoder og overskud til fælles oplevelser, når børnene er hjemme på weekend eller ferie. Af andre børns fortællinger fremgår det, at besøgene hjemme hos forældrene er præget af skænderier, vold samt forældrenes psykiske sygdom og misbrug.

Markus fortæller, at han kan have brug for at bearbejde weekendens hændelser, når han kommer tilbage på døgninstitutionen. Samværet med hans mor består nogle gange af natlige byture, hvor Markus fortæller, at han må beskytte sig selv og sin mor mod en eksmand, der flere gange har udøvet vold mod moren og Markus. Samværet med Markus' biologiske far kan ifølge Markus også være præget af skænderier og slåskampe. Alligevel fremhæver Markus, at han nyder, når han har en lang weekend sammen med forældrene, og han fremhæver, hvordan han følelsesmæssigt ligner sin far.

At weekenderne hjemme kan være præget af alkohol og konflikter, behøver altså ikke at betyde, at børnene ikke følelsesmæssigt får noget ud af at være sammen med forældrene. Det, børnene ikke kan få hos kernefamilien, kan nogle finde hos venner og netværk uden for den. Disse børn har en god ven/veninde eller nogle familiemedlemmer, som de nyder at komme hos og deler en interesse med. I samværet med både

familie og kammerater fylder de ustrukturerede aktiviteter en del. Drengene spiller computer og playstation med deres kammerater, eller de er sammen med kammerater og familiemedlemmer omkring en hobby, som at rode med motorer på forskellige køretøjer eller reparere og sejle i både. Pigerne fortæller, at de, når de er derhjemme, chatter på internettet, ser tv, besøger bedsteforældre og shopper. Katrin, der ikke har lyst til at fortælle os så meget om sin familiebaggrund, men alligevel hentyder til kaotiske situationer i hjemmet, hvor det er hende, der som storesøster reder trådene ud, fortæller om gode oplevelser med en veninde, som hun mødes og laver cirkusnumre sammen med i weekenden. Nogle af børnene fortæller også om, hvor dejligt det er bare at være alene i et rum derhjemme, mens de fx hører musik, ser tv eller læser. De har brug for at koble af, hvor der ikke er så mange mennesker, og det kan nogle gøre derhjemme. I weekenderne og ferierne derhjemme ophæves institutionens tidsstrukturelle rammer, og børnene reagerer ved at sove længe og gå sent i seng. Nogle spiller computerspil hele dagen, og andre hænger ud i et værksted eller ligger i en båd og soler sig. Markus fortæller om sådan en situation:

M: Vi kan være hjemme ved ham og spille computer eller playstation. Så kan vi være ude og hygge med noget motor og sådan noget.

I: Du kan godt lide at lave noget med motorer?

M: Ja.

I: Hvad er det for en motor?

M: Det kan være alle mulige: scootere og cross'ere og det hele. Så kender jeg nogle, der er mekanikere, så det er dejligt. Min søsters kæreste, han er mekaniker.

I: Det kan du godt lide?

M: Ja.

I: Så hjælper du ham?

M: Ja, så skal vi lige se, om det virker, og så kører vi.

Fritiden derhjemme er altså formet af de ressourcer, der er i familien, i venskabskredsen og i det øvrige netværk. Weekenderne og ferierne derhjemme er prægede af de ustrukturerede aktiviteter, som der normalt ikke er så meget plads til på døgninstitutionen.

ET PLANLAGT OG STRUKTURET BØRNELIV PÅ EN DØGNINSTITUTION

Den tydelige struktur, som børnene på denne døgninstitution lever med i deres hverdag, springer overalt i øjnene på os under de to besøg og ved interviewene. Børnenes beretninger får os under opholdet og bagefter til at forsøge at vurdere, hvad en rigid tidsstruktur og mange fasttømrede regler betyder for børnene. Nogle af børnene fortæller på den ene side, hvordan de har gavn af døgninstitutionens praksis i nogle situationer, hvor reglerne og rammerne fritager dem fra at tage stilling, fx når man skal stoppe med at ryge. På den anden side beretter alle seks børn om at nyde, når tidsstrukturen ophæves på ture og i få tilfælde af pædagoger i hverdagen. Der er også børn, der beretter om at finde smuthuller i reglerne. Og der er børn, der bringer sig i sikkerhed for det kontrollerende system ved at opholde sig i hegnet eller på anden vis gøre sig mindre synlige og dermed mere modstandsdygtige over for reglerne og strukturerne i hverdagen. Andre har ikke sådanne modstrategier og oplever fortrinsvis strukturen som begrænsende og imødegår den enten med passivitet eller direkte modstand. Ud fra vores interview med børn og forstander kan det være svært at vurdere, hvor nødvendig den stramme strukturering af børnenes tid og de mange ubøjelige regler i hverdagen er, for at børnene med deres forskellige problemer kan opnå at få det bedre. Vi kan høre på de seks børn, at de fremhæver, at de øjeblikke, hvor de oplever de største personlige succeser og mest givende situationer med børn og med voksne, ofte falder i de ustrukturerede tidsrum. Men børnene oplever også succes i skolen, som selvfølgelig er en struktureret del af livet på institutionen, og denne succes påvirker deres øvrige liv.

Den institutionelle trekant, som vi har brugt som billede på det rum, børn færdes i i den moderne barndom, er utrolig indsnævret for

børn på denne døgninstitution. Det gælder både i rum og tid. Børnene opholder sig mest på institutionen, som på en gang udgør alle hjørnerne i trekanten. Institutionen rummer alle de funktioner, som de fleste børn pendler imellem i deres lokale kvarter, nemlig hjem, skole, fritidstilbud og nærmiljø. Børnenes fysiske råderum er derfor meget mindre, end det er for de fleste danske børn. Men også tidsmæssigt er børnenes råderum begrænset, i og med det meste af deres tid er bundet af forudbestemte fritidsaktiviteter ifølge skolens strukturer og deres individuelle handleplaner. Døgninstitutionsbørnene får dermed en meget anden barndom end andre børn. På sin vis er de beskyttet og får hjælp, og der tages hånd om deres særlige problemer med fx skole, adfærd og psyke. På anden vis er de udsatte, fordi de ikke har samme adgang som de fleste børn til elementer i fritidslivet, som er normale i barndommen i dag. Det gælder fx kommunikationsmidler som computere og mobiltelefoner, adgang til organiserede og uorganiserede fritidsaktiviteter, som de selv har valgt af lyst, mulighed for at være alene af og til, eller for selv at bestemme over fritiden om eftermiddagen eller om aftenen.

Et andet aspekt ved at have en skemalagt barndom er den vok-sengørelse, der ligger i, at børnene inddrages i at planlægge de fleste daglige fritidsaktiviteter rationelt ud fra begrundelser i børnenes særlige udviklingsbehov. Gennem samtalerne med børnene hører vi, at børnene er vant til at skulle vurdere sig selv, og at de afkræves en selvindsigt, som vi i hvert fald ikke forventer at møde hos børn i 13-15-årsalderen. På den måde hører man i nogle af samtalerne med børnene tydeligt elevplanerne og institutionens struktur tale igennem dem. Der er en klar forbindelse mellem, hvor længe børnene har været på institutionen og graden af internalisering af regler og normer for, hvad der gavner et barn og udgør et godt børneliv. Det er således de børn, der har været længst på institutionen, som reflekterer mindst over egen mening og oplevelse af reglerne og tidsstrukturerne og i stedet ordret gengiver skolens formuleringer om, hvad børn pædagogisk har bedst af i deres fritidsliv.

Når man på institutionen har ens regler for alle, er der tendens til at behandle børnene som et fællesskab og ikke som individuelle personer. Det kommer fx frem, når skolens lærere og pædagoger afstraffer børnene kollektivt i deres fritid for et eller to børns forseelser. Den samme tendens ligger der i, at pædagogerne ikke vil diskutere med børnene om regler og tidsskemaer, som virker meningsløse og rigide på børnene, og som begrænser dem i visse situationer i fritidslivet. Man

fratager børnene retten til at have en mening og til at handle som individuelle personer. Det er fint at have en pædagogik, man følger, men det er problematisk, hvis pædagogikken slet ikke kan diskuteres, og hvis der ikke er et forhandlingsrum til stede i hverdagens pædagogiske praksis. Kristensen & Andersen siger, at der sjældent er vandtætte skodder mellem retorikken om pædagogikken og den pædagogiske praksis (Kristensen & Andersen, 2006). Børnenes fortællinger tyder på, at der meget ofte er stor sammenhæng mellem tale og praksis på institutionen, og at det er yderst sjældent, at tidsstrukturer og regler ophæves, hvilket betyder, at børnene ikke har et forhandlingsrum at komme til orde i.

FRITIDSLIV PÅ ET SOCIAL- PÆDAGOGISK OPHOLDSSTED

Vi har besøgt et opholdssted to gange og interviewet fire børn samt talt med en pædagog efter interviewene. De tre børn, Mia og Nikolaj på 14 år og Mads på 15 år, bor på opholdsstedet, mens Victor på 10 år går på skolen og er i aflastning på opholdsstedet hver eftermiddag til kl. 16:00 og hver anden weekend. Mia og Nikolaj har vi også interviewet sammen i et fokusgruppeinterview.

Opholdsstedet er et botilbud for unge i alderen 10-17 år, som har behov for at bo på et socialpædagogisk opholdssted. Ifølge stedets servicedeklaration optager stedet børn med svære problemer, som forskellige typer misbrug, kriminalitet, og børn, der har været udsat for incest. Opholdsstedet deler bygninger og udenomsarealer med en specialskole, som har plads til 30 børn fordelt på fire børnegrupper. Alle opholdsstedets børn er for tiden også elever på skolen. De øvrige elever på skolen kommer fra oplandet hver morgen og tager hjem efter skole kl. 13:30. Der bor otte børn på opholdsstedet, det ældste barn har sin egen hybel i huset. Desuden er der to børn tilknyttet opholdsstedet i aflastning. Mia er den eneste pige på opholdsstedet, resten er drenge. Pædagogen, vi taler med, fortæller, at der altid er en majoritet af drenge, der visiteres til opholdsstedet. Og at det er en udfordring i forhold til at skabe aktiviteter for de få piger, der bor på stedet.

Bygningerne, der huser opholdsstedet og skolen, er et ældre velholdt byggeri i røde mursten. Skolen har en indendørshal, og udenfor er

der et vellejet udenomsareal med boldbaner, borde, bænke og asfalterede stier til fx at køre mooncar på. På opholdsstedet er rummene hyggeligt indrettet. Der er som i et almindeligt hjem, der er blot flere badeværelser og køkkener. Børnene har deres eget værelse og kan have møbler, computer, musikanlæg og lignende med. Børnene må have et husdyr i bur på værelset.

HVERDAGENS STRUKTURERING

Børnene står op ved 7-tiden og spiser morgenmad kl. 8:00. Skolen begynder kl. 9:30 og slutter 13:30. Når børnene på opholdsstedet kommer fra skole, er der to pædagoger, som tager imod dem og er sammen med dem, til børnene skal sove ved 21:30-tiden. Om eftermiddagen, efter skole, er der forskellige aktiviteter. Nogle aktiviteter er fast tilbagevendende for alle børnene på opholdsstedet, fx en rengøringstjans hver tirsdag og torsdag, rengøring på eget værelse om mandagen samt deltagelse i madlavning to gange om måneden, mens andre er tilbagevendende individuelle aktiviteter som fx at gå til en fritidsaktivitet op til to gange om ugen og evt. kampe eller lignende i weekenden. Pædagogerne tilbyder ifølge opholdsstedets hjemmeside også forskellige aktiviteter, som børnene frivilligt kan deltage i. Ellers leger børnene frit om eftermiddagen, eller de deltager i dagligdagens ærinder som fx at tage med en voksen ud at købe tøj, blive klippet eller gå til tandlæge. For de to børn i aflastning på opholdstedet ser hverdagen lidt anderledes ud: De bliver hentet hjemme med bus hver morgen, så de kan være i skolen kl. 9:30, og de bliver bragt hjem igen med bus kl. 16:00. De deltager i opholdstedets aktiviteter efter skole. Desuden bor de på opholdsstedet hver anden weekend.

PÆDAGOGIKKEN PÅ OPHOLDSSTEDET

Udgangspunktet for det pædagogiske arbejde er ifølge opholdsstedets servicedeklaration, at børnene skal blive i stand til at tage vare på deres eget liv. Når barnet indskrives, udarbejdes der en plan for, hvilke forhold der skal arbejdes med i relation til det enkelte barn på baggrund af de problemer, som børnene har haft, der hvor de opholdt sig før. Herefter er det de voksnes opgave at hjælpe barnet med at opfylde planen. De

voksne skal være synlige og give klare tilbagemeldinger på barnets signaler og handlinger.

Den pædagog, vi taler med efter interviewene, fortæller os om pædagogikken og den daglige praksis på stedet. Hun fortæller, at mange af de børn, de modtager, ikke har fået den omsorg i de første leveår, som hun mener, at et barn skal have for at kunne føle med andre mennesker. Derfor må pædagogerne lære børnene andre folks grænser at kende ved tydeligt at vise dem deres egne, fordi børnene ikke uden videre mærker dem. Det oplever hun fx, når børnene ikke skelner mellem fremmede og nære personer i deres relationer og henvendelser til andre.

Hun fortæller, at stringens er et led i pædagogikken. Pædagogerne skal møde børnene med de samme grænser, regler og normer med det formål at synliggøre, hvad normal praksis er. Hun eksemplificerer det med, at man ikke må spytte eller tale grimt til hinanden. Et andet eksempel er pædagogernes vagtskema. Når børnene på opholdsstedet kommer fra skole, er der to pædagoger, som tager imod dem og er sammen med dem til de skal sove. Det skal skabe kontinuitet i børnenes hverdag, at der ikke er skiftende voksne over dagen, men også hindre, at nogle børn bruger det negativt til at få lov til ting ved at henvise til, at en anden voksen har givet lov tidligere på dagen.

Tålmodighed er et andet princip i pædagogikken på opholdsstedet. Pædagogen fortæller, at det kan være svært at omgås børn, som har en negativ adfærd, men at det alligevel er vigtigt at møde barnet positivt. Vi vil senere vende tilbage til Mia, som er ved at søge nye udfordringer, fordi hun vil hjem fra institutionen og derfor boykotter alle forsøg på at integrere hende på stedet, hvor hun nu har boet i tre år. Mia bliver af pædagogen nævnt som et barn, personalet dagligt forsøger at møde med tålmodighed for at vise, at der er alternative handlemuligheder til den fastlåste situation, Mia sidder i.

Der er ikke kun tale om nedskrevne regler, men om at møde børnene med normer for og holdninger til adfærd, som de fleste familier har, siger hun. Men der er også tale om nedskrevne regler, som fx at man ikke må ryge på opholdsstedet. Pædagogen fortæller, at personalet ikke altid magter at overholde opholdsstedets regler, men i nogle tilfælde overlader en del af styringen til børnene. Det gælder fx rygning og lektier. Hun fortæller, at de har givet op med hensyn til rygning, fordi børnene bliver ved med at omgå forbudet, og til sidst bliver de voksne så trætte af at slås, fordi det tager tid fra andre ting, som de finder vigtigere, at de

holder op med at skælde ud over overtrædelser. Men det er stadig forbudt at ryge.

Børnene fortæller, at de ikke må ryge på stedet, men de fortæller også, at de gør det åbenlyst. Børnene virker ikke forvirrede over, at der er regler, som kan overtrædes. Mads fortæller fx om, hvordan han ryger med sin bedste ven på opholdsstedet:

Min bedste ven, det er Anders, ham spiller jeg playstation med, og ham ryger jeg med. Han må godt nok ikke ryge her, men han gør det alligevel. Min storebror er jeg også ven med, men han må gerne ryge.

Citatet viser, at der er forskel på håndhævelsen af rygereglen over for børnene, men i praksis overholder ingen af børnene reglerne. Mads fortæller, at han får lov til at hjælpe med at gøre nogle ting, hugge brænde, vaske bil eller slå græs, for at få råd til at købe smøger. Han får så timeløn for sit arbejde. Han siger:

Man kan bare spørge de voksne, om der ikke er noget arbejde, man kan lave, så får man timeløn for det. Når jeg mangler smøger, så gør jeg det.

REGLER, DER SANKTIONERES PÅ OPHOLDSSTEDET

Der er andre regler i skolens servicedeklaration. Der står, at stedet ikke vil have vold, kriminalitet eller misbrug. Disse regler er ikke til forhandling og sanktioneres hårdt. Mads på 15 år fortæller os, at han har fået 14 dages husarrest på sit værelse:

I: Hernede må I ikke drikke?

M: Er du sindssyg. Så ryger vi på værelset i en uge. Så kan vi bare sidde der og kukkelure, og de tager vores fjernsyn. Jeg har drukket her før. Jeg har prøvet at blive straffet. Er du sindssyg mand. Jeg har også prøvet at være kriminel, men det er jeg ikke mere.

I: Hvad lavede du da?

M: Stjal alt muligt.

I: Her?

M: Nej, jeg har aldrig stjålet her på skolen. Jeg har stjålet nede i Rødvig. Der har jeg stjålet meget.

I: Men det er du holdt op med?

M: Den 15. maj er det et år siden, jeg har stjålet.

I: Hvorfor holdt du op?

M: Fordi jeg fandt ud af, hvor hård straffen var for at stjæle. Sidde på værelset i 14 dage. Man måtte heller ikke gå i skole. Så tænkte jeg, at jeg gider ikke stjæle mere.

Den første dag, vi laver interview, er der en dreng, der bliver taget i at have stjålet et medlemskort til Falck i en bil, som han har kørt med en af de forudgående dage. Pædagogen fortæller, at nogle af børnene stjæler fra de biler, de køres rundt i, fra hinanden eller fra butikkerne i omegnen. Hun siger, at det ofte ikke er ting, som de kan bruge til noget, som i tilfældet med Falck-kortet, men det kan også være ting, de mangler, fx cigaretter og slik. Pædagogen forklarer rapserierne med, at børnene, der stjæler, viser, at de har magt over de voksne ved at tage ting fra dem, uanset om de kan bruge dem eller ej. De to af de børn, vi har interviewet, der fortæller, at de har stjålet ting, siger derimod, at de gør det, fordi de ikke har flere penge til fx cigaretter eller slik.

SKOLE OG LEKTIER PÅ OPHOLDSSTEDET

Børn på den specialskole, som ligger i forbindelse med opholdsstedet, har kun et begrænset antal fag, men det er meningen at de på sigt skal i eksamensklasse og tage folkeskolens afgangsprøve i fx dansk, matematik og engelsk. På den måde fungerer skolen i moduler, hvor man bliver placeret i en klasse, der passer til ens faglige niveau, og man arbejder sig så frem uafhængigt af alder. Alle de børn, der går på opholdsstedet for tiden har forskellige former for indlæringsproblemer, og de går på den tilknyttede specialskole. Undervisningen er tilrettelagt, så børnene som

oftest når pensum i skoletiden og altså sjældent har lektier for. Pædagogen fortæller, at for de fleste af børnene er det nok, at de har været i skole. Det vil blive for meget for dem, hvis de også skal arbejde videre med stoffet efter skole.

De fire børn, vi interviewer, har alle oplevet skoleproblemer og nogle mange skoleskift, før de kom til skolen på opholdsstedet. Mia har indtil hun kom på opholdsstedet for tre år siden gået på mange forskellige folkeskoler, og det er ifølge hende selv gået dårligt. I dag, hvor hun allerhelst vil hjem og bo igen, ved hun, at hun ikke kan komme tilbage til en folkeskole. Hun siger:

M: Det kan jeg ikke, fordi der ikke er noget andet skoletilbud til mig. Og hvis jeg flytter hjem, så vil kommunen ikke betale for, at jeg går i en (special-)skole. Så skal jeg gå på en almindelig folkeskole, og det kan jeg ikke.

I: Hvorfor kan du ikke det?

M: Fordi jeg ikke kan sidde stille og laver for meget ballade. Jeg snakker ikke særlig pænt til lærerne, og hvis jeg bliver sur, så har jeg meget svært ved at styre mit temperament.

I: Har det forandret sig, mens du har været her?

M: Det ved jeg ikke. Nu er skolen jo lidt anderledes end andre skoler.

I: Men har du ikke nogen erfaringer?

M: Jeg skulle have været flyttet hjem her 1. december sidste år. Det kunne jeg så ikke, for der havde jeg fået en politianmeldelse på en, der hedder Sandra. Så kunne jeg ikke flytte hjem alligevel.

Viktor på 10 år går i skole og er i aflastning på opholdsstedet hver anden weekend, og han bliver efter skole et par timer hver dag. Victor fortæller, at han har gået i 1. klasse i København, men efter at moren og faren blev skilt, og han flyttede med moren og sine søskende til en provinsby, kom han ikke i skole igen. Hans mor har på samtykkeerklæringen noteret, at

han pga. et handicap ikke har gået i skole i de to forudgående år. Hvilket handicap fremgår ikke. I de år han var ude af skolen, spillede han mest computer hjemme hos moren eller hos morens veninde, fortæller han. Han har gået i skole ved opholdsstedet i knap et år, og pædagogen fortæller, at der arbejdes på, at han skal anbringes på opholdsstedet, da der er mange problemer hjemme.

Der er ingen af de tre drenge, vi har talt med, der har positive oplevelser med at gå i skole. De har svært ved nogle af fagene, og de har ikke lyst til at lave lektier. Nikolaj, der har boet på opholdsstedet i 1½ år, kan nogenlunde følge med i undervisningen, fortæller han. Han er 14 år og har alderssvarende bøger til 7. klasse. Han synes, at skolen er kedelig, han kan godt lide nogle af lærerne, men han kommer også tit til at lave ballade. Han har mange venner i skolen.

Mads på 13 år, der kom til opholdsstedet for to år siden sammen med sin bror, er ca. to år bagud i skolen. Han kalder den for elendig og en djævelskole. Når han skal konkretisere det, er det mest noget med, at han ikke synes, det er spændende og derfor keder sig og laver ballade. Han har gået på mange skoler, før han kom til opholdsstedet, og han har ofte lavet ballade.

Mia vil godt nok hjem, men hun klarer sig rimelig godt på skolen. Hun fortæller, at hun er dygtig til dansk, og at nogle af de voksne opmuntrer hende til at bruge sine kundskaber, når hun er færdig med skolen. Hun fortæller:

M: Nu skal jeg have min eksamen. Skal i eksamensklassen efter sommerferien. Så skal jeg tage min eksamen om to år. Så har jeg et år der. Og så tager jeg den (eksamen) næste år.

I: Så tager du 9. klasses eksamen?

M: Ja, og så ved jeg ikke, om jeg skal i 10. klasse på en anden skole, men så skal jeg i hvert fald videre.

I: Hvad skal du videre til?

M: Jeg har tit fået at vide, at jeg ville være rigtig god til journalist, for jeg skriver rigtig godt. Jeg kunne godt tænke mig at være frisør.

I: Kan du lide at gå i skole?

M: Jeg vil ikke sige, at jeg kan lide det, men det er okay. Jeg tror bare, at jeg er lidt skoletræt.

Mia fortæller, at hun konsekvent river sine hjemmematematikopgaver i stykker, fordi hun ikke gider at lave dem, og ingen skal bestemme over hende, men dansk stil laver hun altid med det samme. Mia er meget hurtig i replikken og svarer godt for sig. Hun viser undervejs også, at hun kan hovedregning, da vi taler om, hvor mange penge hun får i tøj- og lomme penge, og hvad hun har brugt dem til. Mia bryder sig dog ikke om skolen, og hun har ingen veninder der, selv om der er mange piger på skolen i modsætning til på opholdsstedet, hvor Mia er alene. I fokusgruppeinterviewet fortæller hun og Nikolaj, at de synes, at mange af de andre elever på skolen er nogle bonderøve, men i modsætning til Mia har Nikolaj kontakt med mange på skolen.

BØRN MED MEGET FÅ FRITIDSAKTIVITETER PÅ OPHOLDSSTEDET

Der er to kilometer ind til den nærmeste landsby. Der er ikke nogen restriktioner i forhold til at vælge at gå til sport eller andre fritidsaktiviteter der, fordi børnene selv kan cykle derind. De voksne kører dog børnene ind til den lidt større provinsby 5 kilometer derfra, hvor de også må gå til sport. Pædagogen fortæller, at nogle af børnene hader at blive kørt rundt i bussen, hvor skolens navn står på. De synes, at det virker stemplende. De vil hellere køre i pædagogernes biler, som de ofte gør, når de bare er af sted en voksen og et par børn.

SVÆRT AT MOBILISERE BØRN I DEN UORGANISEREDE FRITID

Der er ikke nogen skemalagte organiserede fritidsaktiviteter på opholdsstedet, sådan som det var tilfældet på døgninstitutionen, hvor børnene skulle vælge to aktiviteter om ugen. I hverdagen er der uorganiseret leg, hvor både voksne og børn kan være igangsættere. Det foregår lidt som på en SFO. Det er dog mest de voksne, der sætter i gang, men børnene er med på råd, fortæller pædagogen. Det kan være boldspil eller andre spil inden for. I weekenderne er der udflugter, de lejer en video eller

spiller spil. Derudover råder de over en hal, hvor de dyrker forskellige former for sport. Hallen deler de med skolen. Viktor fortæller, at han har spillet fodbold der, den dag vi interviewer ham. De store børn, vi interviewer, fortæller, at det kan være svært at ramme noget, alle børn mellem 10 og 17 år har lyst til, fx når man skal leje en video eller beslutte, hvor udflugten skal gå hen. Fodbold er dog en aktivitet, som børn i alle aldre og både drengene og Mia er med på. Mia fortæller, at hun nok spiller bold en gang om ugen, så det er væsentligt mindre end på døgninstitutionen, hvor nogle drenge og piger spillede lidt hver dag.

Computeren er også en del af børnenes fritid på opholdsstedet. De må spille på computer en time om dagen, og mere, hvis computeren er ledig, fordi ingen andre vil spille. De må dog højst sidde en halv time foran skærmen ad gangen. Børnene må ikke være på nettet på fx Arto eller Messenger. De må gerne have computer uden internetopkobling på værelset og tv, hvis de selv har det med hjemmefra. Børnene har deres mobiltelefoner i dagtimerne på opholdsstedet, og de må ringe til alle. Men kl. 21:30 samles mobilerne sammen og kan så hentes igen næste morgen. Børnene må blandt andet have mobiltelefoner, fordi de skal kunne komme i kontakt med deres venner og familie. Det er ifølge opholdsstedets hjemmeside stedets politik, at børnene skal have hjælp fra de voksne til at være i jævnlig kontakt med deres forældre mindst en gang om ugen. På opholdsstedet beskrives barnets forældre i servicedeklarationen om stedet som de væsentligste personer i et barns liv. Alle børnene ser deres forældre, og de fortæller om tilknytning til dem, men nogle af dem har få ressourcer og i praksis er det meget lidt støtte, nogle af børnene får fra forældrene. Victor på 10 år fortæller, at han går meget rundt med kammerater, der er ældre end ham, i den provinsby, han bor i. Når vi spørger, om han gerne må færdes så meget alene ude, siger han, at han jo har mobil med, og at hans mor ringer til ham nogle gange. Han siger med et skævt smil:

V: Hun passer da stadig på mig.

Børnene har stilletime mellem kl. 17:00 og 18:00 hver dag, hvilket betyder, at de skal være alene på værelset, men må lave, hvad de vil, fx spille computer, se tv, snakke i mobiltelefon osv. Mia fortæller, at hun ofte er træt og keder sig og ender med at sove i stilletimen. Mia siger:

M: Vi har så en stilletime hver dag.

I: I må selv bestemme, hvad I laver?

K: Ja.

B: Hvad laver du?

K: Jeg ser 'Venner'. Det kommer hver dag i stilletimen.

B: Har du dit eget fjernsyn?

K: Ja.

B: Har alle børn det?

K: Dem, der har fået det af deres forældre.

B: Ser du meget fjernsyn?

K: I stilletimen og om aftenen, men jeg falder i søvn.

Der er ikke mange beretninger fra de interviewede børn om noget, de brænder for at gøre i deres fritid. Nikolaj går ikke til nogen organiserede fritidstilbud, og han kan stort set ikke fortælle om, at han laver noget i fritiden andet end de obligatoriske tjanser med rengøring og så lidt boldspil udenfor på plænen en enkelt aften i løbet af den sidste uge. Efter at have snakket frem og tilbage med Nikolaj spørger vi, hvad han har lyst til, og derefter hvad han så laver. Nikolaj svarer:

N: Jeg har ikke rigtig lyst til noget. Jeg laver ikke rigtig noget. Jeg ruller smøger.

I: Hvem ryger du sammen med ?

N: Emil og Lasse.

I: Har I det hyggeligt, når I ryger?

N: Hm, vi sidder ude på terrassen, vi må ikke ryge indenfor mere. Vi sad udenfor i den der udestue før, men nu skal vi ud.

I: Jeg ville kede mig, hvis jeg kun skulle rulle smøger

N: Det er også lidt kedeligt. Jeg går bare rundt.

I: Siger du ikke nogen gange til de voksne: ”Skal vi ikke lave noget sjovt?”

N: Nej.

I: Foreslår de voksne ikke noget?

N: Jo, men alt hvad de foreslår, er nogle mærkelige ting. Så kommer de og spørger, om jeg ikke vil lege med Lego. Nej, det vil jeg ikke.

Vi taler lidt om, at de faktisk har et værksted nede i kælderen, hvor man kan lave sløjd, men det gider Nikolaj ikke. Han siger, at det aldrig bliver brugt, og at de små børn, der er kommet til for nylig sikkert slet ikke ved, at det er der. Passiviteten er dog ikke noget, der lader til at betyde noget for ham. På den måde er både Nikolaj, Mads og Mia ret lidenskabsløse. De nævner ikke ting de brænder for eller godt kan lide. Vi spørger fx Nikolaj om, hvad der er hans ynglingsmad. Han svarer, at han ikke kan lide noget mad mere end andet. Faktisk kan han slet ikke lide at spise. Det er bare noget, han gør, for at blive mæt. Victor har flere fortællinger om at lege med andre børn. Og han vil gerne have afsluttet interviewet i en fart, så han kan komme ud og køre mooncar igen med en ven.

MOTION

Ingen af de børn, vi møder på opholdsstedet, ser ud til at have problemer med overvægt. Der er ingen af børnene, der fortæller om interesse for at dyrke motion, fx løb, eller for sund kost. Børnene får alligevel motion i hverdagen, fx når de som Victor kører mooncar, eller når de store spiller fodbold af og til, men det har ikke karakter af noget organiseret fra opholdsstedets eller børnenes side.

INGEN SUCCES I DET ORGANISEREDE FRITIDSLIV

Mads går til fodbold, hvorimod de tre andre børn, vi interviewer på opholdsstedet, ikke går til nogen organiserede fritidsaktiviteter lige for tiden. Men Nikolaj og Mia har gået til noget tidligere. Nikolaj har gået til karate i den lidt større by i nærheden for 3 måneder siden. Han gik til det i et halvt år. Han siger, at han stoppede, fordi det var for dyrt. Han skulle selv betale halvdelen. Det var for dyrt og for kedeligt. Det var en ældre mand, som var træner. Han var streng, men det var i orden for Nikolaj, at der var disciplin. De andre på holdet var alle sammen yngre end Nikolaj. Det var kedeligt. Han begyndte, fordi han kendte en, der også gik til karate, blot på et andet hold. Han startede, fordi han kedede sig. Det var gratis den første uge. Han mener, at det aldrig ville være lykkedes ham at komme på samme hold som de lidt større drenge, da de i takt med ham ville rykke op på andre hold. Nikolaj har ikke gået til andre aktiviteter, mens han har været på opholdsstedet, og han har ikke gået til noget, mens han har boet derhjemme. Han har gået til boksning, mens han boede hos en plejefamilie i en periode. Der blev han smidt af holdet, fordi han blev hidsig og gik amok, da han var ved at tabe. Han nåede at gå til boksning et år, før han blev smidt ud. Vi spørger ham, om der ikke var nogle voksne, der gik ind og hjalp med at rede trådene ud for børnene, men det var der ikke, siger han.

Pædagogen fortæller, at børnene hurtigt peges ud, når de deltager i fritidsaktiviteter sammen med områdets 'almindelige' børn. Det har da heller ikke været en ubetinget succes at gå til de aktiviteter, børnene har valgt at gå til. Børnene har vanskeligt ved at omgås andre, som vi fx hører Nikolaj fortælle – at temperamentet løber af med ham. For Mia er sammenblandingen af anbringelsesverdenen og verdenen udenfor vanskelig, og hun fortæller, at hun foretrækker at holde dem adskilt. Mia giver blandt andet eksemplet med, at det er rædselsfuldt at ankomme i opholdsstedets bil, når hun skal til fritidsaktiviteter eller bare er ude at handle. Derfor bliver det også svært for hende at have relationer til andre børn i lokalmiljøet, når hun er på institutionen, mens hun ser flere, når hun er hjemme på weekend og i ferier.

Mia er næsten lige holdt op til fodbold. Hun har gået til fodbold i flere år og spiller også fodbold med drengene på opholdsstedet. Hun fortæller i interviewet, at hun er holdt op, fordi hun blev sat fra 1. holdet til 2. holdet i en kamp, hvor træneren havde brug for en spiller til at lede holdet på banen. Mia kunne derfor ikke deltage i 1. holdskampen, som

hun plejer, fordi de to kampe foregik samtidigt. Hun fortæller os, at træneren har forklaret hende, at det skete, fordi hun er dygtig, at han havde brug for hendes hjælp. Hun er vred over ikke at have spillet på 1. holdet og at være blevet flyttet rundt uden at være blevet spurgt. Vi ved ikke, om træneren havde delagtiggjort Mia i sin plan inden kampen. Pædagogen fortæller os den samme historie senere på dagen, også hun fortæller, at træneren havde en plan med at lade Mia lede det andet hold, men at Mia ikke kunne rumme situationen, fordi hun samtidig med at blive udpeget til leder også for en stund blev degraderet fra 1. holdet. Mia har flere lignende beretninger om, at hvis noget er svært for hende på opholdstedet, så dropper hun folk og melder sig ud af relationerne til de andre på stedet. Pædagogen fortæller, at de derfor dagligt taler med Mia om, at hun kunne vælge anderledes til gavn for sig selv og sine omgivelser, fx ved at begynde til fodbold igen, men måske et andet sted. Det vil Mia dog ikke, og på den måde bliver hun sat i en situation, hvor hun selv bliver straffet, selv om hun i interviewet mest fremstiller det, som om hun straffer de andre.

I kapitlet om døgninstitutionen har vi præsenteret Jeff, som var parat til at tage imod et tilbud om at hjælpe andre. Han er træner for nogle mindre gymnaster ved siden af, at han også selv dyrker gymnastik. Han siger, at de små drenge er sjove, og at det er en udfordring at skulle holde styr på så mange børn på en gang. For ham bliver det en styrke at være så god til sin sport, at han kan hjælpe andre, mens det for Mia bliver et nederlag, fordi hun opfatter trænerens handling som et fravalg og ikke som et tilvalg af hendes evner.

Mads går til fodbold på andet år, efter han kom til opholdsstedet. Han har gået til fodbold i 9 år i alt. Han kan ikke huske, da han startede, men mener, at han selv fik ideen dengang. Han cykler en halv kilometer til fodbold hver vej med to drenge fra opholdsstedet. Han går også sammen med nogle, han kender fra byen. Han har gået i skole med dem på en skole i nærheden. Alligevel vil han snart stoppe til fodbold, når sæsonen slutter om en måned. Han har fået sløve ankler, siger han, og en knæskade, fordi de går til den. Han spiller også med nogle, der er meget større end ham selv. Når fodbolden slutter, skal han ikke gå til noget mere, siger han og mener ikke, at han vil komme til at kede sig.

Vi spørger til fodboldskaderne, og om han synes, at han bliver taklet mere end de andre drenge på holdet?

M: Det ved jeg ikke. Jeg er rigtigt god til at dribble, og det har jeg fået at vide af rigtig mange. Nogle gange, så dribler jeg, og så kan de ikke få bolden fra mig, og så er de nødt til at gå ind og bruge noget krop, og så træder de mig altid på mine ankler eller på mine knæ.

I: Tror du ikke, at du kommer til at savne dem dernede?

M: Så begynder jeg bare igen.

I: Hvad med vennerne du har til fodbold, kommer du ikke til at savne dem?

M: Det er lige meget. Jeg er jo ikke sådan rigtigt venner med dem.

I: De kommer ikke her. Kunne du tænke dig, at de kom her?

M: Næ.

I: Er der nogen, du snakker godt med derhenne?

M: En målmand. Han er 15 år. Ham snakker jeg meget med.

B: Kunne du ikke tænke dig, at han skulle komme herhen?

M: Næ, er vi ikke snart færdige?

Mads fortæller lidt senere, at han har dårlig kondition, fordi han ryger meget. Han har ikke tænkt på at holde op med at ryge, så vil han hellere stoppe med fodbold, siger han. Både Mads og Mia har begge gået til mange ting, men kun fodbolden har de begge holdt ved længe. Det er derfor også sandsynligt, at de begge vil komme i gang igen med boldspillet, for de har før holdt pauser fra det. Men det er karakteristisk for dem begge, at de kan skippe det uden at mene, det får nogen indflydelse på deres fritidsliv. Måske siger det noget om, at det ikke betyder så meget for dem?

INGEN PIGER AT DELE FRITIDEN MED PÅ OPHOLDSSTEDET

Pædagogen, vi taler med, fortæller, at der altid er en majoritet af drenge, der visiteres til opholdsstedet. De kompenserer for dette ved at lave specielle ting med de få piger, der bor der, for at give dem mulighed for at være sammen med andre piger. For tiden er det blot Mia. Hun fortæller, at hun har gået til dans i en by ret langt væk fra opholdsstedet, hvad der ellers ikke er praksis mht. fritidsaktiviteter. Nikolaj vil fx gerne gå til trampolinspring i byen langt væk, men det må han ikke. Pædagogen fortæller, at Mia, fordi hun er den eneste pige, er meget feteret af pubertetsdrene, og at hun udnytter det til at bestemme over dem. Hun siger samtidig, at Mia er god til sport og på den måde ser drengene op til hende. Mia siger også selv, at fordi hun er bedre til bold end mange af drengene, er hun accepteret af dem. Mia har venner hjemme, og måske er hendes tiltagende hjemlængsel også et udtryk for, at hun bliver ensom af at være den eneste pige på stedet. Da hun begyndte, var der en pige på opholdsstedet, som hun godt kunne lide, fortæller hun. Nu siger hun, at hun er ligeglad med, at hun er den eneste pige, for hendes strategi er blot at komme hjem. Mia beretter om mange problemer med at omgås andre børn og mange konflikter med pigerne i skolen, som hun ikke vil tale med. Hun fortæller desuden, at hun er udelukket fra at bruge Arto, fordi hun har brugt grimt sprog, og hun beretter om konflikter med andre piger, når hun er hjemme i weekenden. Vi fortolker Mias fortællinger, som udtryk for ensomhed, fordi hun mangler muligheder for at skabe nære relationer, hvilket er vanskeliggjort af, at der ikke er nogen jævnaldrende piger på opholdsstedet, sådan som det er lige nu.

SAMMENLIGNING AF FRITIDSLIVET PÅ DØGNINSTITUTIONEN OG OPHOLDSSTEDET

Fælles for døgninstitutionen og opholdsstedet er, at de ligger langt ude på landet, og at der er langt til den nærmeste større by. De har begge gode udenomsarealer, hvor både piger og drenge spiller bold, og desuden er skole og institution integreret i hinanden.

Blandt forskellene mellem døgninstitutionen og opholdsstedet er for det første, at døgninstitutionen er meget større. På opholdsstedet er der kun plads til få børn, mens skolerne, der er integreret på de to institutioner, er nogenlunde lige store.

For det andet har børnene på opholdsstedet andre og måske mere alvorlige typer af problemer end børnene på døgninstitutionen. Det drejer sig om at have begået vold, kriminalitet, have et misbrug, og nogle har været udsat for incest.

For det tredje er der pædagogiske forskelle i synet på børnene på institutionerne. På døgninstitutionen mener man, at børn i deres væsen kan ændre sig. Hvis børn bliver guidet af voksne og støttet af faste rammer, vil de kunne udvikle de sider, som de ikke har fået med i deres tidligere barndom. Det kan både være i forhold til adfærd, men også på et dybere psykologisk plan. På opholdsstedet mener man, at børn, der er tidligt skadede, har passeret nogle udviklingstrin, som ikke kan genskabes, og at børnene derfor ikke i deres væsen kan ændre sig, men med hjælp fra voksne kan ændre sig på det adfærdsmæssige plan. De voksne skal gennem en fast praksis lære børnene, hvordan de skal reagere adækvat i sociale sammenhænge, så de ikke skader sig selv og andre. Selv om der er forskellige pædagogikker på de to institutioner, er de begge organiseret ud fra en forståelse af, at børnene skal have faste strukturer for at kunne udvikle sig positivt. Der er imidlertid stor forskel på, hvad man mener med en fast praksis det ene og det andet sted. På døgninstitutionen fraviger man aldrig tidsskemaer og regler, selv om de indimellem ikke passer til det individuelle barn og derfor fremstår som meningsløse for barnet. På opholdsstedet har man regler, som man i princippet håndhæver, fx ved igen og igen mundtligt at gentage over for børnene, at man ikke må ryge på opholdsstedet. Men i praksis fraviger man dem, når de viser sig ikke at kunne holde i konkrete situationer.

Endelig er der en forskel på de fritidsmuligheder, man har på de to institutioner. På døgninstitutionen er fritiden struktureret det meste af dagen, og der er få tidsrum til fri leg, og den, der er, kan være bundet, så man fx ikke må være alene på sit værelse. Børnenes organiserede fritidsinteresser er kun sjældent selvvalgte og altid et led i en udviklingsplan for barnet. På opholdsstedet er fritiden efter skole organiseret mere som i et fritidshjem, hvor man kan vælge aktiviteter til, hvis man har lyst til at deltage. I fritiden kan man stort set vælge at gå til det, man ønsker op til to gange om ugen og inden for en rimelig geografisk afstand.

KVALITATIVE FORSKELLE PÅ FRITIDEN PÅ OPHOLDSSTEDET OG PÅ DØGNINSTITUTIONEN

Med de opridsede ligheder og forskelle mellem institutionerne in mente vil vi fremhæve nogle kvalitative forskelle, som vi ser på de anbragte børns beretninger, alt efter om de er på den ene eller den anden institution. På døgninstitutionen er der en del beretninger hos de fem af børnene om aktiviteter, de gerne vil dyrke i fritiden, som fx at gå til motorlære, læse bøger i enerum, spille computer eller tale i mobiltelefon, og som de pga. regler og tidsskemaer ikke kan komme til, mens der på opholdsstedet kun er få beretninger fra børnene om at have lyst til en fritidsaktivitet. I børnenes beretninger fra opholdstedet går ord og vendinger som, ”jeg gider ikke”, og ”jeg sover mest” igen. Desuden manglede børnene ofte ord, når vi spurgte om deres ønsker til fritidslivet. Børnene blev af pædagogerne opfordret til selv at være med til at bestemme fritidsaktiviteter, ture, spisesmenuer, film osv., men ud over at bestemme shoppeture, køre i mooncar og spille fodbold på banerne, er der ikke mange beretninger om, at børnene bruger denne frihed til at gøre noget, de brænder for. Man kan derfor lidt paradoksalt sammenfatte det således, at børnene med ideer ikke har rammerne for at udfolde deres fritidsliv på døgninstitutionen, mens børnene, der ikke har ideer og energi til udfordringer i fritidslivet, ellers har rammerne til det. I denne iagttagelse ligger der fra vores side ikke nogen vurdering af børnene i forhold til at udforme ideer for deres fritidsliv, men vi kan se to forskellige mønstre. For det første et mønster, hvor de børn, der beretter om meget belastede forhold hjemme, sådan som vi også så det i beretningerne fra børnene, der går på heldagsskole, også er de børn, der har sværest ved at skabe noget i fritiden, som de virkelig brænder for. Her udgør Markus en undtagelse, da han formår at mobilisere energi til at formulere nye udfordringer for sig selv i fritidslivet. For det andet et mønster, der viser, at de børn, der ikke ønsker at være anbragt, ikke kan skabe sig et godt fritidsliv, der hvor de er, fordi de bruger energien på at gøre omgivelserne opmærksom på, at de vil hjem. Det gælder for både Mia og Louise.

FRITIDSLIV I PLEJEFAMILIE

Vi har interviewet otte børn, som bor i plejefamilie, fire piger og fire drenge. Pigerne er Sasja på 16 år, Majken på 15 år, Cecilie på 14 år og Anna på 9 år. Drengene er Jacob på 16 år, Simon på 13 år, Thomas på 12 år og Sune på 9 år. Alle otte børn har et aktivt fritidsliv med både organiserede og uorganiserede fritidsaktiviteter, og alle beskriver situationer med venner fra deres kvarter. Nogle beskriver også situationer med venner hos deres biologiske forældre. Kendetegnende for disse børn er at de ikke har beretninger om at være trætte eller kede sig, og at deres fritidsliv foregår mange steder: i hjemmet, i skolen, i forskellige fritidstilbud og på lokale pladser og områder. Mange har aktiviteter med husdyr, som de lufter eller passer. Børnene har meget forskellige anbringelseshistorier. Nogle er blevet anbragt i en plejefamilie, da de var meget små, mens andre først er anbragt senere i livet. Nogle har kun været i en plejefamilie, mens andre har været anbragt flere steder. Selv om børnene har meget forskellige anbringelseshistorier, er det et fællestræk hos dem, at de fungerer rimelig godt i skolen. Når disse børn ser ud til at have et aktivt fritidsliv, der er præget af lystbetonede aktiviteter, de selv har valgt, skyldes det måske ikke det forhold, at de er i en familiepleje, men at de er så velfungerende, at de har kunnet placeres i familiepleje, eller at de er anbragt så tidligt, at forældrenes problemer ikke har haft så store konsekvenser for børnene. Vi vil beskrive børnenes hverdag i korte træk og derefter præsentere forskellige forhold, som karakteriserer fritidslivet.

SKOLELIVET

Seks af plejebørnene går i folkeskole, Cecilie går på en friskole, mens Sune går på en specialskole, fordi han har nogle sprogproblemer. Med undtagelse af Sune er børnene placeret på aldersvarende klassetrin, og de fortæller, at de kan følge med fagligt, selv om nogle kæmper med enkelte fag. Simon får som den eneste ekstraundervisning, fordi han har svært ved matematikken. Det er et fællestræk ved disse børns beretninger, at de ikke fortæller om problematiske forhold til lærere og andre elever på deres nuværende skoler. De kan godt have faglige problemer, som Simon med matematikken, men det er ikke noget, der flyder på en negativ måde i deres fortællinger. Der er nogle af børnene, som har flyttet skole, fordi de ikke brød sig om skolen, de før gik på, men det er typisk for disse børn, at problemerne er blevet løst, da de opstod, og derfor ikke har nået at vokse børnene over hovedet. I hvert fald fremstår deres beretninger om forløbene ikke traumatiske. For eksempel fortæller Majken, at hun i forbindelse med et obligatorisk skift fra en landsbyfolkeskole uden overbygning til en folkeskole med overbygning kom i en klasse, hvor lærerne efter hendes mening var dårlige:

M: Jeg kunne bare ikke enes med lærerne, der var deroppe.

I: Du brød dig ikke om at være på Sydskole?

M: Nej, for jeg synes ikke, at man lærte nok.

I: Så du nåede kun at være lidt på skolen?

M: Ja, i en måned.

B: Det var bare ikke dig?

M: Jeg synes, at de var useriøse.

Majken blev flyttet efter en måned og er glad for den nye folkeskole. Cecilie har tidligere gået på en folkeskole, hvor hun blev mobbet, men har i de sidste fire år gået på en friskole, som hun er meget glad for. I hendes tidligere folkeskoleklasse var der klikker, og mange børn blev

holdt uden for i hendes klasse. Hun fortæller om friskolen, at alle kender alle, at der er små klasser med 12 børn i hver, og at eleverne er sammen på tværs af skoleklasser og køn i frikvartererne. Og der er generelt en god stemning blandt alle børnene. Cecilie siger:

Sådan er det på små skoler, der er plads til alle. Det er almindeligt kendt. Jeg har gået på folkeskole. Der var så mange børn, og de var meget anderledes. Hvis man ikke var ligesom dem, så kunne man bare ikke få lov til at være med til at lege. Det var ikke så sjovt at tage i skole.

ANBRINGELSESHISTORIER

Børnene har forskellige anbringelsesforløb, og det stiller dem forskelligt i deres plejefamilier. Nogle er mere integrerede end andre. Der er en tendens til, at jo tidligere barnet er anbragt, desto mere integreret er barnet i plejefamilien. Nogle børn har rigtig gode relationer til deres biologiske forældre, som de ser ofte, mens andre sjældent ser deres forældre og mest er knyttet til plejeforældrene. Men det er typisk for børnene, at der ikke er to anbringelsehistorier, der ligner hinanden. Vi fortæller her i korte træk hvert barns historie, da vi mener, at det er væsentligt at forstå den kontekst, som børnenes plejefamilier og biologiske familier udgør, for at kunne forstå den energi, disse børn går til fritidslivet med.

Vi har interviewet to søskendepar, som er anbragt i samme plejefamilie. I begge tilfælde er børnene ikke anbragt samtidigt i familierne. Det ene par er Sune på 9 år og Jacob på 16 år. Sune har været anbragt i sin plejefamilie, siden han var knap to år gammel, og han har ikke været anbragt andre steder. Sune er lidt bagud i sin udvikling pga. hans taleproblemer. Hans plejemor fortæller mig i telefonen før interviewet, at Sune mere er som en 7-årig end som en 9-årig pga. sit handicap, men at han udvikler sig meget hurtigt nu, fordi han er blevet opereret igen og derfor taler bedre. Sune er også nem at forstå, når man har vænnet sig til hans tale.

Sune er meget knyttet til sine plejeforældre. Han fortæller om mange daglige ting, som han gør med dem. Han har ingen beretninger om sin biologiske mor eller to storesøstre, som er voksne og i dag bor med moren, selv om også de har været anbragt hele barndommen. Han

taler om Jacob og om de praktiske ting, de gør sammen: dækker bord og putter ting i opvaskemaskinen. Men han har ingen beretninger, der viser et hjerteligt forhold til broren. Jacob er tydeligvis også mere knyttet til en af sine søstre, som han har boet med et andet sted, da han var mindre. Jacob, der er 16 år, er først kommet til Sunes plejefamilie for fem år siden. Jacob blev anbragt uden for hjemmet i en plejefamilie, da han var fem år gammel. Her var han to år, så kom han til et opholdssted, hvor han var i fire år, og som 11-årig kom han så til lillebrorens plejefamilie.

Hver anden weekend, når han og Sune besøger moren, bliver Jacob der hele weekenden, mens Sune kun er der et par timer hver anden fredag. Jacob virker ikke specielt integreret i sin plejefamilie. Han fortæller, at han oftest sidder på sit eget værelse og spiller computer eller playstation, og hvis han skal se tv, vælger han sit eget frem for det i stuen. Han siger, at det gjorde han også, da han var mindre. Jeg spørger, om plejeforældrene ikke spørger, om han kommer ind til dem i stuen. Han svarer:

Nej, de siger bare, jeg skal huske at åbne vinduet.

Hans tilbagetrukkethed kan dog også skyldes, at han er teenager, hvilket fx fremgår, når han fortæller, at hans lillebror og hans plejeforældres to børnebørn er irriterende og forstyrrer ham på værelset. Men igen kan denne irritation også skyldes, at han faktisk ikke er knyttet til dem, i og med han ikke har boet med sin lillebror i en lang periode, før han kom i samme plejefamilie som ham. På spørgsmålet om, hvem der hjælper ham med lektier, svarer han spontant, at det gør venner eller læreren. Direkte adspurgt om plejeforældrene hjælper, siger han, at plejemoren og -faren er dygtige til hver deres ting: dansk og matematik, så dem kan han også spørge, men det er ikke dem, han tænker på først. På et tidspunkt taler vi også om, hvem han ville gå til, hvis han havde et problem. Han ville bruge sine venner. Jeg spørger ham, hvem han ville tale med, hvis han var rigtig ked af det. Han siger:

Så holder jeg det inden for mig selv. Jeg er bare sådan. Jeg snakker ikke så meget med min mor eller min plejemor.

Jacob fortæller, at han skal på efterskole i 10. klasse, dvs. efter sommerferien, og at han derefter ikke regner med at skulle tilbage til plejefamili-

en, men ind i en ungdomshybel, har han talt med sin sagsbehandler om. Jacob siger ikke noget dårligt om plejefamilien, og han fortæller også, at han er glad for at bo der. Det er bare tydeligt, når han fortæller, at han følelsesmæssigt ikke deler så mange ting med dem, som hans lillebror gør. Sune sætter sig fx på skødet af moren eller står tæt op ad hende flere gange, mens jeg er der. Jacob fortæller, at han er glad for at være hos sin biologiske mor og søstrene, som tit har deres kæresten på besøg. Der er også et andet forhold, der trækker hos moren, og det er en pige, han har lært at kende i kvarteret, hvor moren bor. Han glæder sig til at mødes med hende. Ellers har han ingen faste venner hos moren.

Det andet søskendepar er Simon på 13 og Anna på 9 år. De har samme mor, men to forskellige fædre. Simon har ikke nogen kontakt til sin biologiske far, men begge børn ser Annas far, som i dag er skilt fra deres mor. De har også kontakt til deres mormor, som af og til besøger deres mor. Når de er hos moren hver anden weekend, besøger de Annas far, som bor lige ved siden af. De ser også morens søster, som bor i København. Der overnatter de nogle gange og laver ting med deres kusiner og fætter. De har kun boet i den samme plejefamilie og blev anbragt der, da de var henholdsvis tre og to år. Der er to andre børn i familien, plejeforældrenes søn på 15 år og en anbragt pige, Thea på 10 år. Både Simon og Anna har beretninger, der viser, at de har et nært forhold til hinanden, til plejeforældrene og deres to 'søskende' i plejefamilien. Anna har fx forskellige beretninger om leg med Thea:

I: Hvad laver du, når du kommer hjem fra SFO'en?

A: Der vil jeg lege med Thea.

I: Så kommer hun hjem samtidig?

A: Ja.

I: Hvornår spiser I?

A: Klokken 18.

I: Spiser I alle sammen sammen?

A: Ja.

I: Hvad laver du så bagefter?

A: Der går vi ud i sandkassen, hvis det er godt vejr.

I: Hvad laver I ude i sandkassen?

A: Vi leger butik og laver sandslotte nogle gange.

I Simon og Annas plejefamilie laver de også mange ting sammen, og børnene fortæller om, hvordan man hjælper hinanden og snakker sammen om, hvad de hver især godt kunne tænke sig. For eksempel fortæller Simon om de forskellige skater-arrangementer, som hele familien tager til med ham, fordi han er helt vild med at skate på baner.

Cecilie på 14 år har boet i sin plejefamilie, siden hun var otte år. Hun har ni plejefamiliesøskende, som er mellem 14 og 37 år. Der bor kun en 14-årig dreng og en 18-årig pige hjemme. Der bor ikke flere plejebørn. Der er mange niecer og nevøer.

Hun er kommet i familien hver weekend fra hun var lille, fordi hendes mor i sin ungdom har været kæreste med en af sønnerne i huset. Måske har Cecilie været aflastningsbarn i familien til at begynde med, men det kender hun ikke noget til. Hun besøger ofte sin biologiske mor. Hendes mor er førtidspensionist, hun lider af knogleskørhed og af depressioner. Moren er fattig, siger Cecilie, hun forsørger også en kæreste fra udlandet. Hun har en bror på 27 år, som hun også ser, når hun er hos moren. Der er også en bedstemor, som hun ofte taler i telefon med, men sjældent ser. Cecilie beretter ikke om problemer med at se sin familie, og hun er den aktive part i at opsøge moren ugentligt. Hun fortæller, at hun hygger sig i sin mors køkken efter skole og nyder, at hun kan komme og gå, når hun vil hos moren. Faren har hun ikke haft forbindelse med, siden hun var otte år, da han bor i udlandet. Det er okay for hende.

Cecilie og hendes plejefamilie tilhører en kristen menighed. Jeg spørger, om det er okay for hendes mor, der ikke tilhører den kristne menighed, at hun er medlem. Hun svarer:

Det er hun rigtig glad for.

Majken kalder sine plejeforældre for far og mor. Hun har også sin storebror boende i familien, men han er på efterskole for tiden. De ser kun deres mor ved helt særlige familiebegivenheder som konfirmationer, men de ser deres far hver anden måned i nogle timer. Ofte foregår samværet i plejefamilien. Majken fortæller om en tæt tilknytning til sin plejemor, som hun deler sin store lidenskab, heste, med. Plejeforældrene har to voksne børn, som selv har små børn. Dem besøger familien ofte. Majken, hendes bror og plejeforældrene tager på ferierejser flere gange om året, og de foretager sig mange ting i fritiden sammen. Da jeg efter at have fået samtykket fra Majkens mor ringer for at aftale tid til interviewet, er plejemoren ikke glad for det. Hendes pointe er, at Majken ikke er et rigtigt plejebarn, og at hun i hvert fald ikke skal mindes om, at hun er det. Majken vil dog gerne deltage, og hun ser ikke de store konflikter i, at hun har to sæt forældre:

I: Kalder du din plejemor for mor?

M: Ja, og Knud for far.

I: Hvad kalder du dine biologiske forældre – også far og mor?

M: Ja, det er lidt sværere, når de er sammen. Det er de ind imellem. Men det er sådan, det er, så det er okay.

Thomas på 12 år er først blevet anbragt i familiepleje for nylig. Hans mor har flyttet meget rundt med ham, da han var mindre. Men i de sidste tre år op til anbringelsen har de boet i den samme beboelsesejendom, hvor Thomas fortæller, at han havde kontakt til en ældre kvinde, som tog sig af ham, når morens misbrug blev for voldsomt. Thomas beretter overvejende om en nær relation til den ældre kvinde, hvorimod han ikke har den samme type fortællinger om sine forældre. Thomas har samvær med både sin mor og sin far, som er skilt. Hver uge besøger han også den ældre kvinde, som tog sig af ham.

Thomas er glad for at bo i sin plejefamilie, men det hele er meget nyt. Han fortæller, at det vigtigste for ham er, at hans nye plejefamilie bor, så han har kunnet fortsætte i sin skole og stadig kan se sine venner. De første to år, han gik i skole, flyttede han skole, hver gang moren flyttede et nyt sted hen. Han siger, han har gået på 16 skoler:

M: Vi flyttede meget. Faktisk hver måned.

I: Ok, ved du hvorfor?

M: Ja, men det gider jeg ikke svare på.

I: De sidste tre år, hvor du har boet her, har du så gået på den samme skole?

M: Ja.

I: Hvordan har det været at bo det samme sted og gå i den samme skole?

M: Det er bedre. Jeg har sagt, at jeg ikke gider skifte skole mere. Hvis min mor vil flytte til en anden by, vil jeg tage bussen, for jeg vil absolut gå på den skole der.

I: Du vil blive boende her, selv om din mor flyttede til en anden by? Har du sagt det til hende?

M: Ja.

Det sidste barn, Sasja på 16 år, som vi har interviewet, er anbragt i slægtspleje hos hendes ældre søster på 43 år. Sasja har fire andre søskende, hvoraf de tre er halvsøskende. Hendes forældre er skilt. Sasja har været på efterskole i 8. og 9. klasse, men orkede ikke at skulle hjem til moren igen eller være på efterskole længere. Hvis søsteren og hendes mand ikke havde sagt, at Sasja kunne komme og bo hos dem, var hun enten blevet derhjemme eller flyttet i sin egen lejlighed. Hun havde tænkt på, om det var det, der skulle til for at få det bedre. Hun var virkelig træt af at være derhjemme, selv om det bare var i weekenderne, når hun var hjemme fra efterskolen. Sasja går i 10. klasse, hun skal begynde på gymnasiet til næste år og vil blive hos søsteren, til hun afslutter sin gymnasieuddannelse.

DE LOKALE KVARTERER SOM RAMME OM FRITIDSLIVET

De otte børn i plejefamilierne bor alle i eget hus, og der er husdyr i alle familierne. Husene, som der er god plads i, ligger enten i store haver eller omgivet af grønne områder. Nogle af plejemødrene arbejder ikke eller er på deltid. Desuden har nogle af forældrene arbejde i det lokale miljø, så de er i nærheden, fx er Sune og Jacobs plejefar vicevært i det kvarter, drengene bor i. Anna og Simons plejeforældre har deres egen virksomhed i hjemmet. Alle plejebørn vi interviewer, på nær Cecilie, går i skole i gå- eller cykelafstand fra deres hjem. Cecilie har 45 minutters bustransport hver vej til og fra skole. Hun bruger tiden til at lave lektier og høre musik på sin telefon. Hun siger, at det er okay. Hun er hjemme kl. 15:00 hver dag. Cecilie bruger også tid på at komme til og fra mange ugentlige møder i menighedens kirke og forsamlingshus, som ligger 20 kilometer fra, hvor de bor. Her kører hun ofte med familie og venners familie, der bor i nærheden. Cecilie er derfor et barn, som oplever, at en del af hendes fritid i dagligdagen går med transporttid, alligevel problematiserer hun det ikke, hvilket ifølge mobilitetsforskeren Trine Fotel er normalt. Børn sætter ofte ikke spørgsmålstegn ved transport, de tager det som en livsbetingelse i deres hverdag. På den måde er børn ofte loyale og indretter sig efter forældrenes valg af bosted, skole og andre forhold, der påvirker børnenes hverdag (Fotel, 2007). Vi har dog også set, at børn kan have modtræk, sådan som Thomas har det, når han ikke vil flytte med moren igen, hvis hun flytter til en anden by. Dette kan dog også skyldes, at Thomas er mere knyttet til den ældre kvinde end til sin mor, og at hans loyalitet derfor også ligger der.

De mindre børn, vi interviewer, har alle et uorganiseret fritidsliv, de selv sætter i gang med andre børn. Der foregår meget udenfor, sådan som vi fx har hørt, at Anna sidder i sandkassen med sin plejesøster, når hun kommer hjem fra SFO. Sune på 9 år leger også meget udenfor. Da jeg kommer for at interviewe ham, løber han udenfor med nogle drenge på hans egen alder. Han fortæller, at han har venner i rækkehuskvarteret, hvor han bor. Da jeg skal gå, følger han mig af sted til bussen, så han kan vise mig et sted, hvor de er ved at rive en stor bygning ned. Store maskiner kører rundt på grunden, og det larmer helt enormt. Her falder han i snak med nogle andre drenge og glemmer alt om mig, der fortsætter hen til bussen.

Simon på 13 år skater hver dag med sine venner i kvarteret, hvor de bor.

I: Hvor kan man skate henne her?

S: Rundt omkring på gaden.

I: Der er ikke nogen ramper?

S: Den er blevet revet ned. Der var en oppe på skolen, men den skulle et andet sted hen.

I: Hvad synes du om det?

S: Det er ikke særlig godt.

Det har imidlertid ikke taget lysten fra Simon, at rampen i nærområdet er væk. Simon øver med tre venner hver dag på gader og boldbaner eller andre steder, hvor de kan blive bedre. Simon fortæller om alle de forskellige trick, de kan. Han tager også ud med familien til skater-arrangementer både med sin plejefamilie og med sin biologiske mor og mosterens familie i København.

De ældste af børnene er aktive ude, men de sidder også meget indenfor med computere, musik og playstation. Men det kommer an på, hvad deres interesser er. For eksempel er Majken altid ovre på rideskolen, som ligger ved siden af, hvor hun bor. I weekenden er hun der allerede kl. 08:00 om morgenen. Hun passer hestene, skridter dem af og hjælper træneren med de mindre børns springøvelser. Hendes veninder er alle jævnaldrende piger, der også kommer på rideskolen. Hun fortæller levende om sin interesse for heste.

Jacob spiller fodbold med kammeraterne i frikvartererne i skolen hver dag. Han siger, at det er vigtigt altid at træne, hvis man skal blive god, men han ville egentlig gerne spille mere fodbold udenfor, end han allerede gør. Han fortæller, at han og drengene fra kvarteret tidligere spillede meget fodbold på en bane i nærheden, men at det ikke rigtig er kommet i gang i dette forår. Han fortæller:

Engang, der spillede vi fodbold næsten hver eneste dag, hvis solen skinnede, men det gør vi ikke mere, men jeg ved ikke hvorfor. Vi spurgte alle, om de kunne, eller vi ringede til hinanden. Vi gjorde det sidste år, men vi har ikke gjort det i år. Alle sidder og spiller et eller andet spil derhjemme.

Jeg spørger, om det kan være, fordi de drenge, han spillede med, er blevet for store til at spille fodbold, og om der nu er mindre drenge, der spiller på banen. Han siger, at det ved han ikke rigtig, at det blot er blevet sådan, at de fleste hellere vil sidde hjemme og spille computer. Det er stadig forår, da jeg interviewer Jacob, og måske er det bare ikke rigtigt kommet i gang endnu.

Der er ingen af pigerne blandt plejebørnene, der spiller fodbold, mens pigerne på døgninstitutionen og opholdsstedet og på heldagsskolerne spiller fodbold. Anna siger fx om at spille fodbold på den lokale bane:

A: Der er en legeplads lige herovre. Så kan man også gå op på skolen, der er nogle, som spiller fodbold.

I: Gør du nogle gange det?

A: Jeg spiller ikke fodbold.

I: Hvorfor ikke?

A: Hvis man bliver sparket eller ...

Man kan sige, at det forhold, at børn pludselig bliver sat i en anden kontekst, end de har været vant til, måske åbner for, at kønsforskelle betyder mindre, end de gjorde i den kontekst børnene kom fra. Der kan muligvis indtræde nogle andre praksisser, fordi døgninstitutioner og heldagsskoler er mere voksenstyrede, end en børnegruppe i et kvarter eller en skolegård normalt er, hvor børnene selv strukturerer legen i frikvartererne eller fritiden. Der er sikkert også flere børn at vælge imellem i det lokale kvarter og i en folkeskole, og derfor kan man finde en af eget køn i de fleste tilfælde. Man behøver ikke udfordre kønsforskellene. Kønsforskeren Dorthe Staunæs skriver, at en aktør i skolen eller andre steder i bør-

nenes nærmiljø identificeres gennem de fysiske lokaliteter, børnene befinder sig i eller *ikke* befinder sig i. Man bliver derfor 'en af drengene', når man er på fodboldbanen (Staunæs, 2004, p. 113). Fodboldbanen er som lokalitet symbolsk forbundet med maskulinitet, men da denne relation netop er til forhandling, kan den symbolske relation mellem køn og lokalitet sagtens være forrykket på andre lokaliteter, som fx i salen på heldagsskolen og boldbanerne på opholdsstedet og døgninstitutionen.

GLÆDE VED DET ORGANISEREDE FRITIDSLIV

Alle otte børn går til en eller flere organiserede fritidsinteresser. I modsætning til hvad vi så på døgninstitutionen, går børnene kun til ting, de selv har bestemt sig for at gå til. Og nogle brænder for deres sport eller aktivitet på en måde, så de dyrker den både som organiseret og uorganiseret aktivitet. Det gælder Simon, Jacob og Majken.

Simon fortæller, at han altid skater i kvarteret, hvor han og vennerne finder egnede steder på egen hånd. Han siger også, at de træner under vejledning en gang om ugen med ungdomsskolen på professionelle baner i de omkringliggende store byer. Simon og hans tre venner tager af sted hver gang. Simon fortæller:

S: Nogle gange er vi i Slagelse eller Roskilde. Men sidste onsdag var det sidste gang. Men efter sommerferien kommer det igen.

I: Hvad tid går du til det?

S: Det plejer at være fra kl. 14:45, og så kommer vi hjem kl. 21:30.

I: Halv ti. Hvor vildt.

S: Så bliver vi kørt i bus.

I: Hvor mange er I sammen af sted?

S: Vi er 24 fra min by og nabobyen.

Jacob, der spiller fodbold med vennerne hver dag i skolen, efterlyser, at de unges spil på den lokale bane kommer i gang igen efter vinteren. Jacob har gået til fodbold uafbrudt, siden han var 7 år. Hen over de forskellige anbringelsessteder har fodboldspillet fulgt ham hele vejen. Da han var på institution, gik han også til andre fritidsaktiviteter, fx ridning, fordi de havde heste på institutionen, men når han selv skal vælge, er det fodbold. Han går til træning to gange om ugen og nogle gange til kamp på en hverdagsaften, og så er der altid kamp lørdag formiddag. Når Jacob er hos sin mor hver anden weekend, kan han ikke komme til kamp. Men på trods af hans store lidenskab for fodbold, gør det ham ikke så meget. 'Man får ondt i benene af at spille så meget bold', siger han, og desuden nævner han, at han denne weekend skal mødes med den pige, han ser hos moren, og det vil han hellere. Vi tolker også Jacobs accept af at gå glip af fodbold hver anden lørdag som et udtryk for, at han gerne vil være sammen med sin mor og sine storesøstre. Det er prisen, og det nytter ikke at tænke så meget på det. Jacob ville gerne være begyndt før til fodbold, fortæller han:

Jeg spillede meget med mine venner, men min mor kunne ikke betale for det dengang, så det blev først, da jeg kom i plejefamilie, så begyndte jeg at gå til fodbold.

Jacob ved ikke, hvorfor moren ikke havde råd til, at han kunne gå til fodbold, men en kvalitativ undersøgelse af den forebyggende indsats over for udsatte børn viste eksempler på, at biologiske forældre ikke kunne opnå økonomisk støtte fra deres sagsbehandler til deres børns fritidsaktiviteter. Men når børnene var fjernet fra hjemmet, kunne aflastnings- eller plejefamilier godt få støtte til de ønskede fritidsaktiviteter (Stenstrup, 2002).

Jacob fortæller om sit fodboldhold, mens han viser mig nogle billeder af holdet på sin opslagstavle. Det er de samme drenge, Jacob har spillet fodbold med i årevis, fortæller Jacob, mens han viser billederne af holdene.

Majken går til ridning en gang om ugen, hvor hun selv får undervisning. Resten af tiden er hun på rideskolen. Der gælder altså det samme for hende som for Jacob og Simon; hendes fritidsinteresse breder sig ud over det meste af fritiden, og er ikke kun noget, som hun går til og til. Hun har redet, siden hun var fire år. Det giver hende mange kon-

takter blandt både voksne og børn. For eksempel besøger hendes første ridelærer hende stadig engang imellem. Og hun er glad for flere af ridelærerne. Majken fortæller om forskellige situationer, hvor hun vises særlig tillid af lærerne på rideskolen. Hun siger:

M: Ja, så går jeg ned og hjælper med spring. Det er de også meget glade for. Jeg passer også en hest i weekenden. En hest, som man ikke rigtig rider, så den kan vænne sig til, at den på et tidspunkt skal rides. Ejeren har været oppe og ride på den, og det gik rigtig godt, men hun [hesten] er stadig ung.

I: Får du lidt penge for det?

M: Nej, det gør jeg helt frivilligt, fordi jeg godt kan lide det.

I: Er det noget, de har spurgt, om du havde lyst til at hjælpe med?

M: Ja, det er min ridelærer, der har denne her hest. Det ville hun være rigtig glad for.

I: Blev du ikke stolt over, at hun bad dig om det?

M: Jo, det var, fordi jeg havde gået og kigget på den og syntes, at den så så sød ud.

For nogle børn fører den ene aktivitet andre med sig, uden at de skipper noget af det, de er i gang med, så de bliver meget aktive på flere felter. Majken dyrker spinning ved siden af ridningen. Hver onsdag træner hun i et træningscenter. Hun cykler for at komme ind til den by, hvor hun træner. Hun fortæller:

M: Der går jeg til spinning fra kl. 18:30-19:30.

I: Hvor er det henne?

M: Det er nede i Bodygym inde i byen.

I: Hvordan kommer du derhen?

M: Jeg cykler.

I: Det er sejt – hvordan har du det så?

M: Jeg synes, at det er rart.

I: Hvordan er det rart?

M: Bare at lave noget, det kan jeg godt lide.

I: Jeg synes, bare det at cykle frem og tilbage må være nok.

M: Det er det ikke.

I: Hvad er der ind til byen, 6 kilometer?

M: Ja, deromkring.

Majken cykler også til skole tre kilometer hver vej, og hun står altid tidligt op i weekenden og går ned på rideskolen.

Anna på 9 år, der har meget gang i veninderne på SFO'en og derhjemme, vil også gerne gå til flere ting. Hun går til svømning, men vil også gerne gå til ridning, fordi hun har to veninder, der gør det, men hun har ikke fået lov endnu. Måske er plejeforældrene lidt bekymrede for, om det er for meget for hende, og desuden er det dyrt. De har sagt, at de skal tale med sagsbehandleren om det, men Anna kan ikke huske, hvad sagsbehandleren svarede.

FORBRUG

Der er generelt blandt de anbragte børn mere fokus på, hvad ting koster, og hvordan de finansieres af dem selv, plejeforældrene, forældrene eller kommunen, end det er tilfældet blandt børn, der bor hjemme. De børn, der er mest integreret i deres plejefamilier, skelner dog ikke mellem deres og plejeforældrenes penge. Jacob styrer sit forbrug. Han er helt klar over,

at han har 400 kr. i lommepenge, og at han egentlig som 16-årig burde have 800 kr., men der er noget koks i det fra kommunens side, som de har lovet ham at rette. Derudover har han et beløb til tøj. Han fortæller, at der er klare regler i plejefamilien for, hvad han selv skal betale med sine lommepenge, og hvad plejeforældrene betaler. For eksempel fortæller han, at plejeforældrene betaler sæbe og tandpasta, mens han betaler for voks til håret og deodorant. Han har også selv betalt for alle sine elektroniske ting på værelset. Han siger:

J: Min bærbare er for mine konfirmationspenge, fjernsynet har jeg købt for nogle penge, som min far skyldte mig, og det andet har jeg sparet op til af mine lommepenge.

Derimod er det hans biologiske mor, der betaler hans mobilabonnement. Hun har også givet ham mobilen. Han har frie sms'er og må tale for 200 kr. om måneden. Jacob siger, at han har, hvad han skal bruge, og at han er god til at spare sammen. Han siger:

J: Jeg kan godt lide at gå i modetøj, men jeg har ikke så meget, så jeg bruger bare det tøj, jeg synes er pænt.

Jeg spørger, om han nogle gange beder, om han må få noget ekstra tøj, fx smarte bukser, men han svarer:

J: Nej, jeg spørger ikke. For de er rimeligt dyre, sådan nogle.

Jacob virker som flere af de andre unge mennesker, vi har interviewet, mere bevidst om penge og forbrug, end det forekommer os, at andre unge er. Det forhold, at kommunen betaler en del af deres forbrug, gør børnene opmærksomme på forholdet mellem forbrug og indtægt i hverdagen. For eksempel hører vi fra kun 12-årige Frederik på døgninstitutionen, at han i øjeblikket har minus på tøjkontoen, og at det kan være lidt svært i forhold til, at han faktisk gerne vil købe nogle nye ting. Desuden lærer børnene at skelne mellem forskellige typer af forbrug, fx tøj, mobiltelefon, sjov og ballade, fritidsaktiviteter og store ting, der skal spares sammen til ud af lommepengene.

ET AKTIVT FRITIDSLIV

Alle børnene i plejefamilier har et aktivt fritidsliv, hvor de både har organiserede fritidsinteresser og selv opsøger og skaber uorganiserede aktiviteter i deres kvarterer. De har alle venner både i skolen og i nærmiljøet. Nogle har et passioneret forhold til en sportsgren, som de har dyrket i mange år, sådan som vi så det hos Simon, der skater, Jacob, der spiller fodbold, og Majken, der rider. Deres passion for sporten rækker ud over de organiserede aktiviteter. For eksempel træner Majken på frivillig basis mindre børn i spring, og uden for rideskolens regi mødes hun med både voksne og børn, som hun har lært at kende gennem ridningen.

Nogle af børnene, som fx Anna, fortæller om at have gået til mange forskellige slags organiserede fritidsaktiviteter, men karakteristisk for børnene i plejefamilierne er, at de ikke omtaler skiftet fra den ene aktivitet til den anden som værende forbundet med problemer. Hos nogle af de andre børn i undersøgelsen har vi hørt, at de skipper en fritidsaktivitet, fordi de har konflikter med andre børn eller voksne, eller fordi de keder sig. Børnene i plejefamilierne beretter ikke om problemer eller kedsomhed som årsag til skift, men om at de har fået lyst til noget nyt, eller at de har lært nye børn at kende, som tager dem med til nye aktiviteter.

Alle børnene har beretninger om plejeforældres opbakning i fritidslivet. Det kan fx være i forhold til at vælge fritidsinteresser eller til at få det til at fungere praktisk i hverdagen. For eksempel hører vi om, at Simon ofte bliver kørt rundt i landet til forskellige skater-arrangementer, og om, at Majken har sin rideinteresse fra og sammen med sin plejemor. Alle seks børn beretter endvidere om at foretage sig noget sammen med plejefamilien, som ferierejser, fester eller endagsture.

Plejeforældrenes opbakning til fritidsaktiviteter er vigtig, men vi mener også, at disse børns positive beretninger om fritidslivet må forstås på baggrund af plejeforældrenes generelle opbakning af børnene i deres dagligdag. På linje med mange andre børn i denne undersøgelse har nogle af børnene i plejefamilier berettet om at have oplevet problemer i skolen, men karakteristisk for børnene i plejefamilierne er det, at der er blevet taget hånd om børnenes problemer fra både de voksnes og børnenes egen side, da problemerne opstod, så de ikke har nået at vokse børnene over hovedet. Det betyder, at børnene i plejefamilierne har positive beretninger om både deres fritidsliv i og uden for skolen.

OPSAMLLENDE DISKUSSION

Vi har interviewet 27 børn mellem 9 og 16 år om deres fritidsliv. Børnene er udvalgt efter, at de enten har en forebyggende foranstaltning i form af en støttekontaktperson eller en besøgsfamilie eller et aflastningssted, eller de er anbragt uden for hjemmet i familiepleje, på døgninstitution eller opholdssted. Vi har i de foregående kapitler beskrevet fritidslivet for de interviewede børn på henholdsvis en heldagsskole, en døgninstitution, et opholdssted og i nogle plejefamilier. Alle de interviewede børn går i skole, og de fleste har et fritidstilbud efter skolen i form af, at døgninstitutionen, opholdsstedet eller heldagsskolen har en dagstruktur, der holder børnene beskæftiget i en institutionel ramme det meste af eftermiddagen, eller børnene fortsætter efter skole i fritidshjem. Det betyder dog ikke, at eftermiddagen ikke kan afbrydes af andre fritidsaktiviteter uden for disse institutionelle rammer.

Der er dog store forskelle på fritidslivet for de børn, som er henholdsvis på døgninstitutionen, opholdsstedet, heldagsskolen og i plejefamilierne, fordi den institutionelle ramme er af stor betydning for, hvilke muligheder og begrænsninger barnet oplever i sin fritid. Vi har derfor analyseret børnenes beretninger efter den hverdag, som strukturerer deres fritidsliv. Her er det vigtigt at være opmærksom på, at der ikke er tale om en generel beskrivelse af heldagsskoler, døgninstitutioner, opholdssteder og plejefamilier, men en konkret analyse af netop de steder vi har besøgt i forbindelse med interviewene. For hvert forskelligt

sted, vi har besøgt, har vi beskrevet, hvad der netop karakteriserer dette sted, og det er på baggrund af disse beskrivelser, at man kan foretage generaliseringer af børnenes oplevelser af fritidslivet, og ikke på baggrund af den generelle foranstaltningstype, som fx anbragt på døgninstitution.

Indledningsvist har vi i kapitel 1 opstillet en række spørgsmål om, hvilket udbytte børn har af fritidslivet. Vi vil på baggrund af beskrivelserne af fritidslivet hos de interviewede børn i en heldagsskole, en døgninstitution, et opholdssted og i familiepleje diskutere svar på spørgsmålene inden for fire temaer, der berører forskellige aspekter af børns udbytte af fritidslivet.

BØRNENES PERSONLIGE OG SOCIALE UDBYTTET AF FRITIDSLIVET

Det første tema handler om, hvilke organiserede og uorganiserede aktiviteter børnene har i fritiden, og hvilket indholdsmæssigt, socialt og personligt udbytte disse aktiviteter giver dem. Analysen af børnenes beretninger viser, at der er kvalitative forskelle i deres oplevelse af fritidslivet, afhængigt af om de bor i en plejefamilie, bor hjemme og har en forebyggende foranstaltning i form af en støttekontaktperson, er anbragt på en døgninstitution eller bor på et opholdssted. De interviewede børn i plejefamilier er i store træk bedre socialt integreret i deres fritid i lokalmiljøet og er mere tilfredse med deres fritidsliv end de andre børn, vi interviewede. Vi ser det som udtryk for, at børnene i de plejefamilier, som vi aktuelt var ude i, generelt var meget velfungerende, og at der var voksne, der tog hånd om deres problemer, når de opstod. Børnene, der bor hjemme og har en forebyggende foranstaltning, har for fleres vedkommende forældre med mange problemer, og disse børn fik derfor kun lidt hjælp til at håndtere fritidslivet af forældrene. De voksnes problemer præger også børnene, som også selv har deres at slås med, og der er derfor ikke så meget overskud til at skabe et aktivt fritidsliv for og med børnene i disse familier. De interviewede børn anbragt på opholdsstedet har mange personlige problemer, og de har familier, der ikke kan støtte dem, når de er hjemme i weekender og ferier. Disse børns fritidsliv er præget af en vis apati og manglende gå på mod. Børn, der er anbragt på en døgninstitution, har et aktivt fritidsliv på linje med børnene i plejefamilier, men fri-

tidsaktiviteterne og kammeraterne, der indgår i fritidslivet, er ikke altid selvvalgte, men tilpasset efter døgninstitutionens strukturer. Derfor er det aktive fritidsliv ikke altid forbundet med lyst for børnene, men kan have elementer af tvang over sig. Desuden er børnene på døgninstitutionen ikke socialt integreret i lokalmiljøet i deres fritidsliv, som primært foregår på institutionen.

Børnene anbragt i familiepleje er karakteristiske ved, at de fortæller med stor passion om at gå til organiserede aktiviteter, som de selv har valgt, og som de har stort personligt og socialt udbytte af. I deres beretninger optræder det ikke, at de har dage, hvor de ikke gider at tage af sted til fritidsaktiviteter eller ind imellem keder sig. Det handler for nogle af dem om at blive rigtig dygtige til deres fritidsinteresse. Det gælder fx Simon, der skater og hele tiden søger at blive bedre til at lave forskellige tricks, og Jacob, der fortæller, at man hele tiden må træne, også derhjemme for at blive en god fodboldspiller.

Men det betyder ikke, at de børn, der ind imellem ikke orker at komme af sted til træning og/eller ikke selv har valgt deres fritidsbeskæftigelse, ikke samtidig kan have et stort udbytte af aktiviteten. Det er fx tilfældet for både Kristian, der går på heldagsskole, og for Markus på døgninstitutionen. De nævner begge, at de har fået større selvkontrol og selvtillid af at motionere et par gange om ugen. Kristian fortæller, at han skal støttes i deltagelsen af sin støttekontaktperson og af sine lærere, ellers bliver det ikke til noget. Markus siger, at han ikke selv har bestemt sine aktiviteter, som er en del af hans elevplan på døgninstitutionen, og at han hellere ville have gået til andre ting, fx motorlære. Begge børn fremhæver alligevel de positive sider ved aktiviteterne.

Viften af organiserede fritidsaktiviteter, som de interviewede børn i undersøgelsen nævner at gå til eller have gået til, er bred og spænder fra individuelle sportsgrene og fritidsaktiviteter til holdsport. Det er forskelligt, hvad det er, der appellerer til forskellige børn ved deres fritidsaktiviteter. Vi kan ikke i denne undersøgelse se noget mønster, der peger på, at bestemte børn skulle være tiltrukket af bestemte aktiviteter. Egelund og Hestbæk skriver, at anbragte børn i mindre grad end andre børn dyrker holdsport (Egelund & Hestbæk, 2004, s. 247). Men det er ikke et mønster, vi genfinder i denne undersøgelse, tværtimod nævner mange af de interviewede børn, at de spiller fodbold, og det er både piger og drenge, der spiller både formelt i klub og uformelt på boldbaner. Det gælder dog kun for pigerne på døgninstitutionen og opholdsstedet. Vi

mener, at en forklaring på denne kønsforskel mellem piger på institutioner og piger, der bor hjemme, kan være, at børnene på institutionerne ikke i samme grad, som børn i folkeskoler, fastholder hinanden i kønstraditionelle positioner. På institutionerne er der færre børn at forholde sig til, og man må lege med dem, der aktuelt er til stede, og med de midler, der er til rådighed, fx boldbanen.

I disse sammenligninger af børns fritidsliv i forskellige foranstaltningstyper er det vigtigt at huske, at der er tale om en kvalitativ undersøgelse og ikke en repræsentativ. Undersøgelsens styrke ligger i at forstå kvalitative aspekter af fritidslivet hos grupper af børn, som indgår i undersøgelsen, og den kan derfor ikke sige noget eksakt om omfanget af børnenes deltagelse i forskellige fritidsaktiviteter fordelt på forskellige foranstaltningstyper. Egelund og Hestbæk finder i en forløbsundersøgelse af anbragte børn, at børn i anbringelse i højere grad end hjemsendte børn dyrker fritidsaktiviteter (Egelund & Hestbæk, 2004, p. 245). Men der findes ingen undersøgelser, som ser på omfanget af børns deltagelse i fritidsaktiviteter fordelt på forskellige foranstaltningstyper. En sådan undersøgelse kunne være interessant at udføre blandt et repræsentativt udsnit af børn med særlige behov.

BEGRÆNSNINGER FOR BØRNEGENES PERSONLIGE OG SOCIALE UDBYTTTE AF FRITIDSLIVET

Det andet tema handler om, hvilke begrænsninger de interviewede børn møder i fritidslivet, og hvilken støtte de får af voksne til at overkomme disse. Det er karakteristisk for de børn, som bor hjemme og har en forebyggende foranstaltning, og for børnene på opholdsstedet, at de ikke deltager i organiserede fritidsinteresser for tiden, mens der blandt børnene på døgninstitutionen er nogle, der går til fritidsaktiviteter, men kun én, der udtrykker tilfredshed med aktiviteten.

Undersøgelsen viser, at barnets netværk i de nære omgivelser er en vigtig ressource, når barnet skal støttes til at gå til de fritidsaktiviteter, det ønsker. Hvis forældrene, som det er tilfældet for nogle af de børn, der bor hjemme, ikke har overskud til at følge og motivere dem, er det afgørende, at der er andre voksne, der erkender børnenes behov, og finder en løsning for dem. Det kan være en privat bekendt, fx en nabo eller en lærer til barnet, eller det kan være de professionelle, fx børnenes

sagsbehandlere eller støttepædagoger, der sørger for, at noget bliver sat i værk. Det kan også være børn, der trækker jævnaldrende kammerater med til organiserede og uorganiserede aktiviteter, men hvis det udsatte barn er meget ensomt, er der måske ingen, der gør det. Her viser undersøgelsen, at det er et problem for nogle piger, at der ikke er jævnaldrende kønsfæller i de meget drengedominerede foranstaltninger på institutionerne og i specialskolerne. De opbygger ikke et netværk i skolen eller på institutionen, som de kan trække på i fritidslivet.

Nogle af de børn, der ved interviewet ingen fritidsinteresser har, har tidligere gået til organiserede aktiviteter, men fortæller, at de er stoppet. Nogle er stoppet med en aktivitet, som de ellers var meget glade for, fordi deres forældre er blevet skilt, og børnene derfor er flyttet med en af forældrene, eller fordi de er blevet anbragt uden for hjemmet. Tanja fra heldagsskolen er fx stoppet til ridning, da hendes mor flyttede med hende efter en skilsmisse, og Katrin fra døgninstitutionen kan efter sin anbringelse ikke længere gå til spejder med jævnaldrende drenge og piger, fordi der ikke er et hold på et tidspunkt, der passer ind i døgninstitutionens tidsskema.

Men der kan også være en anden grund til at stoppe til en aktivitet, og det er uløste konflikter med andre børn og voksne, som ikke bliver løst for børnene, med det resultat, at de dropper ud. Der er mange af børnene, som kan berette om, at de ikke er blevet hjulpet af nogen voksne, hvis de er blevet mobbet til forskellige fritidsaktiviteter, eller hvis de ikke har kunnet begå sig i sammenhængen. I de organiserede fritidsaktiviteter kan det være afgørende, at der er voksne, der kan rumme børn med særlige behov, og som kan mediere mellem børn, hvis det er nødvendigt for, at alle skal føle sig godt tilpas til aktiviteten. Det er Kristians tidligere lærer et eksempel på, når han sørger for at få Kristian med til amerikansk fodbold. Han kender Kristian og kan hjælpe ham med at blive integreret på holdet. Det samme gælder Jeffs pædagog på døgninstitutionen, som tager ham med som hjælpetræner på sit eget gymnastikhold.

PÆDAGOGISKE OG TIDSSTRUKTURELLE BEGRÆNSNINGER FOR BØRNENES UDBYTTTE AF FRITIDSLIVET

Det tredje tema, vi vil berøre, er det forhold, at alle børn i deres skoler og på et evt. anbringelsessted i et eller andet omfang er underlagt institu-

tionelle tidsskemaer og pædagogiske normer og regler, som påvirker muligheden for at få et fritidsliv efter eget ønske. Imidlertid er det ikke alle normer og regler, som håndhæves i praksis i institutionelle sammenhænge. Det er derfor vigtigt at vurdere, om de regler og normer, som børnene er underlagt i de institutionelle sammenhænge, følges i praksis og at vurdere om, børnene har et handlerum inden for reglerne (se fx Kristensen & Andersen, 2006).

De interviewede børn på døgninstitutionen har kun et lille forhandlingsrum, hvad angår diskussionen af regler og normer for, hvad et godt fritidsliv for et barn indebærer. På døgninstitutionen er der ifølge børnenes beretninger sammenfald mellem den skriftligt og verbalt formulerede pædagogik på den ene side, og den pædagogiske praksis, børnene lever under, på den anden side, hvilket får konsekvenser for børnenes muligheder for at påvirke deres fritidsliv. Pædagogikken går blandt andet ud på, at nøje definerede regler og skemalagte aktiviteter skal hjælpe børnene til ikke at bruge tid på at tænke over, hvad de må og ikke må, og hvad de skal og ikke skal. Reglerne og tidsskemaerne vil på den måde frigøre børnenes energi til at udvikle sig i de retninger, som hidtil har været blokeret af problemer i skolen eller i hjemmet. Der udarbejdes en elevplan for den enkelte elev, således at alle aktiviteter i skolen og i fritiden har til formål at styrke netop denne elevs udvikling af sociale kompetencer og opbygge barnets selvtillid. Fritidsaktiviteterne kan fx være sportslige, kreative eller sociale. På den ene side hjælper reglerne børnene til at få et aktivt fritidsliv, men på den anden side begrænser reglerne og tidsstrukturene børnenes muligheder for selvbestemmelse i fritidslivet. Fordi reglerne ikke står til diskussion, og fordi der sanktioneres ved overtrædelse, levnes børnene kun et lille forhandlingsrum til at klage over de regler, de opfatter som rigide og meningsløse. Børnene gør dog modstand, fx har de bragt det op på deres børnemøde, at der skal åbnes op for, at de må bruge mobiltelefoner og computere til spil og chat i bestemte tidsrum. Men der var endnu ikke kommet noget ud af det, da vi var på skolen to måneder efter første interview.

Pædagogiske definitioner af, hvad et godt børneliv er, får i disse børns tilfælde stor indflydelse på adgangen til medier som mobiltelefon og chat på nettet, som moderne børn generelt har adgang til.

ØKONOMISKE BEGRÆNSNINGER FOR BØRNS FRITIDSLIV

Det fjerde og sidste tema handler om de økonomiske begrænsninger, som nogle børn oplever for deres udfoldelsesmuligheder i fritidslivet. Nogle børn kan ikke gå til fritidsinteresser, fordi deres biologiske forældre ikke har råd, mens der stort set ikke er børn, der beretter om lignende begrænsninger i plejefamilierne. Desuden ser vi i undersøgelsen, at børnene på heldagsskolen, på døgninstitutionen og på opholdsstedet har meget få beretninger om at have specielle fritidsoplevelser med familien, såsom ferier, ture og fester. Det skyldes primært, at forældrene ikke har råd, men i nogle tilfælde også forældrenes manglende psykiske overskud. Børnene beretter om stor glæde ved den slags aktiviteter, når de finder sted, og det er tydeligt, at sådanne begivenheder er vigtige for at bryde hverdagens trummerum, som netop for disse børn er karakteriseret ved meget få fritidsaktiviteter og mange beretninger om kedsomhed i hverdagen.

LITTERATUR

- Backe-Hansen, E. (2002): Barns deltagelse i spørreskemaundersøkelser sett i forhold til generelle, forskningsetiske krav, i: Andersen, D. & Ottosen, M.H.: *Børn som respondenter. Om børns medvirken i survey*. København: Socialforskningsinstituttet 02:23.
- Bossi-Andresen, G. (2005): *Fritidsliv – fritidens betydning for anbragte børn*. KABU-projektet. Aabenraa: Børn og unge udviklings- og formidlingscenter.
- Cederborg, A. (2002): *Interview med børn. En guide til undersøgelse og efterforskning*. København: Psykologisk Forlag.
- Christensen, E. (2005): *7 års børneliv*. København: Socialforskningsinstituttet 04:13.
- Egelund T. & Hestbæk, A. (2004): *Små børn anbragt uden for hjemmet – En forløbsundersøgelse af anbragte børn født i 1995*. København: Socialforskningsinstituttet 04:17.
- Fotel, T. (2007): *Mobilitet i børnehøjde. En mobilitets-sociologisk analyse af praksis, velfærd og ulighed i børns hverdagsliv*. Roskilde: RUC. Ph.D.-afhandling.
- Grieg, A. & Taylor, J. (1999): *Doing research with children*. London: Sage Publications.
- Gulløv, E. (1999): *Betydningsdannelse blandt børn*. København: Gyldendal.

- Højrup, T. (1983): *Det glemte folk*. Institut for europæiske folkelivsforskning. Statens byggeforskningsinstitut.
- James, A., Jenks, C. & Prout, A. (1998): *Theorizing Childhood*. Cambridge: Polity Press.
- Jørgensen, P.S. & Kampmann, J. (2002)(red.): *Børn som informanter*. København: Børnerådet.
- Jørgensen, P. S. (2002): Børn er deltager i deres eget liv. I: Jørgensen, P.S. & Kampmann, J. (red.): *Børn som informanter*. København: Børnerådet.
- Kristensen, O.S. & Andersen, T. (2006): Det er mere sprog end metode – hvordan der tales om børn på døgninstitution, i: Kristensen, O.S. (red.): *Mellem omsorg og metode*. Viborg: Forlaget PUC.
- Kvale, S. (1994): *Interview. En introduktion til det kvalitative forskningsinterview*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Nielsen, H.W. (2001): *Børn i medvind og modvind. En relationel analyse af børns livtag med livet i det reflekserne moderne*. Roskilde: RUC. Ph.D.-afhandling nr. 27. Ph.D.-serien 'Comparative Welfare Systems'.
- Qvortrup, J. (1994): *Børn halv pris*. Esbjerg: Sydjysk Universitetsforlag. Ph.D.-afhandling.
- Rasmussen, K. & Smidt, S. (2002): *Barndom i billeder – børns fotografier set som ytringer om en kultur i bevægelse*. Akademisk Forlag.
- Sloth, D.A. (2004): *Færre penge end andre børn – Interviewundersøgelse med børn fra familier med lavindkomst*. København: Socialforskningsinstituttet og Red Barnet.
- Stauaen, D. (2004): *Køn, etnicitet og skoleliv*. Frederiksberg: Forlaget samfundslitteratur.
- Stenstrup, J. (2002): *Familieerfaringer. 3. delrapport i evalueringen af den forebyggende indsats over for børn og unge*. København: SFI. Arbejdsrapport 6:2002.
- Thomsen, P.H. (red.) (1999): *Psykiiske sygdomme og problemer hos børn og unge*. København: Psykiatrifondens Forlag.
- Warming, H. (2005): *Har andre plejebørn det som mig?* København: Frydenlund.

SFI-RAPPORTER SIDEN 2007

SFI-rapporter kan købes eller downloades gratis fra www.sfi.dk. Enkelte rapporter er kun udkommet som netpublikationer, hvilket vil fremgå af listen nedenfor.

- 07:01 Damgaard, B. & Boll, J.: *Opfølgning på sygedagpenge – Del I. Kommuner, lægers, og virksomheders erfaringer med de nye regler*. 2007. 116 s. ISBN 978-87-7487-842-1. Kr. 100,00.
- 07:02 Bach, H.B. & Petersen, K.N.: *Kontanthjælpsmodtagerne i 2006. En surveyundersøgelse af matchkategorier, arbejde og økonomi*. 2007. 146 s. ISBN 978-87-7487-843-8. Kr. 110,00.
- 07:03 Sivertsen, M.: *Hvordan virker indsatsen mod negativ social arv? Gennemgang og analyse af 54 projektevalueringer*. 2007. 55 s. ISBN 978-87-7487-844-5. Kr. 60,00.
- 07:04 Jespersen, S.T., Junge, M., Munk, M.D. & Olsen, P.: *Brain drain eller brain gain? Vandringer af højtuddannede til og fra Danmark*. 2007. 64 s. ISBN 978-87-7487-846-9. Netpublikation.
- 07:05 Benjaminsen, L.: *Storbypuljen – Indsatser for socialt udsatte. Ideer og erfaringer*. 2007. 47 s. ISBN 978-87-7487-847-6. Kr. 60,00. Pjece.
- 07:06 Müller, M.M., Havn, L., Holt, H. & Jensen, S.: *Virksomheders sociale engagement. Årbog 2006*. 2007. 178 s. ISBN 978-87-7487-848-3. Kr. 180,00.

- 07:07 Madsen, M.B., Filges, T., Hohnen, P., Jensen, S. & Nærvig Petersen, K.: *Vil De gerne have et arbejde?* 2007. 194 s. ISBN 978-87-7487-849-0. Kr. 175,00.
- 07:08 Nielsen, C., Benjaminsen, L., Dinesen P.T. & Bonke, J.: *Effekt-måling*. 2007. 180 s. ISBN 978-87-7487-850-6. Netpublikation.
- 07:09 Boesby, D.: *At oplyse om demens. Ideer og inspiration*. 2007. 18 s. Netpublikation
- 07:10 Graversen, B.K., Damgaard, B. & Rosdahl, A.: *Hurtigt i gang. Evaluering af et forsøg med en tidlig og intensiv beskæftigelsesindsats for forsikrede ledige*. 2007. 107 s. ISBN 978-87-7487-851-3.
- 07:11 Thorsager, L., Børjesson, E., Christensen, I. & Pihl, V.: *Metoder i socialt arbejde. Begreber og problematikker*. 2007. 128 s. ISBN 978-87-7487-852-0. Kr. 120,00.
- 07:12 Hohnen, P., Mortensen, M.D. & Klitgaard, C.: *Den korteste vej til arbejdsmarkedet. En kvalitativ undersøgelse af indsatsen over for ikke-arbejdsmarkedsparede ledige*. 2007. 145 s. ISBN: 978-87-7487-854-4. Kr. 138,00.
- 07:13 Rostgaard, T.: *Begreber om kvalitet i aldreplejen. Temaer, roller og relationer*. 2007. 225 s. ISBN 978-87-7487- 855-1. Kr. 218,00.
- 07:14 Bonke, J.: *Ludomani i Danmark. Faktorer af betydning for spilleproblemer*. 2007. 90 s. ISBN 978-87-7487-853-853-7. Kr. 90,00.
- 07:15 Andersen, D. & Højlund, O.: *Interview med 11-årige. Erfaringer fra et web-baseret pilotprojekt*. 2007. 121 s. ISBN: 978-87-7487-857-5. Kr. 110,00.
- 07:16 Dahl, K.M.: *Udsatte børns fritid – et litteraturstudie*. 2007. 85 s. ISBN: 978-87-7487-858-2. Netpublikation.
- 07:17 Vinther, H.: *Rundt om forebyggelses- og sundhedscentre. Muligheder og barrierer for udvikling af forebyggelses- og sundhedscentre i Danmark*. 2007. 78 s. ISBN: 978-87-7487-860-5. Netpublikation.
- 07:18 Fridberg, T. & Jæger, M.M.: *Frivillige i Hjemmeværnet*. 2007. 97 s. ISBN: 978-87-7487-861-2. Kr. 90,00.
- 07:19 Høgelund, J. & Larsen, B.: *Handicap og beskæftigelse. Udviklingen mellem 2005 og 2006*. 2007. 39 s. ISBN: 978-87-7487-864-3. Netpublikation.
- 07:20 Larsen, B., Miiller M.M. & Høgelund, J.: *Handicap og beskæftigelse. Regionale forskelle*. 2007. 65 s. ISBN: 978-87-7487-865-0. Netpublikation.

- 07:21 Jørgensen, M.: *Danskernes pensionsopsparinger. En deskriptiv analyse.* 2007. 238 s. ISBN: 978-87-7487-866-7. Kr. 198,00.
- 07:22 Benjaminsen, L. & Christensen, I.: *Hjemløshed i Danmark 2007. National kortlægning.* 2007. 159 s. ISBN 978-87-7487-867-4. Kr. 148,00.
- 07:23 Nielsen, V.L. & Ploug, N.: *Når politik bliver til virkelighed. Festskrift til professor Søren Winter.* 2007. 241 s. ISBN: 978-87-7487-868-1. Kr. 229,00.
- 07:24 Egelund, T. & Vitus, K.: *Sammenbrud i anbringelser af unge. Risikofaktorer hos unge, forældre, anbringelsessteder og i sagsbehandlingen.* 2007. 67 s. ISBN: 978-87-7487-869-8. Kr. 75,00.
- 07:25 Ploug, N.: *Socialt udsatte børn. Identifikation, viden og handlemuligheder i daginstitutioner.* 2007. 48 s. ISBN: 978-87-7487-870-4. Kr. 50,00.
- 07:26 Olsen, H.: *Konstruktion og kvalitetssikring af multisurveydata.* 2007. 181 s. ISBN: 978-87-7487-871-1. Netpublikation.
- 07:27 Rostgaard, T. & Thorgaard, C.: *God kvalitet i ældreplejen. Sådan vægter ældre, plejepersonale og visitatorer.* 2007. 130 s. ISBN: 978-87-7487-872-8. Kr. 130
- 07:28 Jensen, T.G. & Liversage, A.: *Fædre, sønner, agtemænd. Om maskulinitet og manderoller blandt etniske minoritetsmænd.* 2007. 80 s. ISBN: 978-87-7487-874-2. Netpublikation.
- 07:29 Olsen, B.M. (red.): *Evalueringen af den fleksible barselordning. Orlovreglerne set fra forældres, kommuners og arbejdspladsers perspektiv.* 2007. 222 s. ISBN: 978-87-7487-875-9. Netpublikation.
- 07:30 Beer, F. & Damgaard, B.: *Kommuner og virksomheders samspil om socialt engagement.* 2007. 84 s. ISBN: 978-87-7487-854-2. Kr. 90,00.
- 07:31 Rosdahl, A.: *Kommunale aktiveringsprojekter med produktion 2007.* 2007. 70 s. ISBN: 978-87-7487-877-3. Kr. 75,00.
- 07:32 Christoffersen, M.N., Hammen, I., Andersen, K.R. & Jeldtoft, N.: *Adoption som indsats. En systematisk gennemgang af udenlandske erfaringer.* 184 s. ISBN: 978-87-7487-881-0. Kr. 190,00.
- 08:01 Amilon, Anna: *Danskernes forventninger til pension.* 151 s. ISBN: 978-87-7487-885-8. Kr. 150,00.
- 08:02 Jæger, Mads M.: *Mere attraktive almene boliger? Effektevaluering af Omprioriteringsloven 2000.* 97 s. ISBN: 978-87-7487-886-5. Kr. 100,00.

- 08:04 Thorgaard, Camilla H. & Hougaard, Iben B.: *Fokus på demens. Evaluering af en efteruddannelse i forebyggende hjemmebesøg*. 62 s. ISBN: 978-87-7487-888-9. Netpublikation.
- 08:05 Thorgaard, C.H. & Hougaard, I.B.: *Metoder til kvalitet i aldreplejen. Evaluering af et metodendviklingsprojekt*. 76 s. ISBN: 978-87-7487-889-6. Kr. 80,00.
- 08:06 Olsen, B.M. & Dahl, K.M.: *Fritidsliv i børnehøjde. Beretninger fra udsatte børn*. 124 s. ISBN: 978-87-7487-890-2. Kr. 125,00.

FRITIDSLIV I BØRNEHØJDE

BERETNINGER FRA UDSATTE BØRN

Denne rapport præsenterer 27 udsatte børns opfattelse af deres fritidslivs betydning. De interviewede børn bor enten hjemme og har støttekontaktperson eller er anbragt på institution eller i plejefamilie.

Der er en tæt sammenhæng mellem børnenes integration i skole, familie og nærmiljø, og om de oplever at have et godt fritidsliv. De børn, der oplever kedsomhed og savner nære venner, har fx problemer i skolen.

De interviewede børn i plejefamilier fik den bedste støtte til et godt fritidsliv. Især tre forhold giver netop disse børn en god fritid: God opbakning fra deres plejeforældre, gode relationer til kammerater i nærmiljøet og gode relationer til klassekammerater og lærere.

Undersøgelsen er baseret på deltagerobservation og kvalitative interview med 27 børn med særlige foranstaltninger.